

# GRAMOFON

Klasszikus és Jazz

2013. ŐSZ

nka  
Nemzeti Kulturális Alap

2013. ŐSZ

## ZENEAKADÉMIA

Liszt Ferenc téri álom

## KOVALIK BALÁZS

„Vesszen oda – attól színház!”

## SZAKCSI LAKATOS BÉLA

Hét évtizedről, pályájáról és a cigány gyökerekről

## VIGH ANDREA

A Gödöllői Nemzetközi Hárfaesztivál jubileuma

XVIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM



ÁRA:  
900 Ft



2013. NOVEMBER 7. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**A PASSIÓ**

Bach: János-passió

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Ének: Cserekyei Andrea,

Gémes Katalin, Dévity Zoltán

Evangelista: Frank Fritschy

Krisztus: Martijn Sanders

Continuo: Gerrie Meijers

Közreműködik: Royal Oratorium

Choir Excelsior Amsterdam

Vezényel: Wim van Herk

2014. JANUÁR 30. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**ÖRÖM ÉS FÁJDALOM GYERMEKE**

Beethoven: II. (D-dúr) szimfónia

Rossini: Stabat Mater

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Ének: Alföldi Zsuzsa, Wiedemann Bernadett,

László Boldizsár, Claudio Danuser

Közreműködik: Kassai Állami Színház Énekkara

Vezényel: Kovács László

2014. MÁRCIUS 13. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**INKÁBB KÉRDEZZE GYÓGYSZERÉSZÉT!**

Haydn: D-dúr nyitány Hob. IA/4

Haydn: G-dúr szimfónia no.92 „Oxford”

Haydn: A patikus

Magyar szöveg és rendezés: Hámori Máté

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Ének: Rozsos István, Wágner Adrienn

Honinger László, Kun Ágnes Anna

Vezényel: Hámori Máté

2013. OKTÓBER 7. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**A SOKSZÍNŰSÉG JEGYÉBEN**

Mozart: Esz-dúr szimfónia K.543

Sosztakovics: Ünnepi nyitány

Vinicio Meza: Versenymű négy harsonára

és szimfonikus zenekarra

Bernstein: On the town (Egy nap New

Yorkban) – Three Dance Episodes

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Közreműködik: Corpus Quartet

Vezényel: Kovács László

2013. OKTÓBER 28. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**KÖLCSÖNÖS IMPRESSZIÓK**

Britten: Négy tengeri kőzjáték

Rodrigo: Concierto de Aranjuez

Ravel: Alborada del gracioso

Debussy: Ibéria

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Gitár: Papp Sándor

Vezényel: Alexandre Bloch

2013. DECEMBER 2. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**ROMANTIKUS ÚTKERESŐK**

Weber: A bűvös vadász – nyitány

Reger: Mozart-variációk

Schumann: IV. szimfónia

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Vezényel: Werner Seitzer

2014. JANUÁR 25. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**ÉSZAKI FÉNY**

Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny

Sibelius: I. szimfónia

Pannon Filharmonikusok

Zongora: Bogányi Gergely

Vezényel: Bogányi Tibor

2014. FEBRUÁR 24. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**VÉGZETES SZERELMEK**

Glinka: Ruszlán és Ludmila – nyitány

Janáček: Taras Bulba

Prokofjev: Rómeó és Júlia II. szvit

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Vezényel: Nagy Zsolt

2014. MÁRCIUS 31. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**A HÁROM „B”**

Bartók: II. hegedűverseny

Berlioz: Fantasztikus szimfónia

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Hegedű: Michael Barenboim

Vezényel: Kovács László

2014. ÁPRILIS 28. 19.00  
MŰVÉSZETEK HÁZA

**A MŰZSÁK SOHASEM HALLGATNAK**

Weiner: f-moll szerenád

Addinsell: Varsói koncert

Holst: Planéták

Miskolci Szimfonikus Zenekar

Vezényel és zongorázik: Kovács László







**LISZT FERENC TÉRI ÁLLOM** (4–9. oldal)



**LIPCSE, SALZBURG, MÜNCHEN** (26–30. oldal)



**DJABE – A SZABADSÁG ZENÉJE** (64–66. oldal)

## DOSSZIÉ

### Liszt Ferenc téri álom – A régi-új Zeneakadémia

Várkonyi Tamás összeállítása 4

## KLASSZIKUS

### Hárfaerdő a kastélyban

Vigh Andrea a jubiláló gödöllői fesztiválról és hangszerének lehetőségeiről 10

### „Vesszen oda – attól színház!”

Találkozás Kovalik Balázssal 14

### „Egyetlen kézben futnak össze a szálak”

Szamosi Szabolcs a Filharmónia Magyarországtól 18

### Újrafelfedezett Cavalli-opera

Baráth Emőke sikere Aix-en-Provence-ban 20

### Összegzés és előretételezés

Közeleg a VI. Armel Operaverseny és Fesztivál döntője 22

### „Kifacsarják a fiatal énekeseket”

Benza Györgyi pályájáról, a Don Carlos felújításáról és terveiről 24

### Terítéken az ifjúkori operák

Jubileumi Wagner-napok Lipcsében 26

### Salzburgi fesztiválbeszámoló

28

### Parádés énekesek Münchenben

30

### Fülep Márk,

a „teljes körű” fuvalás 31

Hegedős: a csattanó ugyanaz 32

Zenekari körkép 34

KRITIKA 46

## JAZZ

In memoriam Vukán György 54

„Isten az én menedzserem” Szakcsi Lakatos Béla hetvenéves 55

Ifjú tehetség: Tálás Áron 59

KRITIKA 60

## VILÁGZENE

Djabe – A szabadság zenéje 64

Lajkó Félix a világzenei toplista élén 67

KRITIKA 68

## GRAMOFON-HANG

Az akusztikus művészetek mostoha-  
gyermeké: a hangfelvétel-esztétika  
Ujházy László tanulmánya

Első rész: A korai felvételekről 70

Terjesztési pontok 74

1996-ban alapította: **Iványi Margó, Bősze Ádám, Retkes Áttila és Zipernouszky Kornél**

Főszerkesztő: **Retkes Áttila** Főszerkesztő-helyettes: **Bércesi Barbara** Főmunkatársak: **Albert Mária, Ujházy László, Várkonyi Tamás, Zipernouszky Kornél**  
Lapterv: **Práczky István** Tervező szerkesztő: **Kondor Anna**

Címlapon: **Vigh Andrea** Fotó: Felvégi Andrea

A szerkesztőség postacíme: H-1282 Budapest, Pf. 68 Telefon: 06-20-998-1499 E-mail: info@gramofon.hu • Internetes folyóirat: **www.gramofon.hu** • Kiadja a **Retkes Áttila Kulturális Értéktérítő Kft.** H-1037 Budapest, Fergegeteg utca 11. Felelős kiadó: **Retkes Áttila** • Előfizetés, terjesztés, hirdetés: **Orbán Erika, 06-20-998-1499** E-mail: info@gramofon.hu

Nyomás és kötés: Press Time Kft., 1066 Budapest, Lovag utca 15. Felelős vezető: Schmidt Dániel

Megjelenik évszakonként. Előfizethető a kiadó címén; postai úton, telefonon vagy e-mailben.  
Az éves előfizetés ára 2013-ban: 3000 forint

A Gramofon  
megjelenését támogatja:



A Gramofon az ICMA  
nemzetközi zsűriének tagja





Fotó: Zeneakadémia

# Liszt Ferenc téri álom

*Liszt Ferenc születésnapján, október 22-én nyílik meg a Zeneakadémia Liszt Ferenc téri, felújított épülete. Mihalovich Ödön óta nem volt ilyen volumenű beruházás az iskola életében, és az sem túlzás, hogy ezzel új fejezet kezdődik. A több éven át tartó rekonstrukció időszakában belsőleg is újjászületett az intézmény, ami újabb kapukat nyit az oktatás és a kulturális misszió terén.*

❖ Várkonyi Tamás



Amikor Batta András 2002-ben rektorhelyettes lett, és felmérte a Zeneakadémia állapotát, drámai különbségeket tapasztalt a magas szintű szakmai munka, a Zeneakadémia infrastruktúrája, valamint a magyar és nemzetközi zenei életben betöltött szerepe között. Amikor szóba került, hogy megpályázná a rektori posztot, arra gondolt:

vagy alapjaiban kell újraépíteni sok mindent, vagy nem érdemes hozzáfogni. Az infrastruktúra korszerűsítésének a kulcsát a főépület felújítása jelentette. Ez a korábbi vezetések előtt is célként lebegett; a Zeneakadémia Baráti Köre is azért jött létre az 1990-es évek végén, hogy az intézmény megújulását magánadományok révén elősegítse. Az ezredforduló táján ennek fontos részeként rendeztek fundraising koncerteket Londonban, zeneakadémiai növendékek közreműködésével, a legfelső arisztokrata körök előtt. Charles herceg kifejezetten barátságosan viszonyult a projekthez, a kezdeményezés másik lelke Lady Solti volt, illetve az akkori angol nagykövét. Ezek az akciók azonban nem lehettek sikeresek, mert fundraising alapon ekkora össze-



## CSONKA ANDRÁS: HAGYOMÁNY ÉS INNOVÁCIÓ



„Ez a két címszó határozza meg a koncertszervezési elveinket, de akár a Zeneakadémia általános vezérével is lehetne” – mondja Csonka András kulturális igazgató, a koncertszervezési tevékenység vezetője. Úgy véli, a műfaj jellegéből adódóan a standardtól nemigen lehet eltérni, a patinás helyszín kötelez. A Zeneakadémia nagytermében régebben rengetegszer szólt kamarazene, de ez a műfaj

kiszorult a koncertteremből, a közönség jobban szereti a szimfonikus esteket. „Mi szeretnénk ezt a trendet megfordítani – mondja –, és kamaraműsoroknak helyet adni; erre predesztinálja a Nagytermet akusztikája, intimitása, mérete is. A szimfonikus repertoárt főleg az itt koncertező zenekarok fogják megszólaltatni, köztük a rezidens zenekar, a Concerto Budapest, mellyel közösen tudunk műsort tervezni. Szeretnénk a zenekarhoz érkező szólistákat megnyerni kamaraesetek és sok esetben mesterkurzus megtartására is. Főleg tematikus sorozatokban gondolkodunk. A Fekete-fehér színei, az Anda Géza Fesztivál a zongorát állítja a középpontba, egyebek mellett tanárok és tanítványaik közös koncertjeivel. Akár három generációt is átfogva, ahogyan például a Ránki család koncertje október 27-én, de Fischer Annie születésének 100. évfordulójára és Bogányi Gergelynek is tervezünk sorozatot. A Kamarazene Nagyteremre elnevezésű sorozat mellett az Élesben egy-egy tanszék kimagasló képviselőire fókuszál – a saját erő, a saját tehetségek színpadra állításával.

A kisterem operajátszásra alkalmas, modern színpadtechnikával felszerelt helyként várja a produciókat és a közönséget, először saját szervezésű és rendezésű operaelőadással, A varázsfuvolával. Együttműködést kötöttünk a Magyar Állami Operaházzal, így 2014 februárjában a dalszínház erre a színpadra tervezett különleges Mozart-előadásait élvezhetjük. Ebben a teremben tartjuk majd az operavizsgákat is, amelyek közül a legsikeresebbeket szeretnénk műsoron tartani, sőt operafesztivált is tervezünk, amelyre más zeneművészeti egyetemek előadásait is meghívtuk. Ami az innovációt illeti: mindemellett meg kell felelni a mai koncertszervezés követelményeinek, elvárásainak is. Nem lehet úgy tenni, mint régen, hogy beleírjuk egy zöld könyvbe, mikor ki jön, és lesz, ami lesz. Tudatos műsorszerkesztésre van szükség, és minden olyan eszközre, amivel a fiatalokat meg tudják szólítani, amivel a közönségbázis bővíthető, amivel el lehet térni a hagyományos koncerttípusoktól – például a Liszt Ferenc téri épület eddig koncertezésre nem használt tereit is igénybe véve. A Zeneakadémia helyzeti előnye, hogy a város szívében található, ahol rengeteg fiatal fordul meg. Késő esti koncertekben is gondolkodunk, szem előtt tartva a fiatalok szórakozási szokásait. Nem is feltétlenül koncerttermi programokról van szó, hanem kisebb terekben rendezendő zenélésekről, ahol akár egy pohár itallal a kezükben szívhathják magukba az értékes kultúrát. Tudom, hogy a Zeneakadémiával kapcsolatban ez sokak szemében szentségtörés, de nyitni kell. A fiatal, kisiskolás korosztálynak szóló programjainkat hétvégeken szeretnénk rendezni, és ezekhez hasznosítani kívánjuk a Zeneakadémia berkeiben folyó pedagógiai műhelymunkát. Ezen a téren sem hagyományos családi koncerteket tervezünk, hanem egyfajta zenei gyermekmegőrzőt, ahová a szülők leadhatják a csemetéiket, a gyerekek is sokkal szabadabban viselkednek a távollétükben, ők pedig szabadon el tudnak tölteni két órát a városban.”

get képtelenség összegyűjteni Magyarországon. Ekkor vált nyilvánvalóvá Batta András számára, hogy az államnak kell döntő szerepet játszani. Következett három év, a tapogatózás és előkészítés ideje, amikor azt mérték fel, honnan lehetne a szükséges összeget előteremteni. Így jött a gondolat, hogy abból a több ezermilliárdos Európai Unió alapból, amiből Magyarország 2007 és 2013 között részesült, a Zeneakadémia is kapjon egy szeletet.

### A hely szelleme

„A Liszt Ferenc téri épület azért volt fontos számomra, mert sokkal több mint épület – mondja Batta András. – Ez reprezentálja a Zeneakadémiát, a páratlanul gazdag, százharminc éves múltat, a magyar zenekultúra szellemi bölcsőjét. Az épület a maga titkos programjával – mint azt Raffay Endre művészettörténész feltárta – a dionüszoszi világból vezet át az apollói világba. Olyan, mint egy zarándokhely, mint a művészet szentélye. Tíz évvel ezelőtt azt gondoltam, hogy a főépület nélkül félkarú óriások vagyunk, és ezt ma is megerősíthetem. A felújítás alatt, mint a szabadjárja eresztett nyáj, különböző helyeken húztuk ki ezt az időszakot, nem tudtuk magunkat egyetlen pillanatra sűrítve reprezentálni a külvilág számára. Ez alatt azt értem, hogy korábban bármilyen náció szülötte lépett is be a

Liszt Ferenc téri épületbe, egy perc múlva tudta, hol van: megérezte a hely szellemét, a múlt levegőjét, egyediségét, Bartókot, Kodály és Dohnányit. Időközben kialakult bennünk egy olyan koncepció, miszerint a főépület felújítása alatt szükségünk lehet ideiglenes épületre. Később módosítottuk ezt az elképzelést, és olyan állandó épületet vizionáltunk, ami mást tud, mint a Liszt Ferenc téri. Így épült újjá a Ligeti Györgyről elnevezett Wesselényi utcai épület. Az infrastruktúra olyan mértékben fejlődött, hogy újabb ajtókat nyitott meg előttünk: orgona-felújítás, rezidens zenekari rendszer, koncertszervezés – de ezekről később.”

Egy fejezet lezárul

Szinte valószerűtlen, hogy egy ekkora projekt megvalósuljon a mai világban, hiszen nehéz pénzhez jutni, nehéz a pénzt helyesen elkölteni, a bürokrácia és sok más is nehezíti az előre jutást – véli a rektor. „A felújítási-megújítási projekt kiállta az idők próbáját, hiszen 2007-ben jutottunk hozzá a támogatáshoz, és 2010-ben kormányváltás történt, de mindkét kormány magáénak érezte az ügyet. Az előző



Fotás: Zeneakadémia

## SZABÓ STEIN IMRE: SZINTÉZISRE TÖREKEDVE

„Be kell vallanom, amikor rektor úr felkért, hogy legyek a Kommunikációs, Marketing és Médiatartalom-fejlesztési Igazgatóság vezetője, még nem tudtam, milyen ősi nagy fába vágom a fejszémét.”



### Patina és progresszió

„Azzal tisztában voltam, hogy már létező elemek összerakásával megszülető új, integráns egység egészen más tulajdonságokkal bír, mint a részek összege. A világszínvonalú oktatás és az új elemként bekerülő koncertszervezés összekapcsolása is ezt a tételt bizonyítja. Ráadásul a Zeneakadémia sokarcú intézmény, hozzá tartozik a Kecskeméti Kodály Intézet, a Liszt Múzeum, a Kodály Múzeum, a Bartók Konzervatórium és még számos fontos intézmény. Ennek az entitásnak komoly esztétikai és akár filozófiai síkja van, de nekünk mindezt gyakorlati síkra kell lefordítanunk, s rögtön mindent egy dimenzióval feljebb kell látnunk. Épp hogy a szükséges közbeszerzések előkészítéséig jutottunk már, szimultán azon kellett gondolkodnunk, milyen kiadványstruktúrát, vizuális aurát, médiastratégiát szánunk az intézménynek. Első lépésként ki kellett találni, hogy az egyetem és a koncertközpont egyesítésével létrejövő szintézisnek hogyan lehet olyan arculatot adni, hogy az a Liszt Ferencig visszanyúló 138 éves múltat, a főépület többértékes szimbolikáját hordozni tudja, továbbá tükrözze az élő hagyományt, a Liszt Ferenc-i progressziót. Ugyanis már a kreatív gondolkodás is a patina és a progresszió közötti izgalmas feszültségen alapult.”

### Kiadványstruktúra és médiaháló

A kiadványstruktúra élén a letisztult, de igen elegáns **koncertmagazin** áll, amely újszerű műfajával egyszerre magazin és egyszerre koncertműsor – interjúkkal, portrékkal, esszéekkel. Újdonság lesz az is, hogy az illusztratív képek arányát visszaszorítva a társművészeteknek ad helyet, például a kortárs fotóművészetnek vagy más kortárs képzőművészeti alkotásoknak. Az első lapszám az október–decemberi időszakot fogja át, majd a novemberben megjelenő második szám 2014 első félévének programjaihoz kapcsolódik, azt követően félévente jelenik meg, és ingyenes lesz. Vajon hol volna lehetséges még, hogy a magazin szerzői gárdája túlnyomórészt a „honi”, egyetemi polgárság köréből kerüljön ki? A **havi műsornaptár** inkább a „Kennereknek”, a rendszeres koncertlátogatóknak szól, zsebre tehető, csak a legfontosabb információkat közli, ez a kiadványstruktúrának az „avantgárd” darabja. Egyszerűen letéphető, purista, száz százalékos újrahasonított papírra nyomott. Hangsúlyos kiadvány lesz az egyesítés műsorfüzet, amelyet saját rendezésű és közös rendezésű produkciókra bocsátanak ki. Ebben nem fotók, hanem egyéni grafika jelenik meg, valamint megszüntetik a zörgős, csúszos papír jelentette veszélyeket. A benne helyet kapó, kitűnő szerzők által jegyzett szövegeket esszéisztikusra tervezik, amelyek saját látásmódot jelenítenek meg, a hallgató sokrétű tájékoztatását szolgálva.

Kiemelt szerep jut a megújult **honlapnak**, hiszen virtuálisan ezzel lép ki az intézmény a világ színe elé. Letisztult és progresszív arculat jellemzi, és szintén tükrözi azt az integráns egységet, amit a Zeneakadémia mint összefoglaló név jelent. „Reményeink szerint ez a honlap a legnagyobb egyetemek és koncertközpontok között világvizonylatban is az élvonalban helyezkedik el megjelenésében, gyorsaságban, végiggondoltságában – folytatja Szabó Stein Imre. – Amikor progressziót emlegetünk, joggal hivatkozhatunk Liszt Ferencre, hiszen ő, a szinte mindenre reflektálni kész zsenialitásával a legkülönbözőbb ele-



meket, jelenségeket volt képes akár a művészetébe, akár annak „mel-léktermékeibe” integrálni; mellesleg megteremtette a zenei show-biz-niszt és sztárkultuszt. A progresszió egyébként már a Liszt Ferenc téri épületbe is be volt kódolva, hiszen 1907-ben nem neoklasszicista stílus-ban, hanem az akkori sajátosan magyar és európai szecessziós stílusban épült meg. Rádásul, ahogy én látom, motívumaival nemcsak a műkénéi kultúrát, hanem a minőségi kultúrát idézi, tehát még régebbi korra nyúl vissza, ősi, többretegű szimbolikát jelenítve meg.”

Stratégiailag központi jelentőségű a médiakapcsolati háló kialakítása. Szabó Stein Imre korábban a Művészetek Palotája kommunikációs stratégiai főtanácsadójaként kísérletezte azt ki, hogyan lehet magas kulturális tematikával, a szűkebb értelemben vett kulturális szaksajtóból kimozdulva – de nem anélkül –, a nagy, véleményformáló médiumok bevonásával radikálisan bővíteni az érdeklődők körét. Mint fogalmaz, a szent küzdelem része, hogy elhitessék a tévénézőkkel, rádió-hallgatókkal, az olvasóval: minden, ami a Zeneakadémián történik, a lehető legérdekesebb téma. „Miközben a nagy médiumok érdekes, de nagymértékben zagyva tartalmakat is zúdítanak az emberekre, addig nekünk meg kell próbálnunk ezeknek a milliók által figyelt médiumoknak a tematikájává tenni a Zeneakadémiát; mindeközben óvni kell azokat az értékeket, amelyeket akár egy fellépő művész, akár a Zeneakadémia jelent. El kell hitetünk azt, hogy ez a hagyomány élő, izgalmas dolog, és hogy pótolhatatlan veszteség nem megjelenni egy jelentős koncerten. Nagy kihívást jelent sérülés nélkül lehozni az absztrakció szintjéről az élet szintjére az intézmény által képviselt értékeket. Ha ezt sikerül elérnünk, akkor egészen más dimenzióba kerül a Zeneakadémia a kulturális térben, a szociológiai térben, az ország terében, Európa terében.”

### Világmarkát építenek

A tervek szerint 2014 szeptemberére állhat üzembe a tíz HD-kamerából álló felvételi struktúra a Zeneakadémia nagytermében, és természetesen a hangfelvételi eszközök is világszínvonalúak lesznek. A helyszín televíziós műsorok gyártására is alkalmas helyként működik majd. A kommunikációs és médiatartalom-fejlesztési igazgató elképzelései szerint – nevéhez fűződik a Műpa 2011-ben indult televíziós és rádiós műsorfolyamának kidolgozása és szakmai vezetése – ezzel a felvételi technológiával, illetve a megfelelő rendezői és kreatív erők bevonásával akár Mezzo-szintű high-tech felvételek készülhetnek, de nemcsak koncertfelvételek, hanem olyan műsorok is, amelyek összetettebbek, cselekményesek. Ha ez elindul, az komoly imázs-erősítést jelent, aminek a babérai nemzetközi szinten is learthatók.

„A kezdetektől világgóssá vált számomra, hogy világbrandet építünk – folytatja Szabó Stein Imre. – Természetesen az egyetem eddig is létezett, és világmárka is volt a maga nemében, de a koncertközpont új elem ebben az entitásban. Hiszem, hogy maga az épület, a rekonstrukciónak és a fejlesztésnek köszönhetően Európa egyik legkomolyabb koncertjászó helyszínévé válhat. A nagy hagyományú egyetemi oktatás ezzel az új szegmessel párosulva speciális erőteret hoz létre, és ez a kettő, így együtt elsőként jelenik meg. A feladat óriási, az eszközeink szerények, a koncertközpont programjaira jutó összeg nem túl magas, de az biztos, hogy a felénk irányuló elvárások egy világbrand felé irányuló elvárások. Az október 22-i nemzetközi sajtótájékoztató-meghívóra visszaigazolók listáján az európai arisztokrácia illusztris személyiségei, nagy vezető kulturális intézmények vezetői szerepelnek, valamint kiterjedt nemzetközi diplomáciai kar, illetve világhírű művészek, népes nemzetközi újságírócsapat. Félreértés ne essék, nem turista-látványosságot szeretnénk, hanem azt, ha minden korosztály és minden társadalmi réteg megérténél, hogy a Liszt Ferenc téren páratlan aurájú hely született újjá, amely nemcsak a zene tempoma, hanem a művészet, a kultúra, az élet szakrális helye.”

kormány tette lehetővé, hogy majdnem 12 milliárdos büdzsével gazdálkodhassunk, de a jelenlegi kormány szintén rendkívül nagyvonalúan a zsebébe nyúlt, amikor kétmilliárd forintot kaptunk a projekt befejezéséhez, például az építkezéssel kívüli költségek fedezésére, a színpadtechnika, stúdiótechnika kiépítésére, a hangszerpark karbantartására, megújítására. Olyan fejlesztésekhez jutott a Zeneakadémia, amihez eddigi történetében még soha. Minden okom megvan az elégedettségre: az egész olyan, mint egy álom, mint egy mese: amit elterveztem, megvalósult. Ami nem egészen úgy zajlott, ahogyan elterveztem, az az időfaktorral kapcsolatos. 2004-ben még naivan arra gondoltam, hogy a felújítási munkálatok 2007-re befejeződnek, aztán 2011 tűnt lehetséges határidőnek, a Liszt-bicentenáriumnak is jó alkalomnak bizonyult volna az átadásra. A munkálatok ideje végül sokkal hosszabb lett, mint kezdetben gondoltam, de visszatekintve – ismerve a közbeszerzési eljárások bonyolultságát, a szabályok, az engedélyek átfutási idejét, nem beszélve a sok más tényezőről – csodálatos dolog, hogy mára elkészült a felújított főépület. Nem kevés türelemre és állhatatosságra volt szükség, a két rektori ciklusom éppen elegendő ennek a projektnek a végigviteléhez, hiszen abban a pillanatban, hogy kilenc éve elfoglaltam ezt a posztot, már ezen dolgoztam, és alig egy héttel rektori megbízatásom lejártá előtt adjuk át az épületet. Ugyanakkor nem fejeződik be a projekt, mert ez a projekt sosem tud befejeződni, egy fejezet azonban lezárul. Mindazt, amit ez a hatalmas vállalkozás lehetővé tesz, a következő időszakban kell megvalósítani.”

### Minden ajtót ki kell nyitni

Azok a bizonyos új ajtók több irányba nyílnak. Az egyik a kettős intézmény felé vezető útra visz: a Zeneakadémia oktatási és kulturális misszióra is alkalmassá vált, és ezt az alapító okiratában is demonstrálni fogja, mint Liszt Ferenc Zeneművészeti és Zenetudományi Egyetem és Koncertközpont. Oktatás és koncertszervezés a világ számos egyetemén kapcsolódott össze. Amerikában, a házi együttesek jóvoltából, minden campuson gazdag kulturális, azon belül koncertélet színesíti a hétköznapokat. Olyan hely azonban már jóval kevesebb található a világon, ahol professzionális hangversenyélet zajlik, tehát az oktatás mellett saját és befogadott koncerteket egyaránt rendeznek. A Carnegie Hallnak nincs egyeteme és a Yale Egyetemnek nincs Carnegie Hallja, a mi esetünk azonban olyan, mint ha a Yale-t és a Carnegie Hallt egyesítenénk – fogalmaz Batta András. A torontói Royal Conservatory of Music példáját említi: ebben az intézményben áll a város nemrég átadott, legszebb koncertterme, a koncertéletbe erősen bevonják az oktatást is. „A magyar származású rektor, Peter Simon húsz évig dolgozott ezen a projekten – amin én »csak« tíz évig –, hasonló víziója volt, jóban is vagyok vele, az ő elképzelései erősen hatottak rám. A mi lehetőségeink azonban még az övéknél is számosabbak, hiszen a Zeneakadémia nagyterme a világ legjobb koncerttermeinek

## LAKATOS GERGELY: LÁTHATATLAN KORSZERŰSÉG

Lakatos Gergely eddigi élete körülbelül egynegyedét szentelte a Liszt Ferenc téri épület ügyének. Jelenleg az intézmény főmérnöke, a rekonstrukciós projekt műszaki vezetője. Alapvetően koordinátor szerepről van szó, hiszen a Zeneakadémia igényeit kell képviselnie a felújításban közreműködő kollégái előtt – minden irányban, beleértve a közreműködő szakértőket, a tervezőket, a hatóságokat, a kivitelezőket. „Nagy általánosságban azt szerettük volna, és ezt az igényt kellett nekem műszaki nyelvre lefordítani, ha az épület azon tulajdonságai, amelyek miatt kiemelkedően értékesnek tartjuk, változatlanok maradnak – mondja. – Például a nagyterem esetében a páratlan akusztika ne sérüljön. A tanterem megfelelő alapterületi adottságai mellett szükségessé vált ezek hangszigetelése. Mindenki tisztában van az épület műemléki, örökségvédelmi adottságaival, ugyanakkor a munkák előrehaladtával egyre világosabban megfogalmazódott az igény, hogy a 21. századi korszerű technológiákat ne csak befogadni tudja a ház, hanem képes legyen elősegíteni ezeknek a minél aktívabb és minél kevésbé látható üzemeltetését, igénybe vételét is. A hagyomány–innováció, illetve patina–progresszió kettőssége a mi területünkre is igaz: ha hagyomány alatt az épített örökségeink iránt érzett feltétlen tiszteletet és alázatot értjük, akkor a hagyományt csak úgy lehet tiszteletben tartani, ha az új technológiákat innovatív módon építjük be a házba, és ez igaz kell, hogy legyen az épület üzemeltetésére is.” A műszaki üzemeltetés terén korábban sajnos rossz hagyományokkal



rendelkezett a Zeneakadémia. Például: az épület 1907-es átadását követően szuperlatívuszokban beszéltek a nagyterem hatalmas, a cég büszkeségét jelentő Voit-orgonájáról. A húszas években azonban egyre többször lehetett elégedetlen hangokat hallani a hangszerrel kapcsolatban. Az utóbbi időben került napvilágra egy olyan irattári anyag, amiből kiderül, hogy a Zeneakadémia valakit ugyan megbízott az orgona karbantartásával, de ezzel a személlyel pár év múlva az együttműködés megszakadt. Az 1910-es évek végén és az 1920-as évek

elején jelentkező egyre gyakoribb és súlyosabb problémák vezettek a hangszer többszöri átépítéséhez, majd 1967-es lebontásához. A folyamatos helyhiány miatt egyre több ad hoc jellegű beépítés, ráépítés is történt a házban. Ennek első, jól látható jeleként szüntették meg a kisterem zenekari árkat, később a zsinórpadlását. Az első beépítéseket–ráépítéseket követően – a nagyobb sérülés nélkül átvészelt második világháború után – került sor néhány, feltételezhetően ideológiai-esztétikai jellegű átalakításra, amelynek keretében elfedték a nagy- és kisterem gazdag és különleges, egymást kiegészítő összhangban megalkotott díszítőfestését. Az 1990-es évek közepén beépítették az egyik belső udvart, és zenekari hangolót alakítottak ki. Talán ez volt a pont a felkiáltójel alá, hogy ezt így folytatni nem szabad, hanem egy-egy koncepció szerint helyre kell állítani az épület építészeti és alrajzi egységét. Ugyanakkor az utókor nagy szerencséje, hogy az üzemeltetési hiányosságok nem hagytak helyrehozhatatlan nyomokat.

egyike. Az intézmény koncertrendező részlege nonprofit szervezetként működik majd, az egyetem pedig költségvetési szervként.” A szervezeti átalakulás eredményeként a Concerto Budapest rezidens zenekarként vesz részt az oktatásban (lásd interjúnkat Batta Andrásal a Gramofon 2012 nyári számában, illetve a Concerto Budapesttel foglalkozó, azóta megjelent cikkeinket. A nagyterem Voit-orgonáját is visszaállítják eredeti állapotába (erről Fassang László beszélt a Gramofon 2012 téli számában).

## A hungarikum globalizálása

A rektor elképzelései szerint a zenei versenyek rendezésének is a Zeneakadémia feladatkörébe kell tartozniuk, hiszen a tehetséggondozás, a tehetségek felfedezése és promotálása egyaránt komoly szakmai felkészültséget igényel. Az impresszáriós tevékenység mellett Batta András szeretné szorosabbra fűzni a szálakat külföldi zenei egyetemek együtteseivel is, egyáltalán: nemzetközivé tenni a Zeneakadémiát. A külföldi hallgatók száma jelenleg 20 százalék körül mozog az összlétszámhoz képest, amiben a magyarországi egyetemek közül csak a Semmelweis Egyetem jár a Zeneakadémia előtt. Az egyetem célja ezt a számot emelni, valamint – bármilyen gazdag is a mesterkurzus-kínálat – minél több külföldi professzort tudni az



állandó tanári karban. „Azért van nagy hírünk, mert csodálatos muzsikusok végeztek itt; bárhova megyünk, ha ki-ejtjük azt a szót, hogy Zeneakadémia, akkor a legtöbbszörnek ez egyet jelent Fischer Annie-val, Reiner Frigyessel, Cziffra Györggyel, Solti Györggyel – mondja Batta András. – Azt azonban kevesen tudják, hogy a jelenlegi Zeneakadémia is nagyon jó, noha azt mindenki látja, hogy



### Rétegek és kábelek

„A kisterem zenekari árka napjainkban csak úgy építhető vissza, ha a többfunkciós működést lehetővé tevő, támogató gépészettel egészítjük ki – folytatja Lakatos Gergely. – Lehet például hangversenyhez előszínpad, a nézőtérrel nagyjából egy szintben elhelyezkedő, a barokk hagyományokhoz illeszkedő elrendezés, vagy a Verdi munkásságát követő időkben kialakult mélyebb zenekari árok, ami az előszínpad szintje alatt helyezkedik el mintegy két méterrel. A kisterem színpadának alapterülete alig több mint ötven négyzetméter, ezért aktív felsőgépészetre van szükség, komoly díszlethúzó berendezésekkel. Bizonyos szempontból a nagyterem is érinti a színpadtechnika. A rekonstrukció előtti utolsó időkben már olyan méreteket öltött a hang- és képfelvételek iránti igény, hogy a mikrofon-függesztések valóságos pókhálórendszere terebélyesedett a színpad fölött. Ezt gépesítjük, tehát a használaton kívüli berendezések felhúzóhatók lesznek, láthatatlanná téve a modern hangfelvételi technikát. A televíziós közvetítésekhez, műsorok gyártásához távvezérelhető kamerapozíciókat alakítunk ki, amelyek a lehető legkevésbé zavarják a nézőtérben ülők koncertélményét. Szintén évtizedekig megoldatlan probléma maradt az épület világítástechnikája, amely az 1907-es átadás idején 120 voltos egyenáramú, mai szemmel kezdetleges villamossági hálózatra épült. Az üzemeltetők elég hamar szembesültek a világítás elégtelenségével, és komoly problémákat okozott a színpad megvilágítása; ezt az előadók felett kifeszített drótkötelekre függesztett világítótestekkel próbálták megoldani. Ezzel kapcsolatban is arra törekedtünk, hogy minél kevésbé zavaró, de hatékony, a koncertélmény szolgálatába állítható világítási pozíciókat alakítsunk ki, ugyanakkor az épület

műemlék jellegét is tiszteletben tartjuk. Egy ilyen épület ma már nem tud megenni a modern információtechnika nélkül sem. Több mint 132 kilométernyi informatikai kábel került be a házba, olyan strukturált hálózat, amelyen többek között – a telekommunikáción túlmenően – a hangversenyek lebonyolításához kapcsolódó kommunikáció zajlik, de ellátja az irodai igényeket is, a teljes épületfelügyeleti rendszert, valamint belső kamerák képeit továbbítja. Mivel az épület befogadóképessége jócskán meghaladja az ezer főt, e létszám felett pedig szigorú tűzvédelmi és egyéb biztonsági előírások lépnek életbe, az ezen követelményeknek megfelelő berendezéseket is be kellett építeni, például tűzjelzőket, füstérzékelőket, füstmentesítőket – függetlenül attól, hogy több mint százéves, kiemelt jelentőségű műemlékről van szó.”

A főmérnöktől megtudjuk azt is, hogy a tervezés, előkészítés során körülbelül 35–40 szakember dolgozott együtt a különböző szakágak képviselőiben – a tartószerkezeti, épületgépészeti, villamossági tervezőtől a művészettörténészig, restaurátorig, belsőépítészig. A munkálatokat előkészítendő számos tanulmány és történelmi kutatás készült az elmúlt években, amelyeket a restaurátorok fizikai kutatásai egészítettek ki. Például mindkét hangversenyteremben, az előcsarnokokban, a közönségforgalmi tereken, számos fal- és nyílászáró felületen pontos festékréteg-kutatásokat végeztek, így felszínre került az eredeti színhasználat, az eredeti felületképzés, és az is kiderült, most hányadik rétegnél tartunk.

Az biztos, hogy a hangversenytermek eredeti színvilága egészen más összhatást fog eredményezni, mint azt megszokhattuk az utóbbi évtizedekben.



növendékeink kiemelkedő eredményeket érnek el nemzetközi versenyeken. Mivel azonban a tanári kart kizárólag magyar professzorok alkotják, és az oktatás is magyarul folyik – a külföldi vendéghallgatóknak természetesen angolul –, így mégiscsak hungarikumról van szó. Ez egyedi jellegzetesség, ahogyan a tokaji bor sem teremhet másutt, csak Tokaj-Hegyalján. Mindenképpen szükség lenne azon-

ban a hungarikum globalizálására. Ez alatt azt értem, hogy a Zeneakadémiának gyökereiben magyarnak kell maradnia, vagyis nem szabad elhagyni a kodályi elvek alapján felépülő zeneoktatási rendszerből kisarjadó akadémiai szellemet. Ebbe a szellemiségbe azonban be kell engedni olyan termékenyítő külföldi hatásokat, egyéniségeket, hallgatókat, akik ezt gazdagítani tudják. Ott van például a milánói Scala, a maga fantasztikus hagyományával. A Trubadúrt vagy a Bohéméletet a világon talán ott játsszák a leghitelesebben, de a Scala mégiscsak egy nemzetközi intézmény, a produkcióit nemzetközi szereplőgárdával adja elő, a repertoárja is nemzetközi! Sokszor idézik Szent István intelmeit Imre herceghez: »Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.«

**A Zeneakadémia honlapja:**

[www.zeneakademia.hu](http://www.zeneakademia.hu)

# Hárfaerdő a kastélyban

**Vigh Andrea  
a jubiláló  
gödöllői fesztiválról  
és hangszerének  
lehetőségeiről**



Fotó: Felvégi Andrea

**Tizenötödik születésnapját ünnepli a Gödöllői Nemzetközi Hárfaesztivál (2013. október 5–13.). Másfél évtized alatt világszerte elismert, magasan jegyzett hárfás ünnep jött létre a Királyi Kastély falai között. Ünnepe, amelyre világsztárok is szívesen látogatnak el, s amely az egész magyarországi hárfakultúrát fellendítette. Vigh Andrea hárfaművészt, a fesztivál művészeti vezetőjét kérdeztük a részletekről.**

◆ Retkes Attila



**Gramofon:** Amikor 1999-ben létrejött a Gödöllői Nemzetközi Hárfafesztivál, sokan féltették önt, mert ennek a „műfajnak” nem volt semmiféle magyarországi előzménye, mások pedig a repertoárt itélték túlságosan szűkössnek. Miért vágott mégis bele?

**Vigh Andrea:** A kilencvenes években több koncertet adtam a Gödöllői Királyi Kastélyban, és úgy éreztem, a hely szelleme, a milió, az akusztika ideális lenne egy hárfafesztiválhoz. Előzménye valóban nem volt, sőt tanulmányaim és pályakezdésem időszakában a hárfát Magyarországon még nem tekintették teljes értékű koncerthangszernek. Nagyon tiszteltem Lubik Hédi és Maros Éva tevékenységét; fontos esemény volt, amikor az 1970-es években Nicanor Zabaleta Budapesten koncertezett. Mégis nagyon kevésnek éreztem, hogy évente legfeljebb egy-két alkalommal elhangzott a Zeneakadémián az a néhány versenymű, amit sokan ismernek, de egyébként a hárfa szólisztikus és kamarazenei lehetőségeit nem használták ki. Visszaszorult a szimfonikus zenekarokba és az operaházi zenekari árokba. Ezek is szép feladatok, de a hangszerben ennél összehasonlíthatatlanul több lehetőség rejlik. Ez is motivált, amikor elkezdtem a fesztivál művészeti koncepciójának kidolgozását.

**G.:** Tudjuk, hogy Franciaországban nagy kultusza van a hárfának; de a világ más részein is rendeznek komoly fesztiválokat és koncertsorozatokat?

**V. A.:** Természetesen igen, és korántsem csak Nyugat-Európában vagy az Egyesült Államokban, hanem Keleten is. A hárfának a volt Szovjetunió, a mai Oroszország hangversenyéletében is igen komoly szerep jut, és az elmúlt évtizedekben Ázsiában is jelentős fejlődés indult meg. A kilencvenes évek végén úgy éreztem, itthon is elérkezett az idő, hogy változtassunk a korábbi helyzeten, és a hárfa megkapja azt a figyelmet, megbecsülést, amit megérdemel.

**G.:** Milyen célokat tűzött ki a legelső Gödöllői Nemzetközi Hárfafesztivál idején?

**V. A.:** Szerettem volna, hogy ne csak a szűkebb szakma, hanem a zenekedvelő közönség is megismerje: milyen szép és gazdag saját irodalma van a hárfának. Több száz eredeti műről beszélhetünk, köztük első osztályú komponisták – Händel, Mozart, Debussy, Ravel, Fauré, Saint-Saëns, Glinka és mások – alkotásairól. Fontosak a „hárfás szerzők” is, akik olykor kétségtelül saját hangszeres virtuozitásukat élték ki darabjaikban, máskor viszont messze meghaladták ezt a szintet, és komoly értéket teremtettek. Az eredeti kompozíciókhoz társulnak az átíratok – Csajkovszkij, Liszt és más kiváló szerzők darabjaiból. A szakma korábban is tudta, de a magyar közönség sokáig nem ismerhette meg, hogy ezeket a remekműveket a legnemesebb módon, hiányérzet nélkül lehet hárfán megszólaltatni. Fontosnak tartottam, hogy – a hangszer több évezredes történetéhez kapcsolódva – a fesztivál bemutassa a hárfa népi gyökereit; a klasszikus zenén kívüli, például jazzes vagy „világzenés” kontextusban is érzékeltesse a hárfa szépségét. A világ legjobb szólistáit – Jana Bouškovát, Susanna Mildoniant, Marielle Nordmannt, Isabelle Morettit, Maria Grafot és másokat – szerettem volna Gödöllőre hívni; úgy, hogy a koncerteken mindenki a saját egyéniségét hozhassa. És végül, de nem utolsósorban azt szerettem volna, hogy a magyarországi „hárfás társadalom” minden fontos szereplője játsszon a fesztiválon, magáénak érezze azt, s ezáltal az egyhetes rendezvény az egész hazai hárfakultúra katalizátora legyen.

**G.:** Hol tartanak most, a tizenötödik évben?

**V. A.:** Talán nem hangzik szerénytelenül: úgy érzem, hogy szinte minden célkitűzést sikerült megvalósítani. A gödöllői fesztivált ma már világszerte ismerik és jegyzik; a régebbi alapítású, patinás, nagy nemzetközi hárfafesztiválokhoz hasonló rangot vívott ki magának. Ahogy mondani szokás, „benne vagyunk a topban”. Amikor az ötödik vagy a tizedik évfordulón világhírű kollégáimmal együtt ját-

2008. Zeneakadémia. Négy világhírű hárfaművész együtt: Jana Boušková, Isabelle Moretti, Vigh Andrea és Marielle Nordmann



Fotó: Claudia Martins

szottunk, hajoltunk meg és álltunk a színpadon, csak néztük egymást: ez egyáltalán lehetséges? Persze most sem szabad elégedetten hátradőlni: minden évben ki kell találni valami kuriózumot, szakmailag fontos újítást, hogy megőrizzük a színvonalat, és fenn tudjuk tartani a fesztivál iránti hazai és nemzetközi érdeklődést.

**G.:** *Az idei, jubileumi fesztiválnak már a nyitókoncertje (október 5.) is kuriózum, hiszen ősbemutatóként hangzik el Fekete Gyula: Angus álma című kompozíciója, amely kifejezetten a fesztivál és az ön felkérésére született, s amelynek tematikája ráadásul szoros szálakkal kapcsolódik a hárfa ír-kelta gyökereihez...*

**V. A.:** Fekete Gyula nemcsak nagyszerű zeneszerző és kedves zeneakadémiai tanár-kollégám, de a közelmúltban, a Törley Szalonban már szép koncertünk is volt együtt. Az Angus álma két hárfára és vonósnégyesre komponált, negyvenperces darab – egy gyönyörű ír mese, amely narrátor segítségével, de túlnyomórészt a zene nyelvén elevenedik meg. A másik hárfaszólamot tehetséges, Junior Prima-díjas tanítványom, Razvaljajeva Anasztázia játssza, közreműködik az Accord Quartett. A koncert másik részében Debussy Triószonátája, valamint Fauré és Ravel művei hangzanak el.

**G.:** *Az ír-kelta vonulatot folytatja a másnapi (október 6-i) egésznapos program: az I. Országos Keltahárfás Találkozó. Első hallásra egy kicsit kommersznek tűnik...*

**V. A.:** Pedig egyáltalán nem az – garancia erre a művészeti vezető, Gulyás Csilla személye is. A kelta hárfakultúra tárgyi emlékeit, hangszereit egészen a 7–8. századig vissza tudjuk vezetni, és szerencsések vagyunk, mert az 1600-as években rendezett angolszász bárd-fesztiválok alkalmával a hangszereket és a hozzájuk kapcsolódó zenét szisztematikusan összegyűjtötték. Ez már önmagában is zenetörténeti kuriózum. A kelta hárfa ráadásul – kis mérete és megfizethető ára miatt – kiválóan alkalmas gyerekhangszernek. A fesztivál fontos eredményének tartom, hogy az elmúlt tizenöt évben egyre több zeneiskolába, lakásba kerültek ilyen hangszerek. Amikor én kezdtem a zenetanulást, nem volt alapfokon hárfaoktatás, ezért zongorázni tanultam. Mára ez gyökeresen megváltozott. Sok tehetséges gyerek választja a hárfát, de autodidakta felnőttek is szívesen kipróbálják magukat keltahárfásként. Az október 6-i találkozón kiállítást, vásárt és hangszerbemutatókat tartunk; A hárfa sokszínűsége címmel délelőtti gyerekkoncertet rendezünk, este pedig a 2004-es Bloomingtoni Nemzetközi Hárfaverseny győztese, Nikolaz Cadoret ad hangversenyt kelta hárfán.

**G.:** *Hogyan alakul a fesztivál további programja?*

**V. A.:** Október 8-án Maros Éva hárfaesztjét rendezzük, Geiger György trombitaművész közreműködésével. Ennek a duónak a gyönyörű barokk tételeit, az általuk játszott népszerű átiratokat egykor, a televízióban sok százezer zenebarát látta és szerette – nagyon fontos, hogy most is itt legyenek velünk. Október 9-én, a Régi Zeneakadémián ta-



Fotó: Claudia Martins

A fesztivál 15 éve alatt a gyerekek is megismerték és megszerették a hárfát

nítványaim, a Zeneakadémia fiatal tehetségei koncerteznek. Tizenhét éve tanítok, és büszkén mondhatom, hogy – a fiatal muzikusokat is sújtó nehéz gazdasági helyzet ellenére – növendékeim között nincs pályaelhagyó. Most pedig egészen kiváló osztály jött össze, akikkel öröm együtt dolgozni. Fontosnak tartom, hogy komoly koncerteket adjanak, rangos mesterkurzusokon vegyenek részt és világot lássanak. Az előző tanévben például – a Conservatoire-ral együttműködve – Párizsban töltöttünk el egy kiemelkedően termékeny hetet. Új kezdeményezésem a fiatal hárfaművészek szombat délelőtti koncertsorozata, amely október 12-én, Gödöllőn Razvaljajeva Anasztázia – vagy ahogyan mindenki szólítja, Násztya – hangversenyével kezdődik, majd januárban és áprilisban a budapesti Festetics-palotában, Farkas Mira és Orbán Kornélia koncertjével folytatódik, végül a jövő évi hárfafesztiválon, 2014 októberében Markovics Mónika hangversenyével zárul. Az idei programhoz visszatérve: október 10-én, 11-én és 12-én este ismét nemzetközi hírvű művészek lépnek fel Gödöllőn. Elsőként Marielle Nordmann, akit már a magyar közönségnek sem kell bemutatni; másnap a párizsi Emmanuel Ceysson, aki nemcsak ragyogó virtuóz, de sugárzó egyéniség és remek átiratokat készít; végül a wales-i Catrin Finch, aki két évvel ezelőtt a teljes Goldberg-variációkat eljátszotta hárfán – remekül. Az október 13-i gálakoncerten Catrin a saját hárfaversenyét fogja játszani és Smetana, Debussy, Fauré művei is felcsendülnek – a Budapesti Vonósok közreműködésével. A fesztivál második hetére a világhírvű hangszergyárak is megérkeznek. Alkalmanként valóságos hárfakerdő, 30-40 hangszer is lesz a kastélyban. A teljes program és minden információ elolvasható a [www.harpfestival.hu](http://www.harpfestival.hu) honlapon.





Fotó: Majfai Judit

**G.:** Minden zenei fesztiválszervezőnek szembe kell néznie a finanszírozási problémákkal – ez nem magyar sajátosság, jelentős nyugati rendezvények is küszködnek a válság miatt. Hogyan tudják kezelni a pénzügyi nehézségeket?

**V. A.:** Kezdettől mellettünk áll az MVM Magyar Villamos Művek Zrt. – az indulás óta ők a fesztivál kiemelt támogatói. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani támogatásukért, amellyel lehetővé tették valamennyi hangversenyünk megvalósulását. Egyúttal szeretném köszönetemet kifejezni a Gödöllői Királyi Kastély mindenkori vezetőinek és munkatársainak, akik áldozatos munkájukkal segítettek létrehozni a nemzetközi és magyar hárfás élet évente ismétlődő közös ünnepét. És szeretnék köszönetet mondani közönségünknek, akiknek érdeklődését és szeretetét már tizenöt éve töretlenül élvezheti fesztiválunk.

**G.:** Szavaiból kitűnik, hogy mennyire a szívügye a fesztivál és a tanítás. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Szenátusa júniusban önt jelölte az intézmény új rektorának; várhatóan november 1-jén lép hivatalba. Mi lesz így a koncertezéssel és a tanítással?

**V. A.:** Valóban: a Zeneakadémia Szenátusa egyhangúan szavazott mellettem a rektori pályázat véleményezésekor. Megható volt a bizalom és egyszersmind az elismerés. Rektorhelyettesi munkámban is a legfontosabbnak tartom, hogy megfeleljek ennek az elvárásnak, és minden erőmmel kollégáimért, az oktatás és a zene ügyéért dolgozzak. Ez azonban egy hosszú folyamat egyik állomása volt, melynek most sem vagyunk a végén, ezért nem szeretnék még erről beszélni. A tanítás, koncertezés, fesztiválszervezés az életem része. Mindenképpen folytatni fogom.

FILHARMONIA  
MAGYARORSZÁG

**KORUNK ZENÉJE**  
KORTÁRS ZENEI FESZTIVÁL  
2013. OKTÓBER 1-13

**ÉVFORDULÓK**  
/ BENJAMIN BRITTEN / WITOLD LUTOSŁAWSKI / LIGETI GYÖRGY  
/ KRZYSZTOF PENDERECKI / HENRYK GÓRECKI / LÁNG ISTVÁN  
/ KOCSÁR MIKLÓS / DUBROVAY LÁSZLÓ / JENEY ZOLTÁN

WWW.FILHARMONIA.HU

nka

BMC

fidelio

# „Vesszen oda – attól színház!”

## Találkozás Kovalik Balázssal

**Kovalik Balázs első évét zárta tanszakvezetőként a Müncheneri Zeneakadémián. A Németországban folyamatosan dolgozó operarendező az utánpótlásképzésre éppúgy fókuszál, mint saját rendezői munkáira. Az operaénekesi pálya buktatóiról, a müncheni oktatási rendszer világszínvonaláról, az operajátszás jelenéről és jövőjéről beszélgettünk.**

↔ Kozár Alexandra

**Gramofon:** Most fejezte be első évét a Müncheneri Zeneakadémián mint tanszakvezető. Mik az eddigi tapasztalatai?

**Kovalik Balázs:** Az oktatás örök kísérletezés. Az akadémia most jutott el odáig, hogy a bachelor–master rendszert kiteljesítse, s ehhez új programot kellett kialakítani. Idén százharmincan jelentkeztek, ebből ötöt vettünk fel. Ausztráliától Kanadáig, Svédországtól Görögorszáig, Spanyolországtól Ukrajnáig és Belorussziáig mindenhol jelentkeztek.

**G.:** Nyolc államilag finanszírozott hely van évfolyamonként. Hogyhogy ennyi jelentkezőből nem lehet betölteni egy osztályt?

**K. B.:** Nem az a célunk, hogy mindenáron betöltsük az évfolyamot. Münchenben az oktatás szerencsére nem a fejkvóta-pénz hajhászásra épül. Annyi helyet töltünk be, ahány növendéket érdemesnek találunk, hogy ezen a szinten képezzük. Azt, amit itt az oktatás során egy növendék kap, nyugodtan nevezhetjük luxusnak, ráadásul mindez ingyenes a hallgatóknak. Ezért magasak is a felvételi követelmények, a bizottság nagyon megszíri a jelentkezőket, hiszen ha a bajor állam ilyen kvalitást biztosít, akkor elvárható, hogy ne fű-fa-virágból állítsuk össze az osztályt, csak hogy legyen a létszám. A vizsgaelőadások nagy zenekarral, neves karmesterek, rendezők irányításával, többnyire az 1200 fős Prinzregententheater nagyszínpadán kerülnek bemutatásra. Elengedhetetlen, hogy az ott álló növendék – még ha nem is kész énekes – a diákseregletből a legmagasabb minőséget képviselje, és legfőképpen ne valljon kudarcot.

**G.:** Hány évesen kezdik meg az akadémián tanulmányaikat a növendékek?

**K. B.:** Mivel hozzánk csak a bachelor diploma megszerzése után lehet jönni, 22–25 év körüli a jelentkezők többsége, de van harmincéves hallgató is. Ez hangfajtól is függ.

**G.:** Miért?

**K. B.:** Ma egy líraisopránnak rövidebb a karrierlehetősége, hamarabb fel kell futnia. Egy mélyebb férfihang később válik éretté, és hosszabb perspektívája van: az apaszerepeket ráér valaki negyvenévesen elkezdni, és ha bírja, még hetvenévesen sem lesz szerepidegen. Ma már nehezen tolerálja a közönség, ha Susanna vagy Zerlina nem fiatal, és a színházak ennek az igénynek megfelelően válogatnak.



Forrás: Gramofon-archív

**G.:** Ezt jönnek tartja?

**K. B.:** Az ízlés változik a korral, és ezt az igazgatóknak nem lehet figyelmen kívül hagyni. Kár arról vitatkozni, hogy „bezzeg régen”. Akkor nem volt tévé, nem volt film, más volt az ideál, és a színpadon mindig is fontos volt a szexus, amióta világ a világ. Személy szerint hiszek abban, hogy az ember ellene mehet a közönségigénynek, de ahhoz megalapozott koncepció és bátorság kell.

**G.:** Hogyan zajlik az akadémiára a felvételi?

**K. B.:** Három különböző nyelven, különböző stíluskorzakokból kell lehetőség szerint különböző karakterű áriákat hozni a jelöltnek, valamint el kell mondani egy verset vagy monológot németül.

**G.:** Miért kell egy operaénekesnek verset szavalnia? Mert vannak operák, ahol beszélni is kell, például *A varázsfuvolában*?

**K. B.:** Nem ezért, hanem hogy az előadó- és interpretációs készségét felmérjük. Az első fordulón húsz embert engedünk át. Ezután egyhetes workshop következik. Itt van mozgás, korrepetíció, lapról olvasás, szerepgyakorlat, idegen anyag elsajátítása, zenei instrukciók megértése és egy elméleti tájékozódás is, amelyből próbáljuk megtudni, ki mennyire jártas az opera világában. Sokan képzelik az



énekesi pályát úgy, hogy elég az áriát egy ária-albumból ki-másolni, de már az, hogy a darabban az az ária hol szerepel, mi a funkciója, nem érdekli őket. Régen legenda volt, hogy a zeneakadémisták minden este ott ültek a kakasülön, ma az énekes növendékek se nagyon járnak operába. Ezen a téren is megváltozott a világ. Rettenetes nyomást gyakorolnak az előadókra a hangfelvételek. Ma ez a mérce: a közönség, a kritika is ehhez méri az adott teljesítményt. A fiatal énekesek több mint felénél hallható, hogy melyik felvételt utánozzák.

**G.:** *Ha valaki briliánsan tehetséges, de nem eléggé tájékozott az operák világában, akkor kiesik a róstán?*

**K. B.:** Mindenkinek lehetnek hiányosságai, és nyilván nem a lexikális tudás a legfontosabb szempont egy énekesnél. A többnapos műhelymunka épp arra való, hogy mindenkiről kiderülhessen, melyek azok a készségei, ahol viszont sugárzik. A harmadik fordulóra már megváltoznak a felvételizők, jobban kiengednek, felszabadultabbak, bátrabbak. De az is lehet, hogy épp az derül ki, csupán színpadi automaták, és mindaz, amit eddig láthattunk, betanult, sematikus, üres csillogás, hiányzik az alkotókészség. Az ilyen növendék nehezen tanítható két év alatt.

**G.:** *Miben különleges a müncheni képzés?*

**K. B.:** Nagyon magas az óraszám, ami egy rendkívül gazdag és színes tananyagot tesz lehetővé. Ugyanakkor felkészülést is biztosít a színházi életre, ahol egy énekesnek bírnia kell a terhelést, hiszen miközben naponta egy új premierre próbál, esténként teljesen más előadásokat énekel, és mindeközben távolabbi feladataira is készülnie kell. A vizsgaelőadásainknak is kiemelt szerepe van. Évi három produkciót mutatunk be, neves karmesterek és rendezők meghívásával, jelentős zenekarok közreműködésével. Erre más akadémiákon nemigen van lehetőség. Épp ezért nagyon komolyan vesszük az előadásokra való felkészítést. Egy növendéknek több időre van szüksége, ezért nemhogy normál színházi próbalehetőséget biztosítunk számukra, hanem még egy kicsivel többet is. Így lehetséges, hogy olykor olyan igényes munkák születhetnek, amelyek alapján a sajtó gyakran München harmadik operaházáról beszél, vagy a Naxos kiadja lemezen az előadás hangfelvételét. Ugyanakkor mindez nyomasztóan is hat a növendékekre, és nem lenne szabad elfelejteni, hogy ők még diákok, és nem kell őket összehasonlítani Jonas Kaufmannel.

**G.:** *Ön mit tanít azon túl, hogy tanszakvezető?*

**K. B.:** Színpadi gyakorlatot és szerepelemzést. Ez ugyanúgy egy mesterség, amit el kell sajátítani. Az operaéneklés is jócskán exhibicionista hivatás, amihez át kell törni bizonyos korlátokat. Annak, aki ott van a színpadon, meg kell

tudni mutatni magát, nem szabad szégyenkezni, a saját privát életéből kell megvalósítania szerepét. Ennek a hogyan-ját tanítom. Az opera nagyon komplex műfaj, ezért az oktatása is meglehetősen komplex.

**G.:** *Mennyit számít ezen a pályán a tehetség, és mennyit az önmenedzselési képesség?*

**K. B.:** Mindkettő számít, de a tehetségre előbb-utóbb mindig szükség lesz. Ha valaki csak fut a mappájával körbe-körbe, de nincs igazán tehetsége, az nem fog érvényesülni. De ez a pálya nagyon ki van szolgáltatva az aktuális korhangulatoknak, politikai, vallási irányzatoknak, társadalmi ízlésnek. Ha valaki például iszonyatosan jó édességeket tud sütni, de senki nem édesszájú a családban, akkor a tehetsége nem biztos, hogy ki tud bontakozni. A tehetség sokszor befogadó közeg híján elveszhet. Ugyanakkor nem biztos, hogy az

illető jó leveseket vagy főzelékeket tud készíteni, amire ott igény lenne – most akkor ő tehetséges vagy tehetőségtelen? A piac az piac. Egyszer mondtam azt a példát hallgatóknak, hogy vannak a karfiolok, a brokkolik és a répák, és ha épp a

brokkoli a divat, a többinek pechje van. Az egyikük akkor ezen nagyon megsértődött, aztán évek múlva megkeresett, hogy már érti, igazam volt, csak sajnos ezt későn látta be. Cseppet sem irigylem azt, aki erre a pályára akar menni.

**G.:** *Az önmenedzselést tanítják a müncheni akadémián?*

**K. B.:** Nagyon komolyan. A második évben egy intézví tréningen gyakorolják az előéneklést, majd ezt követően növendékeinket több német színházba elvisszük, ahol igazgatóknak és ügynököknek énekelnek elő. Mindezt olyan kurzusok készítik elő, ahol megismerik a színházak működését, szerződésformákat, az agentúrák működését, foglalkoznak a megjelenéssel, amibe öltözködés, hajviselet éppúgy beletartozik, mint a viselkedésnormák, a saját honlap, a dokumentációs anyag elkészítése, de gyakorolják az interjúadást is.

**G.:** *A német sajtóban erősebben jelen van az opera, a zene?*

**K. B.:** Egyáltalán a kultúra sokkal erősebben van jelen. A németeknek hihetetlen színházkultúrájuk van. München egymillió-kétszázézer város két operaházzal, két koncertteremmel, színházakkal, fantasztikus múzeumokkal és gyűjteményekkel.

**G.:** *Kocsis Zoltán mondta egyszer, hogy sajnos ma Magyarországon már ott tartunk, hogy nincs zenekritika. Németországban van?*

**K. B.:** Egyrészt van, másrészt ott az újságírás is más. Egy frankfurti kritikus ismerősöm mesélte, hogy még jegyet se kér a színházról, nehogy ez befolyásolja a véleményét, a lap megveszi neki. Magyarországon nem veszi meg. A színházak

„Vannak a karfiolok, a brokkolik és a répák, és ha épp a brokkoli a divat, a többinek pechje van”



Jelenet Kovalik Balázs egyik legfrissebb rendezéséből, Michael Obst német kortárs szerző Solaris című operájából (München, 2013.)

pogácsával etetik az újságírókat, hogy megjelenjen valami beszámoló, és rosszallják, ha ennek ellenére negatív a kritika. A szokásos mutyizás. Legközelebb büntiből nem kap jegyet. A német sajtóban a kulturális rovat nem az utolsó oldalra kerül, és nem negyed oldal. Míg Magyarországon egyre gyakoribb, hogy műkedvelő hobbiírókból lesznek kritikuskok, addig az magától értetődő, hogy a müncheni akadémián létezik kultúrkritikus szak is, ahol a jövő képe-sített szakújságírói szerezhethetnek diplomát.

**G.:** Ön az elmúlt évadban három operát rendezett Németországban. A Nürnbergi Állami Színházban egy Trubadúrt, Händel Agrippináját Gießenben és Michael Obst Solarisát a Müncheneri Akadémián. Mára már nem az a kérdés, hogy a rendezői színháznak van-e létjogosultsága, hanem az, hogy a hagyományos, „leszúrnák az énekest és az mégis tovább énekel” típusúnak van-e.

**K. B.:** Amíg van rá vevő, addig mindennek van létjogosultsága. Amikor a cylinder kezdett kimenni a divatból, voltak, akik még hordták. És ezzel nincs is semmi baj. Amikor az Operaház művészeti vezetője voltam, nem vettem le a műsorról ezeket az előadásokat. A harminc-negyven évvel ezelőtti Così fan tutte rendezés éppúgy színre került felújítva, mint egy korszerűbb előadás. Nem a stílus az elsődleges, hanem az, hogyan van megtöltve. A statikusság nem azonos a gondolatlansággal. Ugyanakkor a „hagyományos” operajátzás fedőneve alatt sok a slendriánság. Elég sok növendékem van ma a pályán, többükkel tartom a kapcsolatot. Gyakran panaszo-lják, hogy nincs igény arra a zeneileg és színházi-gileg átgondolt, kidolgozott és elmélyült munkára, amit tanultak és fontosnak tartanak. Münchenben ragaszkodtam ahhoz, hogy heti kétszer két óra zenei együttes próbája is legyen a növendékeknek. Hangokat összehangolni, hallani, érezni egymást, együtt muzsikálni... Ma már sajnos egyre kevesebb karmester foglalkozik ezzel. Megérkeznek, van egy összpóba és kész.

**G.:** Ön már küzdött karmesterrel interpretációs kérdésekben?

**K. B.:** Szerencsére többnyire színházban edződött karmesterekkel dolgoztam, akikkel jól együtt lehet működni. De volt, hogy úgy jött oda az utolsó próbákra a dirigens, hogy alig ismerte a darabot. Bár a karmesterek sokat szidják a rendezőket, szeretném elmondani, hogy hetven százalékuk nem veszi komolyan a színházi munkát.

**G.:** A koncerttermet komolyabban veszik?

**K. B.:** Arra kevesebbet kell készülni és kevésbé komplikált. Egy opera próbaidőszaka hat-nyolc hét és az a szerencsés, ha rendező és karmester végig együtt dolgoznak. Egyre gyakoribban fordul elő, hogy a dirigens csak az utolsó két hétre jelenik meg. Ilyenkor jönnek a konfliktusok, az erőfítogatás, a rendezés gyalázása vagy szabályos ellehetetlenítése. És a közönség nem azt kérdezi, miért nem tetszett részt venni a közös munkában, hanem hogy miért olyan gyenge a rendezés, hogy az énekesek folyton a dirigens-t bámulják.

**G.:** A ma divatos, scenírozott koncerttermi operaelőadásokról mit gondol?

**K. B.:** Egyfajta kényelmesség érhető tetten bennük. Kevesebb a próbaidő, olyan énekeseket hívnak meg, akik már ismerik a szerepet, hozzák magukkal a figurát. A közönség nyugodtan olvashatja a szöveget, nem kell felkészülni, nem kell a színpadi bonyolult kódokat, helyzeteket figyelni. A felirat egyébként is a színház halála. Lassan sokkal fontosabb, mint maga a színész vagy énekes. Gyakran figyelem a nézőket. Van, aki szinte már nem is néz a színpadra, pedig ott valaki neki énekel és játszik. Kifejezetten sértés, színházellenes, szentségtelen dolog. Mintha a tempomokba bevezetnék a feliratot a mise alatt.

**G.:** Fischer Iván nemrég nagy sikerű Figarót vezényelt a Müpában, scenírozott verzióban. A bemutató előtt azt nyilatkozta, azért döntött emellett, mert legtöbbször vagy a rendezés az erős, vagy a zenei interpretáció, és ezáltal a kettő egységét akarta úgy megvalósítani, hogy a rendezés miatt ne esorbujjon, ne vesszen oda semmi a zenéből.

**K. B.:** Számomra az opera: zene és színház együtt, a maga tökéletlenségében. Valami mindig elvész, és vesszen is oda. Na és? Ha jobboldalt ülök, nem látom, mi van a baloldalon. Ez a színház egyik lényege, hogy sose kapsz teljes egységet, sose látsz minden gesztust. Annak idején, amikor az emberek letaposták a lábukat, hogy megnézzenek egy előadást a Globe Színházban, nyilván egy csomó mindenről lemaradtak. Ez a fantasztikus, az izgalmas benne, hogy a nézőnek is dolgoznia kell az előadás közben, nem megsértődni: elképzelni, mi lehetett ott... Erről az izgalomról kezd lemondani a közönség.

**G.:** Visszatérve az oktatásra: látszik-e az, hogy kiből válhat világsztár? Mi kell ehhez a nyilvánvaló tehetségen túl?

**K. B.:** Nyilván kell hozzá tudás, képesség és szerencse is, valamint egy háttérapparátus, menedzsment, marketing.



Ez régen is így volt. Már a barokk korban is nagy szerepet játszottak az impresszáriók. A sztárságot bizonyos mértékben tanulni, majd viselni is kell, és keményen teljesíteni hozzá. Cecilia Bartoli budapesti koncertje után sok okoskodást hallhattunk, hogy „egy kórusba se venném föl hangú énekesnőt” ünnepel a világ. Igaz, hogy nagy kampányapparátus áll mögötte, de az, hogy eljutott erre a szintre, nagyon sok munkájába került, és nem csak a kozmetikusának. Egyszer egy riporter megkérdezte Jonas Kaufmannt, nem zavarja-e, hogy őt a nők elsősorban azért imádják, mert milyen jól néz ki, és mellesleg elismerik, hogy milyen jól énekel. Mire ő azt mondta, hogy nemhogy nem zavarja, de nagyon sokat tesz azért, hogy jól nézzen ki. Tudja, hogy ez is benne van a sikerében, így hát tesz érte. Nagyon sokat kell dolgozni azért, hogy valaki jól eladható legyen. A hang nem elég: pszichésen, fizikailag is jól kell bírni, hozzá kell tenni a magunkét. Ez a pálya lemondások tömkelegével jár, családtól, barátoktól, lakástól, támponttól el kell szakadni. Egyáltalán nem olyan csudaszép, mint amilyennek az átlagember gondolja. Csak munkával lehet előre jutni. És olyan erősnek kell lenni, hogy ezek nélkül a támaszpontok nélkül is megállja a helyét az ember.

**G.:** Mit rendez a következő évadban?

**K. B.:** Münchenben egy ritkán játszott operát, Antoine Mariotte Saloméját, illetve Lipszében az Árnyék nélküli asszonyt. Mindkettőt Ulf Schirmer fogja vezényelni.

**G.:** Zajos sikerek a vezető operaházakban, közben a műfaj iránti teljes érdektelenség, leginkább a fiatalabbak körében. Mi az opera jövője?

**K. B.:** Sorra csökkentik előadásszámukat az operaházak, és folyamatosan zárnak be színházakat. Az embereket nem érdekli ma ez a műfaj annyira, mint amikor nem volt televízió vagy internet. A szórakozási, kulturális igény egészen más lett, hiszen megváltozott a kommunikáció formája, mennyisége és sebessége is. A hagyományos kultúrafogyasztó réteg tovább szűkül, amióta internet és sok millió okostelefon van. A lemezkiadás jóformán megszűnt, az eladási szám mélybe zuhant. Változik, konzumulódik a világ, eldob dolgokat. Amikor én húszéves voltam, sorba kellett állni éjszaka a bécsi Staatsoper előtt, hogy az ember másnap bejuthasson. Mára nem nagy szám arról beszélni, hogy sikerült a kakasülőről látni Monserrat Caballét. De ez így van rendjén. A színház formája a társadalmi igényeknek megfelelően mindig is változott. Pusztán az a kérdés, hogy mikor mit nevezünk színháznak, és amit annak nevezünk, milyen társadalmi szerepet töltsön be. Olaszországban, az opera hazájában, ahol nevezhetnénk a műfajt akár italikumnak, épp ott a legnagyobb a válság. Amerikában a Metropolitanen kívül nincs folyamatos operajátszás a többmillió nagyvárosokban sem, nemhogy társulat. A legtöbb előadás a sokszor ridegnek titulált németeknél van még mindig. Az opera élő színházi műfaj, s mint a világ, folyamatos változásban van. Ezt nem árt elfogadni, és akinek van kedve, ezen belül kibontakozni. ■

**ZENESZÜRET FESZTIVÁL**  
2013. SZEPTEMBER 28. - OKTÓBER 10.

FILHARMÓNIA  
MAGYARORSZÁG

nka FIDELIO WWW.ZENESZURET.HU

# „Egyetlen kézben futnak össze a szálak”

## Szamosi Szaboles a Filharmónia Magyarország terveiről



Új lendület, nagyobb ismertség és presztízs, kiemelt figyelem az ifjúság zenei nevelésére. E célok jegyében vált ismét egy szervezetté az eddig három cégeként működő Filharmónia. Pécsi székhellyel, Szamosi Szaboles irányításával született meg nyár elején a Filharmónia Magyarország Koncert- és Fesztiválszervező Nonprofit Kft. Az új szervezet égisze alatt valósultak meg már a nyári programok is. Az új vezető ezek mellett terveiről és a következő időszak feladatairól beszélt.

➔ Réfi Zsuzsanna

**Gramofon:** Kinevezése óta hogyan haladnak az ügyek?

**Szamosi Szaboles:** A hivatali átalakítás lassabban zajlik a tervezettnél, rengeteg a teendő, de nem bánom; hasonlóan szép feladatnak érzem, mint azt az időszakot, amikor átvettem a Dél-Dunántúli Filharmónia irányítását. Nem is a munkatársak nagy létszáma miatt nehéz az egységessé válás, hanem a 93 ezer négyzetkilométeren való elhelyezkedésünk miatt. Ráadásul ahány megye, annyiféle működést kell szinkronizálni. Most azonban már sikerült megtalálni azt az irányvonalat, amit követni szeretnénk. Egyetlen iroda sem szűnik meg, az a célom, hogy minden megyében legyen képviselőnk. Örülök, hogy a decentralizálás jegyében Pécs lesz a központ, s bízom benne, hogy ki tudjuk használni annak az előnyeit, hogy most már egyetlen kézben futnak össze a szálak.

**G.:** Mennyiben lesz más ennek az egyetlen, országos szervezetnek a profilja, mint a korábbi három Filharmóniának?

**Sz. Sz.:** Az első helyen az ifjúság zenei nevelése áll, emellett felnőtt bérletekből is többet szeretnénk eladni, s a fesztiválokkal szintén kiemelten foglalkozunk. A terveink szerint számos újdonsággal kedveskedünk a közönségnek, az ifjúságnevelés terén is akadnak jócskán ötleteink, ezekről azonban még nem szeretnék beszélni. Az azonban biztos, hogy egy-egy világhírű vendéget ezentúl az ország több pontján bemutatunk, s a hazai publikum mellett szeretnénk a külföldi közönséget is megszólítani. Példaképpen tartom az osztrák komolyzenei életet, tőlük kamarazenei és kortárs téren egyaránt van mit tanulnunk. Akkora érdeklődést szeretnék itthon is elérni ezek iránt a műfajok iránt, mint ami Ausztriában megfigyelhető. A zenekarokkal is szorosabb együttműködésre törekszünk, akár csak más szervezetekkel, például a BMC-vel, hiszen részben ez a központ ad otthont összesen a Korunk Zenéje Fesztiválnak. Emellett természetesen lesz budapesti zenei verseny is, idén a fuvolaművészek mérhetik össze tudásukat a fővárosban, szeptember 6–15. között. Több mint százan jelentkeztek, a világ harminc országából. A versenyt a Régi Zeneakadémián és a Művészetek Palotájában rendezzük.

**G.:** S lesz rá pénz? Tavaly ugyanis komoly aggodalom előzte meg a nagyszabású hegedű- és brácsaversenyt, a Filharmónia Magyarország születését beharangozó sajtótájékoztatón viszont az hangzott el, hogy az összevont szervezetnek nem lesz több pénze...

**Sz. Sz.:** Valóban elég szűkös a büdzsénk, a megmérettetésre azonban biztosítunk forrásokat. S én optimista vagyok, mint mindig. Kell hogy legyen valamilyen megoldás. Mindenesetre levéllel, kérelemmel fordulunk a miniszter úrhoz és az államtitkár úrhoz, hogy az NKA segítse az új Filharmónia indulását, és a továbbiakban zökkenőmentes működését. Bízom abban, hogy pályázatokkal ugyancsak sikerül többletbevételhez jutnunk. A nyári programok sikere is jelzi, milyen fontos szerepet tölt be a Filharmónia. Júniusban a mosonmagyaróvári Flesch Károly Hegedűversenyen több mint ötven versenyző mérte össze tudását,



## ZENESZÜRET SZÁJHARMONIKÁVAL, ORGONÁVAL

Még csak kétéves a pécsi ZeneSzüret sorozata, de nagyon közkedvelt az idelátogatók körében. Idén kicsit a megszokottnál hosszabb lesz a fesztivál, hiszen szeptember 28-tól október 10-ig tart. Ahogy Szamosi Szabolcs fogalmazott: azért, hogy legyen egy-egy szabad este is a sok koncert között. A Filharmónia új vezetője a nyitónapon a Bazilikában ad orgonaestet, amelyen egy kiváló szájharmónikás, a norvég Sigmund Groven is fellép. A klasszikus zenében szokatlan instrumentumon játszó művész emellett a Budapesti Vonósokkal muzsikál, de a kínálatban szerepel a King's Singers koncertje is, amely szintén a Bazilikában hallható. A fesztivál többi rendezvényének a Kodály Központ ad otthont.

Említést érdemel – a Zsolnay Örökségkezelő Nonprofit Kft-vel közös programként – a Dán Rádió Big Bandjének koncertje, két kiváló jazzmuzsikus, Oláh Kálmán (zongora) és Bolla Gábor (szaxofon) fellépésével. Verdi születésének 200. évfordulóját több különleges programmal ünneplik. Ezek egyike a szeptember 29-én, a pécsi püspökséggel közösen rendezendő hangverseny, a MÁV Szimfonikusok és a Nemzeti Énekkar közreműködésével. Előadásukban a Quattro pezzi sacri hangzik majd fel. A fesztivál zárókoncertjére október 10-én, Verdi 200. születésnapján kerül sor, s ennek keretében Pécs város kiváló kórusai adnak át egy csokrot Verdi legnépszerűbb operáiból – szimfonikus zenekari kísérettel. Ismét megszólítják a járókelőket is, a színháztéren zongoramuzsika szól, s filmzenéket bemutató klubot is terveznek. Idén – szokás szerint – kiállítás is kapcsolódik a programhoz, amelyen az érdeklődők Verdi-plakátokat nézhetnek meg, s a tárlaton több új, a fesztivál felkérésére született alkotás is látható.

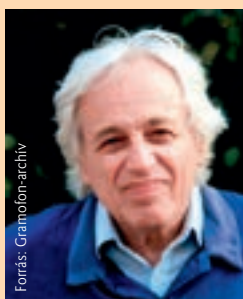


Ismét Magyarországon a King's Singers

Forrás: Gramofon-archív

## KORUNK SZÜLETÉSNAPOS ZENESZERZŐI

Ebben az esztendőben a Korunk Zenéje Fesztiválnak – több más helyszín mellett – a tavasszal nyílt Budapest Music Center is otthont ad. A Zene Világnapján, október 1-jén kezdődő sorozat elsőként két kerek évfordulós komponista, Krzysztof Penderecki és Henryk Mikołaj Górecki előtt tiszteleg. Másnap, ugyanitt Jenev Zoltán 70. születésnapját köszöntik Meláth Andreával, Csalog Gáborral, Matuz Istvánnal, Rozmán Lajossal, Déri Györggyel, Szalai Andrásval és Serei Zsolttal. Száz esztendeje született Benjamin Britten, Kocsár Miklós pedig 80. születésnapját ünnepelheti, a jubileumi hangversenyen az Angelica Leánykar szerepel, Gráf Zsuzsanna vezényletével, Vigh Andrea hárfa- és Balasi Barnabás orgonaművész közreműködésével. Az október 5-i estnek a 100 éve született Witold Lutosławski és a 90 éve született Ligeti György az ünneplte. A tiszteletükre adandó koncerten a Rondino Kamarazenekar játszik, Gémesi Géza vezényel. A Nádor Teremben, Láng István 80. születésnapja alkalmából az EAR Együttes lép színpadra. A fesztivál kiemelkedő eseményeként Eötvös Péter világhírű együttest dirigál: az Ensemble Modern-t. Az október 11-i és 12-i koncerteket az teszi még különlegesebbé, hogy fiatal zeneszerzők is bemutatkozási lehetőséget kapnak. A záróhangversenyen pedig Dubrovay Lászlót ünneplik majd; a MÁV Szimfonikus Zenekart Kesselyák Gergely vezényli, közreműködik Baráti Kristóf hegedűművész.



Kilencven éve született Ligeti György

Forrás: Gramofon-archív

a győztes a 14 éves német Lara Bocskor lett, aki több magyarországi koncertre kapott felkérését. A Régi Zenei Napok sorozatának pedig idén ismét a fertődi kastély adott otthont, s úgy látom, a településen sokat tesznek azért, hogy a felújított épületből igazi kulturális központ válhasson. Ez a rendezvény is segít nyitnunk Ausztria felé. Nagyon rangos volt az idei fesztivál, arra kell törekednünk, hogy az ilyen rendezvényeinkről minél többen tudjanak. A szombathelyi Bartók Szeminárium ebben az évben is sok érdeklődőt vonzott. Kiemelném azt a rendezvényt, amelyen az alkalmazott zeneszerzésre jelentkező hallgatóknak néhány perces filmekhez kellett zenét komponálniuk. Részben számítógéppel, részben akusztikus hangszerekkel oldották meg ezt, s izgalmas előadás született, amelyet már meg is hívtam az őszi ZeneSzüret Fesztiválra. Szeretném, ha minél több egyetemista látná, hallaná. A nyári rendezvények közül örömmel hívtunk mindenkit az Orgonapont-sorozatra, amelyhez idén Miskolc és Keszthely is csatlakozott.

**G.:** Milyen fontos tennivalói vannak még ebben az évben?

**Sz. Sz.:** Első lépésnek tartom, hogy az új struktúra működjön, hiszen sajnos informatikailag sem tartunk ott, ahol a 21. században kellene. Az elkövetkezendő hónapok fontos feladata, hogy korszerűen össze tudjuk kötni a munkatársakat, irodákat, zökkenőmentesen folyjon a munka. S mindenkivel, aki zenei területen dolgozik, a lehető legjobb viszonyt alakítsuk ki. ■

**A Filharmónia Magyarország új honlapja:**

[www.filharmonia.hu](http://www.filharmonia.hu)

# Újrafelfedezett Cavalli-opera

## Baráth Emőke sikere Aix-en-Provence-ban

**Vannak csöndben épülő karrierek – Baráth Emőkéé ilyen. Ebben (rosszul esik kimondani) a média is ludas: az ingerküszöböt főként a botrányok, betegségek, lemondások érik el, a teljesítmény ritkábban. A fiatal énekesnőt most elsősorban a jelentős franciaországi fesztiválon, Aix-en-Provence-ban elért nagy sikeréről, Cavalli: Elena című operájának címszerepéről kérdeztük, de szóba kerül a közelgő operaházi Falstaff-premier is.**

→ Albert Mária



Forrás: Gramofon-archív

**Gramofon:** Aix-en-Provence idén a korábbinál is fontosabb szerepet tölt be kontinensünk és az Európai Unió kulturális életében. Marseille és térsége, amelyhez Provence is tartozik, 2013-ra elnyerte az Európa kulturális fővárosa címet. Az idei fesztiválprogram is ennek megfelelően alakult, a mottó: „A Mediterraneum, ősi mítoszok, mai kihívások.” Mennyit élvezett ebből a szellemi-történelmi gazdagságból?

**Baráth Emőke:** Sajnos sokkal kevesebbet, mint szerettem volna. Május 27-én érkeztem Aixbe, majd a július 7-i premierig naponta két hosszú próbával készültünk. A fesztivál különleges produkciói – és Cavalli Elenája ilyen volt – egyúttal speciális műhelyként is szolgálnak. A jeles évfordulókról, Verdiről, Wagnerről, Brittenről és Poulencről is megemlékezett a program, de játszottak Richard Strauss- és Mozart-operát is. Nem csak az időm volt kevés: szűken mérik a szakmai jegyeket. Azért láttam a Don Giovannit és igyekeztem bejutni a Rigolettóra, mert Sparafucilét Bretz Gábor énekelte.

**G.:** Elena a görög mitológia Helénája. Zeusz és Léda leánya, akinek Parisz az aranyalmát adta, és aki miatt kitört a trójai háború. Cavalli operája követi az általunk ismert történetet?

**B. E.:** Nagy vonalakban igen, de a szövegíró, Nicolo Miniato igencsak megbonyolította a cselekményt, és ahogy barokk operákban szokás, jó sok szereplőt belezúfolt. Az eredeti opera öt és fél óra hosszúságú. Háromszázötven év után fedezte fel egy amerikai zenetörténész, Kristin Kane, és készített belőle egy három óránál kissé rövidebb változatot...

**G.:** Amely így is prologusból és három felvonásból áll. A történet valóban kacskaringós, de annyi talán kijelenthető, négy főszereplő körül forog minden. A központi alak Elena; Menelaos és Teseo (Menelaosz és Tézeusz) küzd a szépséges nőért, pe-

dig Teseónak az istenek és istennők Ippolitát, az amazont szánják.

**B. E.:** Számomra az volt az elsődleges kérdés, hogy mit gondolunk ma Helénáról, akinek az alakja az elmúlt évszázadokban és az újkorban is foglalkoztatja a művészeket, egészen a közelmúltig, amikor monumentális film készült Brad Pitt főszereplésével a trójai háborúról. A földi létben neki kell megtestesítenie a szépséget, jóllehet a szépség abszolút szubjektív kategória: aki vagy ami nekem szép, neked talán csúnya. Hogy mit tartunk ideálnak, az erősen függ kortól és kultúrától, kontinensektől. A szerep felépítésében mérlegelnem kellett: vajon tudja-e magáról, hogy neki a mindennek fölött való szépséget kell sugároznia. Úgy éreztem, nem lehet ennek tudatában, mert amikor Teseo elrabolja, még csak tizenkét éves gyereklány. Kamaszodva csak szórakozik a férfakkal. Nem kellett túl sokat agyalnom a figurán, egyszerűen a gyermek éneket vettem elő. Megjegyzem, a darabban az igazi nő Ippolita. A cselekmény bizony kaotikus, de Cavalli muzsikája csodálatos.

**G.:** Jelentős orgánumok számoltak be a produkcióról. A Financial Times a hangja szépségéről és a játéka intelligenciájáról írt, a Le Monde mámoritónak nevezte önt, a Le Figaro kritikus szerint „Baráth Emőke a megtestesült érzékiség.”

**B. E.:** Teltházások voltak az előadásaink, és a fesztivál után is tovább él az előadás. Decemberben Versailles-ban játssza ugyanez a csapat az Elenát. Az Aix-i előadások idején, egyik nap kaptam egy e-mailt, Christoph Rousset kért fel Monteverdi Orfeójában Euridiké szerepére. Nagy várossal készülök, s nemcsak azért, mert Orendt Gyula kollégám lesz Orfeo, hanem azért is, mert először dolgozom Claus Guth rendezővel. Semmit sem tettem ezért a felkérésért, nagyon könnyen jött egyik érdekes és rangos feladat a másik után.





Forrás: Festival International d'Art Lyrique d'Aix-en-Provence

Aix-en-Provence, 2013 nyár: a szenzációs Cavalli-produkció szereplőgárdája

**G.:** Óvatosan, mert ez nagyon álszerényen hangzik. Biztos, hogy a versenyeredményeivel, a fesztiválszerepléseivel keltett figyelmet. Aix-i partnerével, Valer Sabadus kontratenorral 2011-ben megnyerte az Innsbrucki Régizenei Akadémia és

Fesztivál Cestiről elnevezett versenyét. A díjjal járt, hogy tavaly a Poppea címszerepét játszhatta fesztiválon. Utána Verbier-ben Paul McCreesh-sel dolgozott, idén tavasszal pedig a Theater an der Wienben két Händel-operában (Amadigi di Gaula, Arianna in Creta) is énekelt, Alan Curtis vezényletével.

**B. E.:** Tagadhatatlan, hogy a régizeneben fontos mesterek figyelnek rám; Vashegyi Györgytől Alan Curtsigig, aki még Aix-be is eljött, hogy meghallgasson. Őt persze elsősorban a világszenzációnak számító újrafelfedezés érdekelte. Händel Rinaldójában Riccardo Minasival énekelek, szintén a Theater an der Wienben, decemberben. Az Admeto koncertverzióját Krakóban és Bécsben szólaltatjuk meg az Il Complesso Baroccolal, Alan Curtis vezényletével. A Művészetek Palotájában Vashegyi Györggyel készülünk egy újabb Rameau-opera, a Les Festes de Polymnie bemutatójára.

**G.:** A budapesti operaházban eddig „szubrett” szerepeket énekelt: Barbarinát, Zerlinát. Egy igazi lírai szerep várja az évad első premierjén, szeptember végén: Nanetta a Falstaffban.

**B. E.:** A többi szereplő már az előző évad végén részt vett próbákon, én ezekből az Elena miatt kimaradtam. De Aixben szorgalmasan tanultam a szólamot, lefordígtattam magamnak a szöveget, hogy egészen közel kerüljek a figurához. Remélem, korrepetitorok segítségével hamar ledolgozom a hátrányomat. Fel kell rá készülnöm, hogy képes legyek a Mozarténál nagyobb „Besetzungot” áténekelni. Szerencsére Nanetta áriái alatt elég áttetszően játszik a zenekar. Örülök a szerepnek, úgy érzem, nagyon nekem való. Azt gondolom, bár a lány aktív szereplője a cselekménynek, a lelkét az a rendkívüli szerelem tölti be, amit Fenton iránt érez. Majdnem jutalomjáték, hiszen az egész operában Nanettáé az egyetlen – gyönyörű – zárt ária a harmadik felvonásban. ■

## ELENA-KRÓNIKA

Francesco Cavalli Elenáját 1659. december 26-án mutatták be a velencei Teatro San Cassiano-ban. A témát a szövegkönyvet elkezdő Giovanni Faustini találta Cavalli számára – korábban a zeneszerző más operáinak librettóját, köztük a La Calistót is ő írta. Ám váratlanul elhunyt, így a munkát Niccolo Minato fejezte be. Giovanni Faustini fivére üzemeltette a Teatro San Cassiano-t, a darabot oda szánták. A címszerepet egy híres kurtizán, Lucietta Gamba alakította, akiről azt tartották, hogy bensőséges kapcsolatban állt a színház igazgatójával. A Teatro San Cassiano egyike volt az első itáliai nyilvános színházaknak; műsorát és a játékkéltést a közönség ízlése jelentősen befolyásolta. Fontosnak tartották, hogy az énekes jó színész legyen, így ha Lucietta Gamba hangja nem is volt tündöklő, a játéka, a megjelenése megfelelt. A két szólamú basso continuo-vel kísért szövegeket a szereplőknek jól érthetően kellett megszólaltatniuk. Az Elena – bár a címlapjára azt írták: *Dramma per musica* – számos komikus elemet is tartalmaz.

A képregényszerű jelenetek fő témája a vágy mindenhatósága. Meneo nőnek öltözik, hogy közel kerüljön Elenához, s ez sok félreértésre ad okot. A mulattató helyzetekben is, mint Shakespeare-nél, mindig feltűnik a tragikus dimenzió. Az Elena partitúráját 1661-ben, Palermóban jelentették meg. Élete végén Cavalli készített még egy kéziratot kópiát, majd a darabot csaknem három és fél évszázadra elfelejtették. 2006-ban a Cornell Egyetemen koncertszerűen adták elő. Az Elena igazi remekmű, itt az ideje, hogy újra felfedezzük – vélik a produkció alkotói.

# Összegzés és előrettekintés

## Közeleg a VI. Armel Operaverseny és Fesztivál döntője

**Könyv, hangmez, naptár – számos újdonsággal készül az idei operaversenyre és fesztiválra az Armel. A tavalyi győztesek árialemeze szeptemberben jelenik meg, s a megmérettetés elmúlt öt esztendejéről készült kötet szintén ősszel lát napvilágot. Október 5-re – amikor Szegeden kezdetet veszi a hatodik fesztivál – elkészül a rendhagyó naptár is. S végre túl vannak a duplázáson: nemcsak erre az évre, hanem a következőre is kiválasztották a döntősöket. A verseny mellett az Armel – mint cikkünkben kiderül – számos más, izgalmas produkcióval is foglalkozik.**

◆ Réfi Zsuzsanna

„Az idei, júniusi avignoni vendégszereplés – amelyen a Haláleset a családban című, tavalyi győztes produkciót mutatuk be – még nagyobb közönségsikert aratott, mint a 2012-es vendégjáték” – meséli Havas Ágnes igazgató, s hozzáteszi, a francia színház vezetőjétől még köszönőlevelet is kaptak. Már most dolgoznak azon, miként utaztatják majd az idei díjnyertes darabot, hiszen december 4-én ismét várja őket Avignon. Sok idő pedig nem lesz a fesztivál után, amelynek október 5-től ad otthont a Szegedi Nemzeti Színház. A VI. Armel Operaversenyen és Fesztiválon Stravinsky: Oedipus Rex, Juranic: A nyár utolsó virága, Verdi: Simon Boccanegra, Britten: A csavar fordul egyet és Hepplewhite: Lajka, az úrkutya című operája kerül színre. A szegedi társulat mellett lengyel, szerb, török és angol együttesek mutatják be produkcióikat. S persze a tíz döntős versenyző is pódiumra lép, akik között a hat francia énekes mellett olasz, szerb, romániai, valamint Belgiumból érkezett művészt is találni.

„A verseny történetében ez az első esztendő, amikor nem került a döntőbe magyar” – mondja Havas Ágnes –, s ezt nagyon sajnálom, mert az aspiránsok között valóban akadtak kiváló művészek. Az azonban sajnos tendencia, hogy nem jelentkezik túl sok hazai énekes, ennek okát azonban ma már nem kutatom...” A 2014-es fesztiválon azonban ketten is részt vehetnek: Altorjay Tamás (ld. keretes interjúmat) és a magát gyökerei miatt magyarnak valló Richard Rittelmann. A következő versenyen emellett még egy döntős hely kiadó. Csapó Gyula: Phaedra című egyfelvonása mellett jövőre azt a darabot tűzik műsorra, amely az Armel által kiírt zeneszerzői pályázaton az első díjat nyeri el. Az operafőri verseny augusztus 31-én zárult, ősszel döntenek a győztesről, s a díjnyertes opera egyik szerepére a következő megmérettetésen lehet jelentkezni.

Havas Ágnes szerint örvendetes, hogy jövőre már Szeged is kortárs operával vesz részt a fesztiválon, Marco Tutino:

## Altorjay Tamás: harmadszor sikerrel járt

**Altorjay Tamás már kétszer is próbát tett az Armel Operaversenyen, de csak a mostani válogatáson sikerült bejutnia a döntősök közé. A Szegedi Nemzeti Színház basszistája – aki az éneklés mellett tanít is – boldog, hogy olyan különleges darabban mutatkozhat be, mint Marco Tutino Márai-regényből született operája, A parázs. A mű a következő fesztiválon, 2014 őszén kerül színre.**



Forrás: Szegedi Nemzeti Színház

**G.:** Szép sikert ért el, bejutott a harmadik fordulóba, pedig az idei dupla válogatót, úgy tudom, csak barátai hosszas unszolására vállalta...

**A. T.:** Ennek több oka is volt. Eredetileg építésmérnöként végeztem, és később, 28 esztendősen kezdtem énekelni. 34 éves voltam, amikor a szegedi operatársulatban először pódiumra léptem. Így mire énekesként megmutathattam volna tudásomat a megmérettetésekben, már „kiöregedtem”. Szerencsére az Armelnél nincs korhatár, ezért indultam is az első két versenyen. Bár az első fordulón mindkét alkalommal túljutottam, a következő, rendezői válogatáson alulmaradtam a fiatalokkal szemben. Azt láttam, inkább az ifjú énekesekre fókuszál, az ő pályáépítésük-

ben segít ez a megmérettetés is. Ezt követően nem is nagyon vágytam arra, hogy ismét versenyezzek. Idén azonban a barátaim nagyon biztattak, hiszen a kiírásban akadt több olyan szerep, amely hangban és figurában is közel állt hozzám. Ilyen volt Henrik is A parázsban.

**G.:** Számos klasszikus operafőszerepet énekelt az elmúlt két évtized során, például Sarastrót, Timurt vagy Dulcamarát. Milyen a viszonya a kortárs zenéhez?

**A. T.:** Nagyon sok kortárs dalt, oratóriumot énekeltem, néhány évvel ezelőtt Lendvai Kamilló: A mennyei város című darabjában a





Az Armel Operaverseny és Fesztivál produkciói hosszas műhelymunka után születnek meg. Képünk az idei második válogatóhoz kapcsolódó workshopon készült

Le braci című művével. Mellettük osztrák, svájci, cseh, grúz társulatok vesznek részt a sorozatban. 2015-ben akad némi torlódás, hiszen hat színház is jelentkezett, s még dönteni kell arról, kik lesznek a végleges partnerek. Eötvös Péter operája pedig 2015 helyett egy évvel később kerül színre, s Mester Tamás: Originum című műve is tolódik. „Néhány részletét már hallottam, s kiváló, valóban operai igényű mű – teszi hozzá az igazgató – , s éppen azért készül kicsit lassabban, mert Mester Tamás maga dolgozik az összes részletén, a hangszerezésén, és mindenben maximalista. Az azonban már biztos, hogy az Originum New Yorkban kerül színre, olyan rangos helyszínen, amelyről korábban nem is álmodtunk.”

Az idei fesztivállal is rengeteg a teendő, hiszen a Hungaroton gondozásában jelenik meg a tavalyi győztesek ária-

lemeze; emellett az Armel Operaverseny öt éves történetét bemutató kötet is napvilágot lát. Ebben kritika-részleteket, színlapokat talál az olvasó; képek, plakátok idézik fel az eddigi fesztiválokat. Havas Ágnes és munkatársai naptárral, a szokott armeles csokoládéval, pólóval, műsorfüzettel, szórólappal is készülnek az októberi sorozatra. A fesztivál mellett is akad jócskán dolguk, hiszen az Armel zenekari turnékkal és egyéb külföldi produkciókkal, koprodukciókkal is foglalkozik. Az ő szervezésükben érkezett Szegedre a Porgy és Bess-produkció, a fővárosi RaM-ba pedig a Los Vivancos. Nagyzenei vendégszereplés, menedzsmen-kurzus, balettelőadás is bővíti idei repertoárjukat. ■

**A verseny és a fesztivál hivatalos honlapja:**

[www.armelfestival.org](http://www.armelfestival.org)

főszerepet alakítottam, s Vántus István Aranykoporsójában is szerepelt. Modern művek terén van tehát bőven tapasztalatom. Marco Tutino operáját is nagyon izgalmasnak találom, s élvezetes feladat részt venni egy ősbemutatóban.

**G.:** Mennyire ismeri a regényt, ami egy szerelmi háromszög kapcsán mesél az elvesző értékekről, szerelemről, barátságról, hűségről, árulásról?

**A. T.:** A versenyre készülve elolvastam A gyertyák csonkig égnek című regényt, majd áttanulmányoztam a szövegvégkönyvet, amit szintén a zeneszerző írt – olaszul. Míg a kötetben az időskori Henrik, Konrád és a dada szerepel, és csak beszélgetéseiből sejlenek fel a negyvenegy évvel korábbi események, a szerző – hogy kellően drámai helyzeteket teremtsen – megnövelte a megszólaló szereplők számát. A fiatal Henriket baritonként, az ifjú Konrádot tenorként ismerhetik meg a nézők, de megjelenik a szoprán hangú Krisztina is, a dada pedig mindvégig mezzo marad. A színpadon így megelevenednek a fiatalkori események, a végleges szakítás jelenetei is.

**G.:** A szegedi operatársulat tagjaként korábban részt vett már az armeles előadásokban?

**A. T.:** Igen, s nagyon élveztem a próbafolyamatokat, most pedig örülök, hogy versenyzőként vehetek részt mindebben. Az Armel megmérettetésében nagyon lényeges a színpadi teljesítmény, s én a színészetet is közelállóan érzem magamhoz. A kezdeti görcs, ami a késői pályakezdésemnek volt betudható, mára végleg elmúlt. Nagy siker, hogy elnyertem ezt a szerepet, ami nemcsak hangilag, hanem alakításban sem könnyű, hiszen Tutino operájában mélylélektani vetélkedés folyik a két férfi közt. Miközben a közösen szeretett hölgy emlékét próbálják tiszteltben és tisztán tartani, végig versengenek. A bemutató csak jövő ősszel lesz, de már elkezdtem tanulni a szerepet... Azért erre az évre is akadnak izgalmas, új feladatok: Fiesco, Walter és Magnifico; szeptember 24-én pedig Budapesten, egy Szilágyi Dezső téri bérház udvarán Bartók Kékszakkállóját alakíthatom, Oberfrank Péter zongorakíséretével. Juditként partnerem Töreky Katalin lesz. Ebben a házban lakott Bartók 1920 és 1928 között. Négy éve az egyik lakó, Sugár Péter építőművész-tanár nagyszerű hangversenysorozatát indított itt el. Egykori építész-mérnökként azért is különleges ez a produkció számomra, mert a „hely szellemének” megidézésében vetített képes háttér lesz segítségünkre. Ennek diáit a Műegyetem építész hallgatói számára kiírt pályázat nyerteseinek képeiből válogatjuk.

# „Kifacsarják a fiatal énekeseket”

## Benza Györgyi pályájáról, a Don Carlos felújításáról és terveiről

A tavaszi szezonban, az újra megnyitott Erkel Színházban Budapest operaszerető közönségét Verdi Don Carlosának műsorra tűzésével örvendeztette meg a Magyar Állami Operaház. Méghozzá egy nagy sikerű régi előadás, Mikó András rendezésének felújításával. Erzsébet szerepére a Münchenben élő Benza Györgyit (külföldön ismert nevén: Georgina von Benza) hívták meg. A beregszászi születésű, Kijevben, majd Budapesten tanult, nemzetközi hírű szopránénekesnőt nemcsak erről a szerepről, hanem pályájáról, terveiről és a hagyományos operafelfogás lehetőségeiről is kérdeztük.

◆ Csák P. Judit



**Gramofon:** Erzsébetet mikor, hol énekelted először?

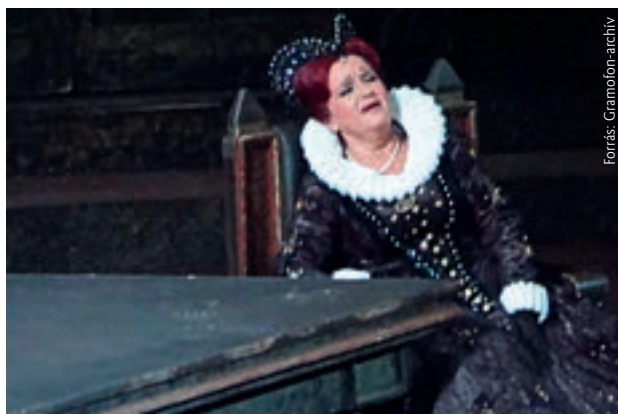
**Benza Györgyi:** A nürnbergi debütálást és tizenöt ottani Don Carlos előadást követően sok helyen énekeltem: Svájcban, Ausztriában, Németországban, de sajnos olyan modern rendezésekben, amelyekben nem kap semmilyen színpadi karaktert ez a szerep. A zenében ott a dráma, de hiányzik a zene és színpad közötti harmónia. „Az operának is haladnia kell a koral” – hallom a jelszót. Milyen koral? Az opera annak a kornak része, amelyben komponálták. S ha történelmi a téma, arról is szól, hogyan látta a megidézett kort a szövegkönyv írója és a zeneszerző. Az énekes pedig médium, akinek az a kötelessége, hogy megismerje és megtanulja a művet úgy, ahogyan az le van írva. Ezután lehet része abban az örömben, hogy átléphet egy másik korbba, és ott átélheti valakinek a sorsát. Abba a másik dimenzióba akarom magammal vinni a nézőt. Ehhez a színpadnak összhangban kell lennie a zenével és a történettel. Micsoda lehetőség erre az Erkel Színház Don Carlos-előadásának Forray Gábor tervezte, komor szépségű díszlete és Márk Tivadar gyönyörű, korhű jelmezei! Nemcsak a közönségnek fontos ez, hanem az énekesnek is: támasz a karakter megteremtéséhez. Már mialatt készül a smink, fejre kerül a paróka, felölti a jelmezt, fokozatosan át is alakul. Már „átszállt” a szerepbe. A megadott keretbe illeszkedő érzelmek kifejezéséhez tükör előtt gyakorolom a gesztusokat. Fiatalon hallottam ezt régi nagy művészekről, és akkor nem érttem. Azután eljött az az idő, amikor már vigyáztam rá, hogy pontosak legyenek a gesztusaim, és ne tegyek fölösleges mozdulatot a színpadon. A testbeszéd különösen fontos az előadóművésznél. Ezt az éjszaka csendjében gyakorolom ma is tükör előtt egy-egy előadás után, amikor órák múlva tudok csak leszállni a földre. Például ilyenkor kijavítom, ami az előadáson nem úgy sikerült. Ez az önkontroll segít a következő

előadás során. A Don Carlos Erzsébetjének nagyon visszafogottnak kell lennie, a kor és a helyszín szigorú keretei között. De az érzéseket mégiscsak el kell játszani! Pontosan ezeket az apró gesztusokat szoktam tükörben gyakorolni. Az Erkel színházi előadás próbáin nagyszerű volt Mátyik Albert és ifj. Palcsó Sándor rendezőkkel dolgozni, akik fantasztikus figyelemmel fordultak éppen a játék apró részletei felé.

**G.:** Bizonyára tapasztalod, hogy az énekesi pályán most induló művészek miként élik át a napjainkban modern köntösbe öltöztetett, témájuktól eltávolított operákat... És milyen lépésekkel haladnak repertoárjuk megteremtése felé.

**B. Gy.:** Nehéz dolga van ma a fiatal énekeseknek. A rendezők többsége mint marionett-figurákkal bánik velük, a megkövetelt mozgások, gesztusok miértjére nem kapnak magyarázatot, sőt meg sem merik kérdezni. Az pedig súlyos következményekkel jár, hogy hamar jutnak nagy szerepekhez. Mi még kis szerepekből kezdtünk; én például – Münchenben, az opera-stúdióban – Barbarinával. Nagy művészekkel, Lucia Poppal, Raimondival, Gyaurovval állhattam egy színpadon, rengeteget tanultam így szerepfor-

Benza Györgyi tisztelettel emlékezik egykori mestereire, Mikó András rendezőre és Márk Tivadar jelmeztervezőre



Forrás: Gramofon-archív





Forrás: Gramofon-archív



Az Aida és a Tosca címszerepében

málásból, karakter-ábrázolás terén és természetesen zeneileg. Hozzáfűzöm, hogy itt-ott mindig próbáltam egy pár órát is venni nagy énekművészekről. Borzasztó, hogy ma olyan korban élünk, amelyben az énekeseket úgy használják, mint közönséges árucikket. Mint egy mobiltelefont, amit háromévi használat után eldobnak, mert kijött egy újabb. Most gyorsan felveszik a fiatal énekeseket, kifacsarják, mint a citromot és jön a következő. Megkapják idejekorán a nagy szerepet, minden erejükkel igyekeznek megvalósítani, persze tönkremennek öt év alatt, de sebaj: újabb fiatalok érkeznek.

**G.:** Tapasztalataiddal segítségükre lehetnél. Szerepel-e teveled között a tanítás?

**B. Gy.:** Igen. Most már át szeretnék adni a megszerzett tudásból. Látom, hogy sok fiatal nem tud gazdálkodni a hangjával, energiájával. Nem tudják beosztani az erejüket. Meg kell tanulniuk, hol kell „spórolni” egy nagy szerepben. Mind gyakrabban tartok kurzusokat az interpretálásról, előadásmódról. Legutóbb Berlinben foglalkoztam diákokkal, részben csoportosan, részben egyedi kérésre, egy-egy szerepre való felkészítéssel. Magam már megtanultam, hogyan kell egymás után négy Pillangókisasszonyt elénekelni. Az sem könnyű. Elmeséltem már néhányszor Saljapin nagy trükkjét. A híres orosz basszista panaszkodott egy nyilatkozatában, hogy szerepének egy különösen magas hangját nem tudja megszólaltatni. A kritikus pillanatban aztán feldobta a sapkáját. A nézők hittek a mozdulatnak, ami pótolta a magas hangot, mert Saljapin ez alkalommal „eljátszotta” azt. Meg kell tanulnia az énekesnek, hogy ha éppen nem jól diszponált, hát sok mindent el is lehet játszani. Persze ki-ki magának találja meg a módját. Az énekesek általában nem szívesen adják ki az ilyen titkokat. Olyan híres énekesnő, mint Renata Scotto, akinél tanultam, technikát sosem tanított. Olyan dolgokat, amikre egy kezdő szopránnak szüksége van, nem mondott el. Az ilyesmi személyes műhelytitok.

**G.:** Visszatérünk Erzsébethez. Repertoárodban a nagy szoprán-szerepek sorában hol foglal helyet?

**B. Gy.:** A Don Carlos Erzsébetje eléggé mély szerep. Szívebben énekelem Aidát, A végzet hatalma Leonóráját vagy a másik híres Leonórát, A trubadúr szoprán főszerepét. Az én hangomnak ez a magasság a kedvező, míg Erzsébet szólamában nagyon sok középfekvés van. A szerep egyébként emlékeztet Aidára: a két hősnőt vívódásában egyaránt visszafogottságra kényszeríti méltóságának megőrzése, ha Aida szenvedélyesebb is. Mégis nagy öröm számomra, hogy Budapesten elénekelhetem Erzsébetet. És éppen az Erkel Színházban! Az Erkel színpadán volt annak idején a diploma-vizsgám. Innen kerültem már a következő évben a müncheni opera stúdiójába. A vizsga-szerepeim: Sophie A rózsalovagban és A varázsfuvola Paminája voltak. Mikó András és Márk Tivadar tanáraink voltak a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, és most Mikó ihletett rendezésében, Márk Tivadar személyiséget hangsúlyozó, lelket kifejező történelmi jelmezében léphettem színpadra, hogy eljátsszam Erzsébetet, a szomorú királynét.

**G.:** Rendszeresen hívnak a világ operaházaiba, és gyakran koncertezel is. Milyen művészi feladatok várnak a közeljövőben?

**B. Gy.:** A legközelebbi fellépésem egy gálakonzert Kijevben, ahol Verdi-áriákat énekelek. Ezután Moszkvában és Szentpéterváron A Trubadúr Leonórája vár. Novemberben pedig kínai turnéra utazom.

**G.:** Távolabbi tervek? Szerep-álmok?

**B. Gy.:** Wagner. Már megbeszélés tárgya egy bajorországi Wagner-Verdi fesztivál projektje. Ott elénekelhetném a Tannhäuser Erzsébetjét, Brabanti Elzát. Nagyon szeretném, ha egyszer Izoldára is sor kerülne, de Izolda még nem része a repertoáromnak, noha egy ideje már foglalkozom vele. Persze a Verdi-hősnők megszólaltatása ugyanúgy fontos része lenne fellépésemnek. Komolyan szurkolok, hogy a terv megvalósulhasson. ■

## Jubileumi Wagner-napok Lipcsében

# Terítéken az ifjúkori operák

**Heinét és Schumannnt idézve, „ezen a csodálatos májusi hónapon” minden Richard Wagner körül forgott Lipcsében. Születésének 200. évfordulóján szülővárosában Ünnepi Wagner Napokkal köszöntötték a zeneköltőt, és ezúttal ritkán hallható korai operáit állították a középpontba: előadták a *Rienzit*, *A szerelmi tilalom* és *A tündérek* című alkotásokat, de még *A menyegző* névvel ellátott töredéket is.**

◆ Lindner András/Lipcse

Kiderült, hogy a fiatalkori operák jobb sorsra érdemesek; elő lehetne venni őket gyakrabban is, s nehezen érthető, miért is titulálta a komponista utóbb szörnyűségnek őket. Wagner ráadásul valamennyit kitiltotta a bayreuthi szentélyből, azt a szigorú parancsot adva, hogy ott nem adhatják elő őket.

Az ifjú Wagner csak 16 évesen, 1829 áprilisában döntötte el, hogy muzsikus lesz, amikor látta a kor nagy drámai szopránja Wilhelmine Schröder-Devrient alakítását Bellini *Rómeó és Júliájában*, illetve a *Fidelio* Leonórájaként. Az alakítások lenyűgözték, pár hónapra rá már elő is rukkolt első szerzeményeivel, és a B-dúr nyitányt – talán a váratlan üstdobütéseknek is hála – a publikum keblére ölelte. Így vesz startot egy zseni élete? – kérdi Sven Friedrich, a bayreuthi Wagner múzeum vezetője Wagner operái című tanulmányában. Az ekkor még felelőtlen, bohém életet folytató, magát autodidakta módon képző dilettáns 18 évesen azért a lipcsei egyetemre is beiratkozott zenész szakra – igaz, hamarosan már Theodor Weinlig, a Tamás

templom jeles kántora okította, aki elsőként ismerte fel rendkívüli talentumát. Első operatervéből azonban semmi sem lett. Kompozícióinak szigorú lektora, idősebb lánytestvére, Rosalie ugyanis rosszálló megjegyzésekkel illette *A menyegző* című operaterv librettóját, mire öccse nemcsak a szöveggönyvet, hanem a már papírra vetett több zenei részletet is a szemébe dobta. Így csak a partitúra nyitánya és első jelenete maradt fenn. Ezt a tíz percnyi, de néhol máris bravúros zenei megoldásokat kínáló töredéket dalok és zongoraművek társaságában adták elő májusban a lipcsei Zene- és Színházművészeti Főiskola hallgatói, a közönség pedig legfeljebb azon morfondírozhatott: mi lett volna, ha Rosalie nem veszi el Richard kedvét?

A komponálástól azonban így sem tágtott az ifjú Wagner, és hamarosan megírta első, ezúttal már teljes terjedelmében fennmaradt háromfelvonásos operáját, *A tündérek* címmel. Ebben a darabban is, mint minden operájában, nemcsak a zenét, hanem a szöveget is Wagner írta, ezúttal Carlo Gozzi *La donna serpente* című színművét véve alapul.

Jelenet *A tündérek* lipcsei előadásából







Forrás: Gramofon-archív

Richard Wagner – a Rienzi kivételével megtagadta fiatalkori műveit

Az 1834-re tervezett lipcsei ősbemutató terve azonban kúba esett, mert Wagner képtelen volt megegyezni az igazgatósággal jelmez- és díszletkérdésekben. A vége az lett, hogy A tündéreket Wagner életében nem is adták elő, az ősbemutatót 1888-ban tartották meg a müncheni Hof- und Nationaltheaterben; Lipcsében pedig csak 1938-ban mutatták be, a 125. születésnapon. Azután 1983-ban Wolfgang Sawallisch dirigálta az első komoly produkciót Münchenben, és abban az évben lemezfelvétel is készült Wagner ifjúkori művéből. Ezúttal, Lipcsében a már jó ideje számos produkciót együtt megvalósító francia páros, Renaud Doucet rendező, illetve André Barbe díszlet- és jelmeztervező állította színpadra A tündéreket. Az előadásban remekül kapcsolódott össze a mai modern kor és Wagner romantikus, 1830 körüli világa, valamint a zeneszerzőt erősen inspiráló középkor miliője. A szereplőgárda is kitett magáért: a Gewandhausorchester ezúttal az opera intendantsa és főzeneigazgatója, Ulf Schirmer pálcája alatt végig ihletetten zenélt, de remekül szólt a színház kórusa is, Alessandro Zuppardo betanításában. Az énekesek közül pedig kiemelkedett a máris több európai operaházban kedvelt berlini szopránklasszis, Christiane Libor – Adaként. Az Arindalt megszemélyesítő holland tenorista, Arnold Bezuyen énekesi képességeit azonban meghaladta a szerep. A Rienzit is a lipcsei Operában vitték színre, és Wagnernek ez a műve – amelynek librettóját 1837-ben, Rigában kezdte írni Edward Bulwer-Lytton regénye nyomán – bizony kimagaslik többi korai operája közül. A hihetetlen állóképességet és énekesi tudást követelő címszerepben tulajdonképpen jól helytállt a Bayreuthban már Stolzingi Waltert és Trisztánt is éneklő Stefan Vinke, akitől persze szenzáció aligha várható, de végig bírta és a magasságokat

is megnyugtatóan abszolválta. Matthias Foremny az apró finomságok megjelenítésére is ügyelve vezényelte a Gewandhaus zenekarát; a párizsi Nemzeti Opera igazgatója, Nicolas Joel pedig tradicionális módon rendezte a lipcsei produkciót, eszköztárával azonban keverte múltat és jelent. A Rienzi úgyszólván üres színpada mintha a rendezői színháznak is új irányt szabna. Ebben persze takarékosági szempontok is szerepet játszanak, ahogy nem véletlen az sem, hogy egyre több operaházban félszenírozva vagy simán koncertszerűen játszanak egyes operákat. Az opera buffa szellemében megírt A szerelmi tilalom című kétfelvonásos korai Wagner-operát is így prezentálták a lipcsei Gewandhausban. Librettóját Wagner Shakespeare Szeget szeggel című vígjátéka után írta szabadon, hihetetlenül pergő vidám zenéjét pedig a műfaj itáliai mesterei, Rossini és Donizetti ihlették. Az először 1836-ban, Magdeburgban színre vitt opera persze még nem képvisel

### „RICHÁRD A MIÉNKI!”

Heteken át a fenti, illetve a „Richárd lipcsei!” szövegű szlogen figyelmeztette óriásplakátokon a lipcsei járókelőket arra, hogy Richard Wagner 200 éve ebben a városban született. Wagner nevét ugyanis a legtöbben ma is leginkább Bayreuthtal kapcsolják össze. A lipcsei városvezetés és a Wagner Szövetség – Thomas Krakow elnökkel az élén – azonban igyekezett kihasználni a ritka jubileumot, és megpróbálta az operabarátokat ily módon is néhány napra Lipcsébe csábítani. A Nikolaischulében Wagner Lipcsében töltött ifjúkori éveinek becses relikviáit állították ki korabeli illusztrációk és fotók társaságában. A Wagner személyiségét körbejáró kiállítás pedig a Várostorléneti múzeumban még többet markolt: a teljes életművet prezentálta, a zeneköltő zsidók elleni gyűlöletét sem elhallgatva. Az egyik tablón azért feltűnt Sir Simon Rattle mondata is: „csak remélhetem, hogy ezeket Wagner nem gondolta komolyan”. Az 1886-ban lerombolt szülői ház közelében még szobrot is avattak. Stephan Balkenhol alkotása ritkaságszámba megy: a nem éppen sudár termetű Wagnert ugyanis színes ruhában állítja közszemlére.

igazi wagneri jegyeket. A legendás hangversenyteremben színre vitt vígoperát az MDR (Mitteldeutscher Rundfunk) szimfonikus zenekara és kórusa tolmácsolta, az észak-amerikai Kristjan Järvi karmesterrel az élén; a főszerepben pedig a Geszty Szilviánál is tanult hamburgi Melanie Diener jeleskedett.

Ismét csak a lipcsei operaház színpadán, de hangversenyszerűen adták elő a Rienzit követően komponált és 1843 elején, ugyancsak Drezdában bemutatott, szerzője által drámai balladának kikiáltott A bolygó hollandit. is. A zenei megvalósítás megkoronázta az ünnepi napokat: a Wagner-operák bariton szerepeit magabiztosan uraló Thomas J. Mayer (Hollandi), a Tündérékben már hallott Christiane Libor (Senta) és Burkhard Fritz tenor (Erik) szólista produkcióját megbízható köntösbe ágyazta a minden produkcióban jelen teljesítő Gewandhaus zenekar és kórus. ■

# Szakraális és profán áldozatok

**Német nyelvterületen általában nagy keletje van a „blickfangos” címadásnak, a figyelemfelkeltő mottónak. Az idei salzburgi Pütkösdi Fesztivál központi gondolata az *Opfer*, vagyis az áldozat volt. A program egy része látatlanban is kitalálható, míg más kompozíciók körültekintő végiggondoltság eredményeképp kerültek előadásra. Az eredmény: életre szóló élményanyag-kínálat.**

◆ Fittler Katalin / Salzburg

A fesztivál új művészeti vezetőjeként tavaly mutatkozott be Cecilia Bartoli. Idei kínálatának gazdag műfaji palettája egyszersmind a fesztivál-jellegnek azt a vonását erősítette, hogy ide akár egyetlen programért is érdemes elzárándokolni. Művészeti áldozáshoz-járulásra nyílt tehát lehetősége az élőzene szerelmeseinek. Ha már a „vallásos és profán” címnél tartunk, eljátszhatunk a gondolattal, hogy a kínálat egy része „feltámadást” ért meg – mindenképp e tematikus fejezetbe tartozik a két újralfedezés, a Stravinsky-balettprogram és Bellini Normája.

A szentpétervári Mariinszkij Színház együttese, Valerij Gergiev vezényletével három Stravinsky-művet állított színre: az idén 100 éves *Sacre-t*, a 90 éve bemutatott *Les Noces-t* és az immár 103 éve halhatatlan *Tűzmadarat*. Mint a programfüzetből kiderült, a *Sacre* eredeti verziójának színre állítása 16 éves detektív munkát igényelt – de az eredmény minden befektetett munkát megért. A balettprodukció önmagában is élmény volt. A *Les Noces* meglepett a saját világ-jelleggel, amely az első pillanattól az utolsóig fogva tartotta a nézőt. A *Sacre* sokrétűségével hatott örületesen modernnek. Stravinsky kongeniális alkotó-társai adekvát látványvilágot hoztak létre. Különlegességét a többrétű megterveztség adja, amely ugyanúgy érvényes a látvány-vonulat nagyformájára, mint a speciális lépések-mozdulatok kidolgozottságára. A *Tűzmadarat* a már-már romantikus szép-



Cecilia Bartoli

ségideálokna és az orosz népi tónusnak az ötvözete tette felejthetlenné. Tanúi lehettünk a „20. század születése” zenei és koreográfiai eseményének – s a történetileg fogékony hallgató számára kétségtelül vízvonalstóként hat ez az élmény. Vértómlesztés ez olyan korban, amikor a magas-művészet természetese kétségtelen – pontosabban, amikor a léleknesesítő művészi élmények a reprezentáció periferiájára kerülnek.

Bellini Normájának (amely szerepel a nyári Ünnepi Játékok programján is) revelációként ható előadása is részben a múlt-feltáró ismereteknek köszön-

hető. Cecilia Bartoli a 19. századi stílus- és ízlésvilág ismeretében, a korabeli hangzásigény kielégítésére alkalmas, speciális technikai feladatok megoldására is képes felkészültséggel nemcsak újragondolni, hanem újraalkotni is tudja a címszereplőt. Ennek a megrendítő előadásnak persze vannak előzményei; már több éve koncertszerűen megszólaltatta, Adalgisaként ugyancsak Rebeca Olverával, s Pollioneként John Osbornnal. A rendező-stábbal való együttműködése sem újkeletű, a *Giulio Cesare in Egitto* tavalyi sikerének folytatói (Moshe Leiser és Patrice Caurier – rendezés, Christian Fenouillat – díszlet), csakúgy, mint az *Orchestra La Scintilla*, s a dirigens, Giovanni Antonini. Interpretációjukban olyasmik valósulnak meg, amelyeket „elvileg” sokan terveznek, például az emberi kapcsolatok, érzések előtérbe helyezése – de ezúttal ténylegesen megéltünk drámai szituációkat, mély érzelmeket-indulatokat. Mondhatni, hirtelen többdimenzióssá lett Bellini zenéje, s ettől olyasmiket is „hallunk”, amik máskor elsikkadnak. A luganói Coro della Radiotelevisioni Svizzera jóvoltából pregnáns a hazafias érzések közösségi hangja, de mindez csupán a környezetet biztosítja az emberi (sors)tragédiákhoz. Élnek a főszereplők, sorsuk emberi kapcsolataik során előttünk alakul – részesei leszünk életüknek, miközben megismerjük őket. Drámai töltése lett így a melodrámának: a bel canto és a koloratúrák világa egzotikum vagy az előadói bravúrok megcsillogtatása helyett hatásos kifejezőeszközök tárháza lett – az egész mű szolgáltatásban. Az ilyen előadások újraírják a zenetörténetet. ■



Valerij Gergiev



# Salzburg emlékezik

**A Püünkösi Fesztivál Salzburgban sok éven át a barokk zenéről szólt. A Nyári Ünnepi Játékokat megelőző fesztivál ötlete Hans Landesmanntól, korábbi koncertigazgatótól származott. Sorrendben Peter Ruzicka, Riccardo Muti, jelenleg pedig Cecilia Bartoli művészeti vezetése alatt követik a bevált példát: valamely meghatározott koncepcióra fűzik fel az előadásokat. Fesztiváltörténeti áttekintés Mozart városából.**

◆ Dr. Székely György / Salzburg

Salzburgban még ma is sokan emlegetik nosztalgiával a Karajan-Böhm aranykorszakot – és joggal. A hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek parádés énekesei mellett legendás rendezők tették örök élménnyé az operaelőadásokat. Karajan érdemeit a fesztivál színvonalának megtartásában mindenki elismerte, miközben a modern művészetek képviselői – rendezők, zeneszerzők, előadóművészek – mégis kicsit háttérbe szorultak. A város kulturális értelemben konzervatív stílust részesített előnyben.

1992-ben viszont óriási fordulat történt: művészeti vezetőnek Gerald Mortier-t, a neves belga színházi rendezőt kérték fel. Mortier a kortárs művészetek rajongója volt, aki mellett a hasonlóan modern zene-pártoló koncertigazgató, a magyar származású Hans Landesmann tevékenykedett. Tízéves munkásságuk a sikerek és botrányok sorozata volt, mert ragaszkodtak törekvésükhöz: Salzburgot a modern művészetek központjává akarták tenni – sikerrel. Egyre többen látták be, hogy nem tartathatók tovább a „múzeumi” előadások. Néhány év alatt a város kulturális élete levetette konzervatizmusát, pezsgő, színes, tartalmas zenei és prózai sorozatoknak adott helyet. A fesztivált kezdete óta több tagból álló direktórium irányítja, amelyben meghatározó szerepet játszik Helga Rabl-Stadler elnök asszony. A konzervatív parlamenti politikus, közgazdász és egy elegáns belvárosi ruhabutik tulajdonosa anyagilag is egyensúlyban tartja a fesztivált. A művészeti munkába nem szól bele, kapcsolatait finansziális területen kamatoztatja. A fesztivál „vaslady”-jének is hívott hölgy fegyelmezetten tudomásul veszi, hogy itt a sztároké a vezető szerep.

Mortier-nak azonban mennie kellett, mert az általa meghívott rendezők egy része „kiverte a biztosítékot”. Az őt követő művészeti vezető, a kortárs zeneszerző, Peter



Alexander Pereira

Ruzicka elképzelései szinte megegyeztek a Mortier-Landesmann időszakkal, ezért őt is sokan bírálták. A 2006-os Mozart évben bemutatta Mozart valamennyi színpadi művét, ami nemcsak rekord, de színvonalas művészi produkció is volt. A Szöktezés a szerájából rendezése elnyerte a „minden idők egyik legbotrányosabb produkciója” minősítést, de hiába, ő ragaszkodott Stephan Herheim értelmezéséhez, így nem is volt sokáig maradása, helyére hamarosan a neves rendező, Jürgen Flimm került. Az ő operarendezéseit már korábban is ünnepelték, igazgatói tevékenysége során a botrányok száma látványosan csökkent. Magas színvonalú kor-

társ zenei sorozatokkal, ifjúsági rendezvényekkel, a fiatal tehetségek felkutatásával újabb és újabb területeket, korosztályokat hódított meg ez a vezetés.

A közelmúltra a svájci Alexander Pereira működése nyomta rá bélyegét. Legelső választása telitalálat lett: Cecilia Bartolit kérte fel művészeti vezetőnek. Már az első évben Bartoli Püünkösi Fesztiválja nagy sikert és rekordbevételeket ért el, s ez a trend azóta is tartja magát. Az idei nyári fesztivál újabb meglepetéseket kínál: A nürnbergi mesterdalnokok és a Falstaff a két „ünnepelt” szerzőtől, valamint ismét Bellini Normája, amely talán az év legfantasztikusabb produkciója volt. A venezuelai zeneoktatási rendszer, az El Sistema volt az idei fesztivál másik főszereplője. Fellépett a híres caracasi ifjúsági zenekar Gustavo Dudamel vezetésével, de több kamarest, próba, beszélgetős-program is elhangzott erről a nem mindennapi jelenségről. Kodály Zoltán álma – úgy tűnik – Venezuelában megvalósult. A 2013-as év azonban a hangos sikerek mellett meglepetést is hozott: Pereirát – miután elvállalta a Milánói Scala művészeti vezetését is – a továbbiakban nem alkalmazzák Salzburgban. A jövő évi program már elkészült, de az új intendáns pályáztatása még folyamatban van. ■

A jelen oldalon található, terjedelmi okokból rövidített salzburgi beszámolóink bővebb változata elolvasható internetes folyóiratunkban: [www.gramofon.hu](http://www.gramofon.hu)

## Parádés énekesek Münchenben

**Már jó ideje az itáliai Ambrogio Maestri a legkeresettebb Falstaff a világon. Azzá teszi korpulens, mackós alkata, amihez jó színészi adottság és nem utolsósorban fölényes biztonsággal uralt, széles skálán mozgó, sötét árnyalatokban játszó baritonhang járul. Maestri a Müncheneri Operafesztiválon is ragyogó alakítást nyújtott.**

◆ Lindner András / München

A most 43 esztendőes énekes 2001-ben, vagyis még igen csak fiatalon debütált a szerepben. Az előadást Giorgio Strehler rendezte; mégsem ő, hanem Riccardo Muti karmester osztotta rá, aki soha nem tudta megérteni, miért kell a többi nagy Verdi bariton szereppel szemben Falstaff alakját kizárólag idősebb, sokszor már elhasznált hangú énekesekre bízni. Azóta persze öregebb vagyok, az én Falstaffom is érettebb és bölcsőbb – magyarázta Maestri egy minapi interjújában. Lapunk megjelenésének idején Tokióban lép fel kedves szerepében, majd decemberben és 2014 januárjában pedig nyolc alkalommal a New Yorki MET-ben lesz Falstaff. De énekel Simon Boccanegrát, Amonastrót, Dulcamarát, Toniót és Scarpiát is.



Ambrogio Maestri a Falstaff címszerepében

Falstaffként nincs szüksége műpocakra – neki valódi van. Müncheni sikeres alakításának különleges értékét a remek szövegmondás adta, ami a sok parlando passzázs miatt rendkívül fontos ebben a vígoperában. De a szép pianóval indított Becsületmonológ is példásan jól sikerült. A darabot a brémai Eike Gramss rendezte, ügyesen mozgatva a szereplőket Gottfried Pilz úgyszólván díszletelen, lejtős színpadán. Az egyre több szerepben feltűnően szépen teljesítő orosz Elena Tsallagova Nanettaként, a Becsületrenddel is kitüntetett francia Véronique Gens Mrs. Ford szerepében, valamint az egyedülálló mélységű alttal rendelkező lengyel Ewa Podles Mrs. Quicklyként méltó partnerei voltak Maestrinek, pompásan komédiáztak. Kevésbé

tetszett a Ford szerepére Molnár Levente helyére beugró olasz Massimo Cavalletti, mert sem hangilag, sem színészi-  
leg nem találtam meggyőzőnek. Legfeljebb azt a netán tőle származó geget dicsérhetem, amikor levette a szemüvegét, és annak szarait felfelé mutatva jelezte, hogy felszarvazzák. Az esseni színház főzeneigazgatói posztjáról 16 év után távozó, magyar származású Stefan Soltesz biztos kézzel irányította a Bajor Állami Zenekart.

Verdi Traviatája is egy nagyszerű baritonista alakításának köszönhetően lett emlékezetes. Az öreg Germontot reper-toárján tartó angol Simon Keenlyside hihetetlen eleganciával, a szerep minden hangjának tökéletes ismeretével felvértezve, drámai intenzitással állította színpadra a tragikus történet kulcsszereplőjét. Az angol baritonista hihetetlen lágysággal énekelt; jelezve, mennyire otthonos a dalirodalomban is. Még a Di Provenza il mar... kezdetű slágeráriát is úgy tolmácsolta, mintha megindítóan szép dal volna. Ha kellett, megvolt a hangjában a Verdi-szerepek tolmácsolásához szükséges erő is, mégis mintha inkább a finom eszközök uraltak volna mindent. Az elején, amikor belépett a színpadra, meglepett, mert fáradt ember benyomását keltette, de elképzelhető, hogy ez is csupán Keenlyside színészi eszköztárának volt a kelléke. Az angol énekes az 1990-es évek elején Mozart operáiban tűnt fel, később átnyergelt a francia operákra és Verdi darabjaira. Egy ideje gyakran lép fel Verdi szeretett baritonja, Felice Varesi kedves szerepeiben, amelyeket ő alakított az ősbemutatókon. Ilyen az öreg Germont mellett a Macbeth és a Rigoletto is. Ez utóbbi szerepek az apáéhoz képest több drámaiságot követelnek.

A rigai Marina Rebeka Violettaként most debütált Münchenben. A néhol túl forszírozottan megszólaltatott, mégis szép színekben játszó szopránhang birtokosát már a MET-ben és a Scalában is ünnepelték. Az embernek eszébe jut közben, hogy „jönnek a lettek”, hiszen a kiváló mezzó, Elina Garanca, vagy a karmesterek közül Mariss Jansons és Andris Nelsons is a balti ország szülöttei. Albán viszont a 32 esztendőes Saimir Pirgu tenorista, aki a lengyel Piotr Beczala helyett alakította Alfrédot, és a kezdeti bizonytalanság után egyre magabiztosabban szárnyalt a tenorja. Az Izraelben született Dan Ettinger vezényelt, aki a mannheimi színház főzeneigazgatója. ■

Lindner András müncheni beszámolója teljes terjedelmében olvasható internetes folyóiratunkban: [www.gramofon.hu](http://www.gramofon.hu)



## Fülep Márk, a „teljes körű” fuvolás

**Párizstól Moldváig – ez a címe egy bemutatkozó lemeznek. Nyugat és Kelet emblematikus említése sokféleséget ígér. A CD főszereplője, Fülep Márk nem ismeretlen a hallgató előtt, de önálló korongja eddig nem volt. Biztosan meg akarja ragadni az alkalmat, hogy 73 percben mindent megmutasson, ami eddig zenész fantáziáját megmozgatta.**

➔ Hollós Máté



Forrás: Gramofon-archív

Fülep Márk tehát mindent szeretne megmutatni, amit tud a hangszeréről, annak szerteágazó családjáról, a zenetörténet korszakairól. Belevenni a fuvola nagyjainak felvételeivel összehasonlítható klasszikusokat és a kevésbé közismert repertoárt; megmutatni, hogy a kortársak világában is otthon van, sőt – kollégái között egyediként – a népzenei „fuvola-rokonokat” is megszólaltatni. Mielőtt bárki mohóságot vélne kiolvasni e tág horizont felmutatásából, e sokrétűségnek a hallgatókra „borításból”, valami kamaszos féltelmet, hogy ha most nem adok mindenről számot, nem fogják felismerni, mekkora érték vagyok, bocsássuk előre: nem ez Fülep Márk alapállása. A „mekkora értékre” rácsodálkoztat, de ezzel nem magára mutat, hanem mindarra, amit játszik.

Barokkot a korhű szellemből táplálkozó díszítésekkel ad elő, de hogy nem üveg mögött mutatja meg a „műtárgyat”, hanem kézbe veszi és „saját szavaival”

magyarázza, mindjárt Boismortier h-moll szvitjének Fantáziájában és Gigue-jében hallhatjuk, amelynek theorbakíséretéhez (Tokodi Gábor) saját hangszerelésben hangulatteremtő ütőket (Varasdy Dávid – kasztanyetta, Barvich Iván – csörgődob és dob) társít. Telemann fizmoll fantáziáját pusztán basszusfuvolára álmodja át – nem ellentmondva a barokk hangszerválasztási szabadságának, de olyan hangzást létrehozva, amely a szerzőre alighanem meglepően hatna. Mi azonban már annyi idő múltán mindent másképpen is hallunk, mint a művek keletkezésének korában. Bach a-moll partitáját követően Mozart D-dúr fuvolanégyesét játssza Molnár Noémi, Móré László és Maróth Bálint társaságában. Az Adagio és a Rondo tétel közé stílushű kadenciát komponált Fülep, ezzel is bizonyítva e zenék anyanyelvi ismeretét. A romantikába Rahmanyinov Vocalise-a révén lép át Fülep Márk, ebben hangszíninterpretációját Varasdy Dávid vibrafonkísérete közvetíti. Érdekes: a hangzástól némi szentimentalizmust váránk,

az előadás azonban szinte tárgyilagos. Debussy Syrinx után két kortárs lép a színre. Az egyik az 1965-ös születésű Markus Zahnhausen furulyás-zeneszerző Altatódal egy kolibrinek című kompozíciója, amelyet Flauto dolce solo című héttételes gyűjteményéből emelt ki Fülep. Ehhez is hozzátett valamit: a kolibri szélső szárnycsapkodásához jobban illő piccolón szólaltatja meg. Innen az altfuvola búgásába vált Láng István 1970-es keletű Drama brevejével.

Ezután kezdődik a CD látványos sajátossága. Palóc, alföldi, majd dunántúli flóta- és moldvai tilinkódallamok csendülnek föl Boismortier, Mozart, Rahmanyinov, Láng avatott tolmácsolójától. Nem kirándulásnak hat ez a műsorreszlet. „Mint klasszikus zenészt, első-sorban az érdekelt, hogy miben más az a hozzáállás, ami a testvérműfajokhoz, a népzenehez, a jazzhez vagy akár a színjátszáshoz szükséges” – nyilatkozta két éve egy napilapnak. Az 1977-ben, a népzene muzealizálódása után született Fülep a teljes körű

(„allround”) zenész képességével és igényességével nyúl a Yamaha fuvolához éppúgy, mint Pál Pista bácsi faragott flótájához. Köze van az anyaghoz. És mély köze a lélekhez, amely ezeken az anyagokon keresztülhangzik – az ismert és ismeretlen szerzők révén.

A „ráadásszámmal”, Rimszkij-Korszakov A dongójának – ugyancsak Fülep által – a Mozart kvartettre „áthangszerezelt” változatával záruló lemeznek külön értéke a füzet. A művész ismertetője igazán a hallgatóhoz szól: aprólékosan informatív, de sohasem tudálfékos. A Práczky István ízlését dicsérő, a belvék margóján a sokféle itt hallható hangszert felvillantó tervezés egyszerre ismeretterjesztő és dekoratív. Fülep Márk jóvoltából bejárjuk a zene világát Párizstól Moldváig. Párizs, Moldva és a sok „közbeeső” hely és kultúra révén pedig feltárul Fülep Márk gazdag világa. Kettős debütálás ez: nemcsak ő, a művész, hanem a felvétel készítő Phoenix Stúdió mint kiadó is első lemezét jegyzi. Mindkettejüktől folytatást várunk!



# Hegedős: a csattanó ugyanaz

**Éppen harminc éve alakult meg a Honvéd Táncszínház Zenekara, vagy ismertebb nevén a Hegedős együttes. A mostani felállásban négy éve játszik együtt a hat népzeneész, akik arról is meséltek, hogyan születnek a Honvéd Tánckarral közös produkcióik.**

◆ Várkonyi Tamás



Fotó: Dúsa Gábor

A Hegedős együttes. Balról jobbra: Csávás Attila, Papp István Gázsa, Szabó Dániel, D. Tóth Sándor, Takács Ádám, Liber Róbert

A zenekar szerkezete, felállása 2007-ben alakult ki, amikor a Honvéd Együttes jelenlegi művészeti vezetője, Zsuráfszky Zoltán csapata, a Budapest Táncegyüttes betagozódott a Honvéd Táncegyüttesbe. A tánckarral együtt a zenekart is egyesítették, a Hegedős együttes mai zenekar-vezetője, Papp István Gázsa is akkor került a Honvédkhoz. A népi hegedűművész 2009 óta vezeti rangidősként a hatfős zenekart. Fontos szerepet játszott az erdélyi táncházmozgalom elindításában, 1991 óta él Magyarországon, 1992 óta volt a Budapest Táncegyüttes zenekarvezetője. Gázsa huszonöt éve a nevét viselő zenekart is vezeti, de a Hegedős többi muzsikusa is számos más együttesben játszik. Legkorábban D. Tóth Sándor brácsás csatlakozott a zenekarhoz – 1987 óta tagja. Liber Róbert bőgős négy hónapja játszik itt (e poszton Bognár Andrászt váltotta), a kilencvenes években a Budapest Táncegyüttes zenekarában húzta a vonót, majd a Gázsa Zenekarban folytatta, de közben a bankszektorban töltött el tíz esztendőt. „Mindkettőben fontos a csapatmunka – mondja – és természetesen a szakmai hozzáértés. Abban szerencsés vagyok, hogy azt a fajta stresszt, amit az a munka hozott, nekem a zenével, a zenében sikerült feloldanom.”

A tánccsínházzal közös produkciók születéséről elmondják: Zsuráfszky Zoltán megtervezi a koreográfiát, valamint

azt is vázolja, a zene hogyan illeszkedik ahhoz. Aztán leül Gázzával, majd a zenei és a koreográfiai oldalt megbeszéljük, milyen zene kapcsolódik az elképzelt táncokhoz, dramaturgiához. Zsuráfszky Zoltán is ért egy kicsit a zenéhez, Gázsa is ért kicsit a tánchoz. „Műhelymunka folyik a táncteremben; ha valami kész van, kipróbáljuk a zenével. Ha szükséges, például ismétléseket illesztünk be – mesélik. – Volt, hogy egy dallamot kicseréltünk egy másikra, de két hét múlva visszarágtuk. A művészeti vezető nemcsak azt határozza meg, hogy milyen időtartamú és milyen jellegű táncra van szüksége egy szakaszhoz, hanem a tájegységet is megjelöli. Tehát például azt mondja, hogy kell neki egy szatmári csárdás, majd egy friss csárdás, eléjük pedig egy verbunkos. Zsuráfszky Zoltán alkalmanként konkrét dallamokra gondol, amiket szeretne a produkcióban tudni. Ha felvidéki dallamra van szükség,

abban Takács Ádám hegedűsünk a szakértő, mert onnan származik. Ha pedig mezőségi dallam kell, Gázsa töri a fejét. Mi összeállítjuk az elképzeléseinek megfelelő zenei blokkot, a zenei részletek megoldása is természetesen a mi feladatunk, számos szempontot kell szem előtt tartanunk az időtartamtól a hangnemtől és a hangfekvésig.”

Az, hogy a Hegedős együttes tagjai a mellényzsebükből elő tudnak húzni dallamokat a művészeti vezető igényei szerint, több évtizedes népzenei múltjuknak köszönhető. „Mind a hatan jártunk gyűjteni főleg Erdélybe a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején. Akár a nagy öregekhez, Kallós Zoltánhoz, Martin Györgyhöz csatlakozva, akár az olyan fiatalabbakhoz, mint Vavrincez András és Fekete Antal Puma – mondja Csávás Attila fúvós hangszeres művész. – A népzene gyűjtés ma is folytatódik – teszi hozzá Gázsa –: cimbalmosunk, Szabó Dániel például nyáron Kárpátaljára ment ruszinokhoz, mert találtak egy jó hegedűst és egy jó cimbalmost. Bár sok zenekarban játszunk, egy nyelvet beszélünk, az autentikus paraszttzene az anyanyelvünk. Ahogyan ugyanazt a mesét vagy viccet más is el tudja mondani, csak legfeljebb másként mondja el. A csattanó viszont ugyanaz.”

A Honvéd Együttes honlapja: [www.honvedart.hu](http://www.honvedart.hu)



## ÖT SZÍN:

a Pannon Filharmonikusok bérletsorozata a 2013/2014. évadban  
a Művészetek Palotájában



**CAPUT  
MORTUUM**

**JÉGKÉK**

**ÜVEGZÖLD**

**TÜZVÖRÖS**

**ARANY  
OKKER**

2013. november 15., péntek 19.30

Gyöngyösi Levente/Sztravinszkij  
Km.: Amadinda Üdegyűttes  
Vez.: Boglányi Tibor  
A Művészetek Palotája és a Pannon  
Filharmonikusok közös produkciója.

2014. január 24., péntek 19.30

Csajkovszkij/Sibelius  
Km.: Boglányi Gergely – zongora  
Vez.: Boglányi Tibor

2014. március 7., péntek 19.30

Mozart/Terényi Ede/Schumann  
Vez.: Ota Rudner

2014. április 11., péntek 19.30

Prokofjev/Dvořák  
Sztravinszkij/Beethoven  
Km.: Barab Kristóf – hegedű  
Várdai István – gordonka  
Várjon Dénes – zongora  
Vez.: Vass András

2014. május 16., péntek 19.30

Orbán György/Dohnányi Ernő  
Richard Strauss  
Km.: Fenyő László – gordonka  
Vez.: Boglányi Tibor



A zene színt visz az életedbe!



Bérletek kaphatók a Jegymester webáruházban, a Művészetek Palotája jegyirodáiban és a Ticket Expressz jegyirodáiban országszerte.

További információ: [www.ptz.hu](http://www.ptz.hu)



# Hallgasson Ránk!

Hangversenyek a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben

2013. október 27. vasárnap

**Liszt: Haláltánc**

**Orff: Carmina burana**

Nyíregyházi Cantemus Vegyeskar  
Budapesti Akadémiai Kórustársaság  
Vezényel: Hollerung Gábor

2013. december 8. vasárnap

**Philipp Glass: Concerto fantasy**

**Dubrovay: Zongoraverseny**

**Berlioz: Fantasztikus szimfónia**

Vezényel: Hollerung Gábor



**BUDAFOKI  
DOHNÁNYI  
ZENEKAR**

A zenekar tevékenységét támogatják:  
Budafok-Tétény Budapest XXII. kerület Önkormányzata  
Nemzeti Kulturális Alap

További információ: [www.bdz.hu](http://www.bdz.hu)

## Duna Szimfonikusok: kedv és inspiráció

**Másfajta munkát jelent, amikor valaki vendégkarmesterként áll egy zenekar élére, és másfajta feladat az, amikor hétről hétre kell fenntartani a lelkesedést, az átszellemültséget ugyanannál a csapatnál – mondja Deák András, aki huszonkét éve a Duna Szimfonikus Zenekar művészeti vezetője és vezető karmestere. Nemcsak a zenekarhoz való kötődéséről, hanem arról is beszélgettünk, milyen komoly nehézségekkel kell szembenézniük, és mi ezekkel szemben a helyes stratégia.**

Deák András 1991 szeptemberében került a zenekarhoz vezető karmesterként. Manapság különösen ritka, hogy valaki ennyi időt töltsön el egy zenekar élén – mondja. Úgy véli, a budapesti zenekaroknak nem egymással kell versenyezniük; fontosabb azzal törődni, hogy a saját profiljuknak leginkább megfelelő területen a lehető legmagasabb színvonalat nyújtsák. „Ahány zenekar, annyiféle profil. Ilyen szempontból a Duna Szimfonikusok is különleges helyet tölt be a hazai koncertéletben – fogalmaz Deák András. – Létszámunk az évek során egyre csökkent, s a legtöbb koncertünknek és próbahelyszínünknek is helyet adó Duna Palota méreteihez idomult. Mostanra szimfonikus zenekarnak meglehetősen kicsi, de még éppen annak számító létszámmal összpontosítottunk erre a helyszínre. A helyzet adott, és nem lévén más alternatíva, erényt kellett faragnunk az egyre kisebb létszámból. Két ékszer a pesti Belváros szívében: a Duna Palota és a Duna Szimfonikus Zenekar.”

„A zenekar létrejött (1961) óta a műfaji kategóriákat átívelően a lehető legszélesebb előadói keretek között mozog. Repertoárja ennek megfelelően rendkívül változatos, színes programokra ad lehetőséget, mellyel igyekszünk élni is. E sokrétű stílár és műfaji szabadság számunkra azt jelenti, s egyben azt várja el a muzikusainktól, hogy ne okozzon számukra gondot, ha a szimfonikus repertoárból kell összeállítani műsort, vagy ha teljes operával, operettel találkozunk, vagy ha épp gálaszerűen, bármilyen hangfajból kiválasztott énekes számokat kell kísérnünk.” Deák András úgy véli, a mai körülmények között a tradíciók megőrzése, a jól működő, biztos piacok megtartása is komoly feladatot és komoly eredményt jelent. „Érdekes, hogy együtt lettünk szakmailag sokat tapasztalt öreg rókák! – válaszol arra a kérdésre, mi köti a zenekarhoz. – Amikor idekerültem, majdhogynem én voltam az együttes legfiata-



Deák András és zenekara: szükségből erényt kovácsolnak

labb tagja, ami mára persze változott. Kicsi a fluktuáció, de ennek megint csak prózai oka van: állami fenntartásban működünk, minket különösen rosszul érintenek és gúzsba kötnek az olyan gazdasági megszorítások, amelyek nem teszik lehetővé, hogy olykor frissíthessük erőnket. Az elmúlt tizenöt év alatt zenekari státuszaink majdnem harmadát veszítettük el. Negyvenhatan vagyunk most, és olyan, kényszerből ránk maradt szőlamarányokkal dolgozunk, amelyek nagyon nehézkesé teszik a külső piacokon való megjelenést. De van valami, ami mindig meghat, és amiért – egyebek mellett – nagyon szeretem ezt a csapatot: bármilyen körülmények között, bármilyen problémákkal szemben, kiélezett helyzetekben is képes erényt kovácsolni a nehézségekből. Előnyt faragni a hátrányból, és olyan szakmai és emberi lelkiismeretességgel felülkerekedni a helyzeteken, ami kedvet és inspirációt ad számomra újabb és újabb feladatokat vállalni. Legyen az koncerten vagy a felkészülési időszakban, nagyszerű kis csapat a miénk. Fenntartani a lelkesedést, az átszellemültséget, a jókedvet, a nyugalmat, ez közös érdemünk, és erre büszke vagyok. Valahányszor kisegítőket hívunk egy-egy produkciókhoz, mindig visszatérő véleményük, hogy mi milyen nyugodt körülmények között, milyen békességben dolgozunk, jóllehet a »külső« életben ez nem mindennapos.” ■

A Duna Szimfonikusok honlapja és őszi koncertjeinek listája:  
www.dunaszimfonikusok.hu



## MVM Koncertek – A Zongora 2013 és 2014



Jevgenyij Kiszin



Mitsuko Uchida



Grigorij Szokolov

### Művészetek Palotája, Bartók Béla Nemzeti hangversenyterem

2013. szeptember 16. (hétfő), 19.30 – **Jevgenyij Kiszin**

2014. február 26. (szerda), 19.30 – **Mitsuko Uchida**

2014. április 28. (hétfő), 19.30 – **Grigorij Szokolov**

2014. október 22. (szerda), 19.30 – **Bogányi Gergely**

2014. november 24. (hétfő), 19.30 – **Ránki Dezső**

### Zeneakadémia Nagyterem

2014. március 12. (szerda), 19.30 óra – **Jandó Jenő**

2014. május 12. (hétfő), 19.30 óra – **Nyikolaj Luganszkij**

2014. szeptember 18. (csütörtök), 19.30 óra – **Jevgenyij Szugybin**

2014. november 6. (csütörtök), 19.30 óra – **Várjon Dénes**

### Festetics Palota, Tükörterem

2014. január 26. (vasárnap), 19 óra – **Érdi Tamás**

2014. március 30. (vasárnap), 19 óra – **Mocsári Károly**

2014. december 5. (péntek), 19 óra – **Ifj. Balázs János**

A koncertekről bővebb információ olvasható a [www.azongora.hu](http://www.azongora.hu) honlapon.  
A jegyek és bérletek megrendelhetők az [info@mvmkoncertek.hu](mailto:info@mvmkoncertek.hu) e-mail címen,  
megvásárolhatók a Művészetek Palotája jegypénztárában  
és a [www.jakobikoncert.hu/Jegyvásárlás](http://www.jakobikoncert.hu/Jegyvásárlás) honlapon.

A hangversenysorozat kiemelt támogatója:



magyar villamos művek



## Nemzeti Filharmonikusok: műfajok játéka

**Zongoraverseny, oratórium, opera is szerepel a Nemzeti Filharmonikusok őszi koncertkínálatában. Kivétel nélkül mindegyik estnek van valami különlegessége – ezekről beszélt a Gramofonnak Kocsis Zoltán főzeneigazgató.**

Az évad egyik kiemelkedő jelentőségű eseményének ígérkezik november 21-én Britten Háborús rekviemjének előadása, Howard Williams vezényletével. A száz éve született brit zeneszerző (ld. a Gramofon 2013 nyári Dossziérovatát) Magyarországon nem tartozik a mellőzöttek közé, hiszen az utóbbi években a Peter Grimes, a Kis kéményseprő, A csavar fordul egyet című opera is elhangzott. Talvaly az NFZ is megszólaltatta a Zongoraversenyt, míg a Purcell-variációk és a Négy tengeri közjáték repertoárdarabnak számít. A főzeneigazgató szerint Britten feltétlenül megérdemli, hogy életművének nagyobb részét játsszák, hiszen a zeneszerző rendelkezik a nagy alkotók tulajdonságával: azonnal felismerhető hangja van. „A Karinthy-féle vidéki ország megjelölés felől közelítve Magyarország az előítéletek országa – mondja Kocsis Zoltán. – Mivel a zenetörténet során Nagy-Britannia hosszú ideig nem adott jelentős alkotót a világnak, de még Purcell és Britten életművében is kevés olyan mű található, amit egyáltalán műsorra tűznek, a brit komponistákat, beleértve ezt a két nagyságot is, rangon alul kezeljük.”

Az őszi hónapokban három nemzetközi hírű külföldi zongoraművész lép fel a zenekarral. Egyikük Yuja Wang, aki a szeptember 25-i évadnyitó hangversenyen szólaltatja meg Bartók Második zongoraversenyét. „Mint oly sok ázsiai művészt, az európaiak hajlamosak az ő művészetét is bagatellizálni (lásd: előítéletek országa), mondván, üres virtuóz – folytatja a főzeneigazgató. – Ez nem igaz. Rendkívül sokoldalú, isteni adományokkal felruházott tehetség. Sokat beszéltek már arról, játszhat-e autentikusan Bartókot az, akinek nem magyar az anyanyelve. Igaz, hogy kényes az ízlésem ebben a témában, de a leggondosabb filológiai munkával kidolgozott olvasat is eredményezhet például az enyémtől eltérő, hiteles megközelítést. Az egyik fő bartóki alapelv: nem szabad elzárkózni a másik egyéniség elől, még akkor sem, ha száz százalékig meg vagyunk győződve a magunk igazáról – a demokráciának is ez kellene, hogy legyen az alapelve. Érdekes, hogy számos külföldi vendégművész Bartókot szeretne játszani Budapesten, de ez nem egy esetben vezetett már kínos bukásokhoz. Amikor Lang Lang fellépett a 2. zongoraversennyel, az minden volt, csak kottahű vagy stílushű előadás nem. De nem járt jobban



Forrás: Nemzeti Filharmonikusok

Yuja Wang zongoraművész. Kocsis Zoltán javasolta, hogy Bartókot játsszon Budapesten, mert annyira hitelesnek és értékesnek tartja az előadásmódját

Barenboim sem az 1. zongoraversennyel, amelynek illet volna jobban megnéznie a metronómjelzéseit. Yuja Wang esetében – Wang azt jelenti: király; Yuja: szép tollpihe – azért javasoltam én magam ezt a művet, mert hallottam tőle koncerten.”

Az októberi 12-i esten újabb, a magyarországi repertoárról hiányzó Richard Strauss-operát ismerhetünk meg. Kocsis Zoltán a Hallgatók asszonnyal kapcsolatban a zseniális szövegkönyvet emeli ki: „Ben Jonson munkássága Shakespeare árnyékában maradt, de mindenképpen hasonló nagyságrendet képvisel. A Silent woman esetében olyan drámát írt, amit nehéz felülmúlni – ez a szövegkönyvet jegyző Stefan Zweignek is csak úgy sikerült, hogy számos elemet megváltoztatott. Az ő kezében az eredeti színmű vaskos, de nem dupla fenekű humorral átszőtt drámává alakult, Strauss legjobb szövegkönyvévé. Egyébként Zweig volt az utolsó, akinek sikerült ezzel a korban különös – a nemek játékaival is operáló – történettel borsot törnie Hitler orra alá – azzal, hogy 1935-ben mégiscsak bemutatták a művet, a színlapon az ő nevével. Ehhez a szövegkönyvhöz Strauss jobb zenét írt, mint sok más operájához, és ha operáinak a sorát a Guntramtól a Capriccióig hídznak tekintjük, akkor a Hallgatók asszony ugyanolyan pillér, mint a Rózsalovag. Érdekes módon mindkettő vígopera...” ■

**A Nemzeti Filharmonikusok honlapja:**

[www.filharmonikusok.hu](http://www.filharmonikusok.hu)





Kodály  
Filharmonikusok  
DEBRECEN

Kodály  
Kórus  
DEBRECEN

Kodály  
Filharmónia  
DEBRECEN

# VÁLTSON BÉRLETET!

## 2013/2014

- **Kocsis Zoltán és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar** koncertje • **Barátok a hegy két oldaláról** – Strauss és Mahler
- **Bécsi Klasszikusok** • **Karácsonyi koncert** • Paulus oratórium • **A Bécsi Filharmonikusok** Vonósnégyesének hangversenye
- **Zene és költészet** • **Zenés utazás Mendelssohn, Brahms és Dvořák** műveivel • 450 éves a **Heidelbergi katedrális**
- **Schumann, Brahms, Beethoven** és az első hegedűs: **Xiao Wang** • **Rost Andrea** ária- és dalestje • **A komoly Rossini** • **Világhírű filmzenék** – újrahangolva • **Francia hangulatok Kocsis Zoltánnal** • **Kvartettben: Mozart–Hidas–Kodály–Hadady** • **Mozart–Beethoven–Mendelssohn** koncert • **A Pannon Filharmonikusok** koncertje •

Kiemelt támogatóink:



**Közönségkapcsolat és bérletékesítés:** Tourinform Iroda (Piac u. 20.)

(52)-412-250 • info@kodalyfilharmonia.hu • www.kodalyfilharmonia.hu

Partnereink:



## Armel Oprea Festival Szeged 2013



OPERA  
FESTIVAL  
SZEGED

október 5.

**Igor STRAVINSKY: Oedipus rex**

A Poznańi Opera (Poznań, Lengyelország) produkciója

október 7.

**Zoran JURANIĆ: A nyár utolsó virága**

A Szerb Nemzeti Színház (Novi Sad, Szerbia) produkciója

október 10.

**Giuseppe VERDI: Simon Boccanegra**

A Szegedi Nemzeti Színház (Szeged, Magyarország) produkciója

október 12.

**Benjamin BRITTEN: A csavar fordul egyet**

Az Isztambuli Állami Opera és Balett (Isztambul, Törökország) produkciója

október 14.

**Russell HEPPLEWHITE: Lajka, az űrkutya**

Az English Touring Opera (London, Egyesült Királyság) produkciója

október 15.

**Díjátadó gála**

Szegedi Nemzeti Színház  
október 5-15.

Alapító partnerek:



Támogatók:



Médiatámogatók:



# A vörös tehén – Fischer Iván új operája

**A most kezdődő évadban három kortárs programot is bemutat a Budapesti Fesztiválzenekar. Szeptemberben cseh műveket hallhatunk a Bridging Europe – Európai Hidak fesztiválon, októberben különlegességként Fischer Iván szerzői estjén vehetünk részt a Millenárison, áprilisban pedig a világhírű Heinz Holliger vezényli a BFZ Kortárs Zenei Együttest.**



Fotós: BFZ

Fischer Iván: a kortárs szerzők nem a közönségnek írtak, hanem saját maguknak vagy a szakmának

Fischer Iván korábban azt nyilatkozta a Gramofonnak egy titokzatos műről, hogy ha nyáron lesz ideje, mindenképp megírja. Mint mondja, már május–júniusban sokat dolgozott rajta szállodákban, próbák között, kis szünetekben, de az igazi munka júliusra maradt. „Bezárkóztam csobánkai házukba, szinte ki se mozdultam, írtam, írtam, és végül elkészült az új egyfelvonásos opera, A vörös tehén. A témája a tisaeszlári vérvád Krúdy Gyula és Kossuth Lajos szövegére, a verses dalszövegeket Parti Nagy Lajos írta.”

## MEGSZŰNIK A TÉR ÉS AZ IDŐ

„Az, hogy muzsikusként a zenekaron belül ennyiféle produkcióban vehetünk részt, szakmailag és emberileg egyaránt sokat jelent. Minél több stílust érez magáénak egy zenész, annál színesebb a palettája, annál nyitottabb a zenei gondolkodásmódja. Kortárs sorozatunkon többnyire kisebb létszámú együttes lép fel, ami kamarazenei hozzáállást és játékmódot igényel, ez szintén fejleszti és segíti a zenekari munkát. Napjaink művészetét azért tartom különösen fontosnak, mert a mi társadalmunkban élő alkotók a mi kérdéseinket, érzéseinket fogalmazzák meg; vagy épp ellenkezőleg, olyan művet hoznak létre, amellyel az ezekből való kiszakadást tesszük lehetővé számunkra. Ha például olyan zenét játszhatok vagy hallgathatok, ami ismeretlen, távoli világba visz el, és azt érzem, megszűnik körülöttem a tér és az idő, az nekem mindig katarzist okoz.” (Polónyi Ágnes hárfaművész)

A dirigens Budapesten Sugár Rezsőhöz és Soproni Józsefhez járt zeneszerzésre, majd miután tizennyolc éves korában Bécsbe költözött, Erich Urbannernél és Friedrich Cerhánál képezte tovább magát. Náluk jó elméleti alapokat kapott, de úgy véli, a zeneszerzés autodidakta műfaj. Az igazi esztétikai fejlődés észrevétlenül, harminc-negyven év alatt zajlott le benne; akkor, amikor karmesterként elmélyedt mások zenéjében – Monteverditől Bartókig. Műveinek megvalósulásához kell valami kiváltó ok, például egy felkérés vagy egy különleges alkalom. Ha ez megvan, előveszi a felgyülemlett ötleteit, és elkezd komponálni, de szigorúan csak nyáron, hiszen akkor ér rá. „A gondolatok bármikor kialakulhatnak, ezek nem tűnnek el az elfoglaltság és a koncertezés időszakában, sőt érlelődnek – mondja. – Lejegyzésre nem számítógépet használok, hanem kottapapírt és ceruzát. Kell még egy radír, egy ceruzahegyező és egy hamutálca a hegyező mellé. Ingázni szoktam az asztal és a zongora között, kipróbálok egy-egy akkordsort, modulációt vagy más megoldást, és visszamegyek az asztalhoz. Először vázlatokat írok kis fecnikre, szalvétákra, ami éppen kéznél van. Utána letisztázom, ehhez már nem kell zongora.”

A zeneszerzést függetlenítette a BFZ-nél végzett karmesteri munkájától; olyasmi volt ez számára, mint egy hobbi, amit nem kever a munkával. De egyre többet játszották a darabjait, különösen a 2005-ben írt Német–Jiddis Kantátát, amit már hét országban adtak elő. „Bruges-ből, Bonnból és Amszterdamból kaptam felkérést – meséli –, hogy rendezek a BFZ-vel szerzői esteket. Az elsőnek Bruges-ben nagy sikere volt, ott kértek meg sokan, hogy ismételjük meg ezt Budapesten is. Végül is, miért ne? De nem akartam csak ismételni, inkább írtam egy magyar vonatkozású darabot, így született meg A vörös tehén. Ezt hallhatja a hazai közönség október 13-án és 14-én, az első nap éjfélkor a Midnight Music keretében is, a Millenáris Teátrumában.” Fischer Iván azt is elmondja, hogy szerinte miért távoldott el a közönség a kortárs zenétől. „Azért, mert a szerzők nem a közönségnek írtak, hanem vagy önmaguknak vagy a szakmának. Olyasmi ez, mintha egy kisgyereknek mese gyanánt Spinozát olvasnánk fel latinul. Nem fog rá odafigyelni, bármennyire csodálatos is a könyv; de az se jó, ha csak a kedvenceit ismételtetjük. Megoldás az, ha figyelembe véve befogadóképességét, újat tudunk neki mondani.”

A Budapesti Fesztiválzenekar honlapja:  
www.bfz.hu



## A természetesség tisztasága

**Ősszel két világsztár hegedős lép fel a Concerto Budapest koncertjein: Vadim Repin az évadnyitó hangversenyen, Isabelle Faust pedig december elején. A több szempontból is átalakuló, jóformán újjászülető zenekar vezetője, Keller András nemcsak róluk, hanem vonósnégyesének új lemezéről, személyes karrierjének alakulásáról is mesélt.**



Forrás: Concerto Budapest

Keller András: Először a zenekart szeretném révbe juttatni

Vadim Repin pontosan akkor került a multinacionális Erato kiadóhoz, mint a Keller Quartet, azaz körülbelül huszonöt éve. „Kezdetől fogva el voltam ragadtatva Repin hegedülésétől, és ez az érzés azóta csak erősödött bennem – mondja Keller András. – Megnyerő művész, közvetlen, jókedvű, kedves, allűröktől mentes; óriási sztár, ugyanakkor kölyök, noha már ő is középkorúnak számít. Azon túl, hogy tökéletesen hegedül, nincs benne semmi természetellenes. A természetesség tisztasága az, amit tisztetek benne, és amiért Isabelle Faust játéka is tetszik. Ő eddig is fantasz-

tikusan muzsikált, de az utóbbi néhány évben még jobban kiteljesedett a művészete. Egy szólistánál a személyiségnek az üzenete dönt: hogy az adott művet hogyan szűri át magán. Lehet valaki például arisztokratikus vagy vadabb típus, a professzionális szint felső régióiban már csak árnyalatnyi, fókuszbeli különbségekről beszélhetünk. Faust játékára – de Repinére is – jellemző, hogy soha nincs benne egyetlen erőszakos hang vagy túljátszás sem. Elegáns, nemes és egyszerű, én ezt szeretem benne. Ezt tanultam mestereimtől, Kovács Dénestől és Végh Sándortól; ez nyilvánvalóan befolyásol engem is, az én játékomat, a zenéhez való hozzáállásomat és a másokkal szembeni elvárásaimat. Faust és Repin ezt az ideát képviseli, valamint a klasszikus, letisztult hegedülést, ami nem szépeleg, és nem érdekeskedik. Ők a remekművet közvetlenül, a teljes személyiséggel szolgálják.”

A Concerto Budapest financiálisan is átalakul, július 1. óta a magyar állam közvetlen fenntartása alá tartozik. Keller András reméli, hogy a kezdeti buktatók ellenére az idei pénzügyi évet is sikerül teljesíteni a kiegészítő támogatásokkal, majd a jövő évtől reális, a zeneakadémiai rezidensi feladatok ellátásával, a zenekar fejlesztésével is arányos állami támogatás kerül bele a költségvetési tervezetbe.

Mint mondja, hat éve, mióta átvette a zenekar vezetését, minden idejét ennek az ügynek szenteli, a zenekar irányítása háttérbe szorította a vonósnégyesezést. „A Keller Quartet nyilvánvalóan lehetetlen a korábbival azonos fordulatszámon működtetni, viszont több mint kétezer koncerttel a hátam mögött úgy gondoltam, hogy ezzel a zenekarral is létrehozok valami értékeset; megítélésem szerint sikerrel tettem ezt. A kvartettezés mellett szólista-, illetve külföldi vendégtanári tevékenységemet is a zenekari munkától tettem függővé. A vezetői feladatok sok időmet elvonták a zenétől, de most azt remélem, ez változni fog. Már az elmúlt évben sokkal többet tudtam a kvartettel foglalkozni, fantasztikus sorozatokat adtunk négy földrészen, rendszeresen visszatérünk Berlinbe, Amszterdamba, Párizsba, Londonba, New Yorkba, Zürichbe. Ami talán a legjobban hiányzott az elmúlt hat év alatt, az az, hogy nem tudtam stúdióba vonulni és lemezeket készíteni. Most végre újra megjelent lemezünk, az ECM kiadónál, Ligeti két vonósnégyese és Barber népszerű Adagioja hallható rajta (kritikánk a 48. oldalon – a szerk.). Utóbbi mű a kiadó kérése volt, de a kívülálló fülével végighallgatva a lemezt, jó elképzelésnek bizonyult, hogy ez a tétel hidalja át a két Ligeti-opust. Bár hamarosan újabb lemezünk – egy válogatásalbum régi és új felvételekkel – jelenik meg az ECM-nél, valamint számos kvartettes tervet is dédelgetek, most szinte közelebbinek látom a Beethoven-szimfóniák lemezfelvételét, mint a Beethoven-vonósnégyesekét. Először a zenekart szeretném révbe juttatni.”

**A Concerto Budapest honlapja:**

[www.concertobudapest.hu](http://www.concertobudapest.hu)



Forrás: BDZ

## Transzferhatások

**A húsz éve hivatásos együttesként működő Dohnányi Zenekar történetét áttekintő cikksorozatunk előző írásában a profivá válás kritériumairól, a professzionális háttér kialakulásáról volt szó. Most a zeneigazgató Hollerung Gábor a fenntartó városrészrel, Budafokkal kialakult viszonyról, valamint arról beszélt, mi különbözteti meg „a Dohnányit” a többi magyar vezető zenekartól.**

A zenekart fenntartó budafoki önkormányzattal sokáig volt nézeteltérése az együttesnek, de ma már a városatyák számára sem kérdés, hogy országos viszonylatban is komoly értéket támogatnak. Mint a zeneigazgató mondja, kezdetben amolyan budafoki zenekarnak gondolták az együttest, amelynek elsődleges feladata volt Budafokon muzikálni. Ezt az elképzelést mára felváltotta a büszkeség, hiszen a zenekar tízezres tömeg előtt játszott a Budapest Sportarénában Stinggel, produkcióik között pedig számos olyan található, amely az országban egyedülálló szintet képvisel. „Szilárd meggyőződésem – mondja Hollerung Gábor –, hogy elsődleges feladatunk a kerületben élők horizontjának a kitágítása, az igény- és élményteremtés. Ha úgy tetszik, kulturális szocializálódás részesei vagyunk. Én biztos voltam abban, hogy a fenntartó akkor lesz boldog és elégedett, ha mi országos színvonalú, vezető együttesé válunk. Ezt elértük, és ezzel a kerület emblematiszusa lettünk.”

Az egyedülálló profilt például a társművészetek intenzív szerepeltetése adja. Ez onnan ered, hogy Hollerung Gábor gyerekkora óta rajongója a képzőművészetnek, érdekelték és érdeklik a zenén kívüli, nonverbális művészetek mechanizmusai. „Mindig is szerettem volna a szavak nélküli nyelvek közötti átjárással foglalkozni – vallja. – Ebben jelentős impulzusokat kaptam Földes Imre tanár úrtól, aki mindig igyekezett a képzőművészeti és zenei nyelv hasonlóságaira rámutatni. Mivel a mai közönség nagy része már nincsen

abban a szerencsés helyzetben, hogy ezeket a művészeti nyelveket száz százalékig birtokolja, ezért rendkívül fontosak a transzferhatások, a különböző művészeti ágak ugyanígy erősítik egymást. Ezek összekapcsolásával tehát nagyobb lehetőséget biztosítunk a mű, a téma megértésére. Művészeti ágakat összekapcsoló koncerten adtuk elő például Honegger Johanna a máglyán című művét és Berlioz Faust elkárhozása című alkotását, de ilyen volt filmzene-projektünk is. Utóbbiban igyekeztünk nemcsak felszínesebb hangulati aláfestést kínálni, hanem lehetővé tenni a közönségnek azt is, hogy megélje a zenében és a képiségben rejlő kapcsolatot, a pillanat feszítő voltát, az intimitást vagy éppen a brutalitást. Ehhez persze szükséges az a kreativitás, hogy akár egy aprócska összefüggést is megtaláljunk zene és kép között. Hiszen ha megvan a kapcsolat, a két művészeti forma felerősíti egymás hatását.”

### ŐSZI KONCERTAJÁNLÓ

Október 27-én, a Zene plusz... bérlet keretében, műfajilag is sokszínű koncerten a gregorián zene ihlette alkotásokat hallhatunk a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. A Keresztutak című esten a gregorián éneken kívül lesz romantikus versenymű, 20. századi oratórium és reneszánsz zsolttármegzenésítés. Liszt Haláltáncát a kiugróan tehetséges Liszt-játékos, Balog József közreműködésével adja elő a zenekar. Megszólal az a mű – Allegri híres Miserereje –, amelyet a kisgyermek Mozart első hallás után írt, mert a kottáját szigorúan őrizték a Vatikánban. A koncert második részében a Nyíregyházi Cantemus Vegyeskar és Budapesti Akadémiai Kórustársaság éneklő Carl Orff Carmina buranáját. A zeneirodalom klasszikus alkotásai kaptak helyet a Zeneakadémia nagytermében régi-új otthonra lelt Dohnányi-bérlet november 23-i, felépítésében is hagyományosabb műsorában. Ahogyan az októberi koncertet, úgy ezt is Hollerung Gábor vezényli. Haydn 96. (A csoda) szimfóniája után Dohnányi örökzöldjét, a Változatok egy gyermekdalra című művet hallhatjuk Jandó Jenő közreműködésével, a szünet után pedig Csajkovszkij IV. szimfóniája csendül fel.



# „A konszenzus híve vagyok”

## Lukácsházi Győző, a Szegedi Szimfonikusok új igazgatója

**Júliustól új igazgató áll a Szegedi Szimfonikus Zenekar élén. A neve jól ismert, mert évtizedek óta a zenei élet aktív szereplője, kiemelkedő eredményeket ért el a zeneszetterjesztés terén. Lukácsházi Győzővel terveiről, koncepciójáról, tevékenységének súlypontjairól beszélgettünk.**



Lukácsházi Győző: szeretném elérni, hogy koncertlátogatóink átlagéletkora látványosan csökkenjen

Nagy hagyományú zenekarról van szó, amelyhez olyan neves muzsikuskok kötődtek és kötődnek, mint Fricsay Ferenc, Vaszy Viktor, Oberfrank Géza és Pál Tamás. Vaszy Viktor idejében, 1969-ben lett hivatásos együttes, amelynek fenntartója a Szegedi Önkormányzat. Fő feladata pedig, hogy a város, illetve a Csongrád megyei nagyvárosok kulturális igényeit kielégítse, valamint – amikor arra lehetőség adódik – országos és fővárosi szinten is megmutassa magát. „Közvetlen konkurencia híján könnyebb helyzetben van például a budapesti zenekarokkal szemben, de annyival felelősségteljesebb is a feladata – mondja az igazgató. – Amit csinálunk, annak nyoma marad; ha esetleg nem megfelelő a színvonal, vagy nincsenek meg az elvárt eredmények, azért csak magunkat okolhatjuk.” Erről azonban nincs szó, Lukácsházi Győző éppen arra szerződött, hogy dinamizálja a zenekart. Szeretné az együttest „kivinni” a potenciális közönséghez; a nyári időszak megszokott rendezvénye az úgynevezett Ajándékconcert a Dóm téren, de az igazgató bővítené ezt a műfajt kamarazene-kkel, térzene-kkel. Hiszen – mint mondja – millió gyönyörű helyszín található a városban. Azt szeretném, hogy ütközzenek belénk – fogalmaz.

Mivel Szegednek nincs igazi hangversenyterme, a Nemzeti Színház ad helyet a szimfonikus koncerteknek, de az operaelőadásokon is a Szegedi Szimfonikusok látják el a

zenekari szolgálatot. A szegedi teátrum egyébként is a zenekar testvérintézményének tekinthető, hiszen annak igazgatója, Gyüdi Sándor egyben a zenekar művészeti vezetője is. „Szegedi ténykedésem kulcsa az, hogyan fogjuk tudni megérteni egymást Gyüdi Sándorral – mondja Lukácsházi Győző, aki akkor ismerte meg a több évtizede a zenekart irányító dirigentst, amikor pályázott az igazgatói posztra. „Felmerült a nagy-nak számító, majd’ száz fős zenekarban: nem hátrány-e, hogy »kívülről« érkezem, hiszen Budapesten élek. Köztudott, hogy évtizedek óta ismeretterjesztéssel járom az országot, ezt a missziós tevékenységet, ezt az ügyet »hurcolom magammal«, a felépített rendszert nem szeretném elhagyni. De mintha a jó sors vezérelné az utamat, épp az elmúlt évben tudtam kicsit hátradólni, és megállapítani, hogy állnak mellettem olyan munkatársak, akik nagyszerűen csinálják ezt.

Négy gyermekem közül három »kirepült«, a legfiatalabb is egyetemista, most már megtehetem azt, hogy családom mellől eltűnök pár napra, ha Szegedre szólít a kötelesség. Megbízatásom öt évre szól, ez idő alatt szeretném elérni, hogy koncertlátogatóink átlagéletkora látványosan csökkenjen. Már óvodás korban látogattatnék rövid szimfonikus koncerteket, interaktív főpróbákat, mert nemcsak a zenei nyelvet kell megismerni, hanem a koncertlátogató közönség helyes viselkedéskultúráját is el kell sajátítani. Szerencsére nem a nulláról kell indulnom, a városban tökéletesen működik az ifjúsági koncertek sorozata, de ki kell használni azt az adottságot, hogy átlagéletkorát tekintve fiatal városról van szó: több mint 30 ezer egyetemista tanul itt. Az ismeretterjesztő előadásokat természetesen a Filharmóniával karöltve, szervezeten lehet hatékonyan megvalósítani. Amivel úgy érzem, szintén segíteni tudom a zenekar munkáját, az kiterjedt kapcsolatrendszerem. Ezt természetesen nem úgy értem, hogy saját ismerőseimet hozom helyzetbe, hanem tudok javasolni olyan muzsikuskokat, együtteseket, ötleteket, amelyek a zenekar épülését és presztízsének növelését szolgálják hosszú távon is. A konszenzus híve vagyok.”

**A Szegedi Szimfonikus Zenekar honlapja:**

[www.symph-szeged.hu](http://www.symph-szeged.hu)

## Ötvenben a harminc

**Kettős évfordulót jegyez a Miskolci Szimfonikus Zenekar. Az együttes megalapításának ötvenedik évfordulóját ünnepli, és Kovács László, a zenekar művészeti vezetője harmincadik évadját kezdi szeptemberben. Júliustól új ügyvezető igazgató dolgozik a vezető kar-nagy mellett: Horváth Ádám, akinek a neve korábban operaénekesként, illetve a Magyar Állami Operaház főigazgatójaként és miniszteri biztosaként vált ismertté.**



Forrás: MSO

### PÁLYAKÉP DIÓHÉJBAN

Horváth Ádám operaénekes, producer, operaelőadások és koncertek színpadra állítója, hangfelvételek kiadója, mely tevékenységeit ma is gyakorolja. 2006 és 2012 között a Magyar Állami Operaház szólistájaként állt rendszeresen színpadra, de vendégszerepelt Németországban, Spanyolországban, az Egyesült Államokban, Olaszországban és Ausztriában. 2010–2011-ben a Magyar Állami Operaház miniszteri biztosaként, majd főigazgatójaként dolgozott, 2012-ben a Magyar Rádió Zenei Együtteseinek ügyvezető igazgatója lett; a Miskolci Szimfonikusok ügyvezető igazgatói posztját 2013. július 1-jén foglalta el.

Horváth Ádám az ifjúsági hangversenyekre, az ismeretterjesztésre és a nagy klasszikus hangversenyekre, valamint a minőség javítására szeretné helyezni a súlyt. Az előbbi területen olyan elképzelések alapján, ahogy azt Leonard Bernstein is tette, a média segítségével. „A korszerű kommunikációs eszközöket és a zene erejét használva juthatunk csak el a fiatal generációkhoz – véli az igazgató. – Úgy, hogy közben hűségesekek maradunk minden koncertlátogatónkhoz. A most induló jubileumi évadot már készen kaptam, ennek másora az előző igazgatók munkáját hirdeti és dicséri. Számtalan újításra készülök a 2014–2015-ös évadban, de ezekről még korai lenne beszélni, hiszen idén nyáron lettem az intézmény igazgatója.”

Az ötvenéves jubileumot többek között szeptember végi, négynapos fesztivállal ünnepli a zenekar. A Noked Játsszunk cím értelmében azokat kívánják megszólítani, akik talán kevésbé ismerik az együttest a városban. Az első napon az egyik tehetségkutató versenyen megismert nyíregyházi táncscsoporttal, a 4 For Dance együttesrel lép színpadra Kovács László együttese, amely bármilyen sokoldalú is, hasonló műfajú produkcióban nem vett még részt. A második nap zenés ismeretterjesztő koncertjének házigazdája a művészeti vezető lesz. A Zene-Szóval című, kötetlen, családias hangulatú programon a dirigens a zenekari munka kulisszatitkairól, érdekességeiről mesél majd leginkább a felnőtt közönségnek. A harmadik eseményként Játékos Városjárásra várják a helyieket, amely program nem újdonság a miskolciaknak; a kulturális akadályverseny – amely Miskolc művészeti-kulturális adottságait használja ki és állítja a figyelem középpontjába – ezúttal a szimfonikus zenekarra fókuszál. „Olyanfajta vetélkedő ez, amelyen sok száz, esetenként sok ezer ember vehet részt, és csapatokba tömörülve járják be a várost. Lesznek lexikális tudást igénylő feladatok, de lesznek olyanok is, amelyekhez fizikai erő szükséges” – mondja a jubiláló karnagy. A zárónap műsorán a hat éve óriási sikerrel futó, kisgyerekeknek szóló koncert kap helyet, amelyet Csuka Tímea vezet. „Az első koncertet hat éve rendeztük, akkor ötven gyerek jött el a zenekari próbaterembe, de a program olyan rangú eseménnyé nőtte ki magát, hogy legutóbb 1200 gyerek előtt játszottuk el, két egymást követő alkalommal.” A zenekar jubileumi gálakoncertjét novemberben rendezik: a műsoron Oláh Kálmán Cimbalomversenyével és Weiner Leó f-moll szerenádjával. Olyan művekkel tehát, amelyek reprezentálják az együttesnek a magyar zenei életben betöltött fontos, repertoárgazdagító és felfedező szerepét. „Ritkaság, hogy valaki három évtizedet tölt el egy zenekar élén – mondja Kovács László –, de talán még nagyobb kuriózum, hogy az ötven év alatt mindössze ketten vezettük az együttest. Mura Péter húsz évet töltött el itt, én pedig most a harmincadiknál járok. De ez egy már egy másik cikk témája lehet.”

**A Miskolci Szimfonikus Zenekar honlapja:**

[www.mso.hu](http://www.mso.hu)



## Zenekarhoz kötött sorsok

**A ma Kodály Filharmonikusok néven működő debreceni zenekar ebben az évadban ünnepli fennállásának kilencvenedik évfordulóját. A zene világnapján, október 1-jén rendezendő születésnapi galaestre több olyan karmestert hívtak meg az együttes, aki egykor a zenekar vezetője volt.**

Közülük Szabó László a rangidős. 1963-ban diplomázott Kórodi András növendékeként, de már ezt megelőzően dirigálta az akkor még a MÁV kötelékébe tartozó zenekart – ekkor szemelte ki magának utódul Rubányi Vilmos zeneigazgató. 1971-től a Csokonai Színház zeneigazgatójává és a Filharmonikus Zenekar művészeti vezetőjévé nevezték ki; a színházat 1993-ig, a zenekart 1991-ig vezette. Az együttesel szerzett egyik legszebb élményének egy müncheni Bohémélet-produkciót tart, amelyet az akkor énekesként már visszavonult Giuseppe di Stefano rendezett a Münchener Olasz Hét keretében, olasz társulattal. Maradandó élményei között említi azt a koncertet is, amelyen a Bartók-tanítvány Sándor Györggyel együtt adták elő Bartók Béla három zongoraversenyét egy estén. Ezt követően kapta meg Szabó László és együttese a Bartók–Pásztory-díjat.

Kocsár Balázs csaknem húsz esztendeig dolgozott Debrecenben, a kilencvenes években színházi zeneigazgatóként, 2005-től pedig a filharmonikus zenekar és a Kodály Kórus művészeti vezetőjeként. „A színház zeneigazgatása mellett életem és pályám jelentős részét töltöttem el a debreceni



Sándor György zongoraművész és Szabó László karmester: mindhárom Bartók-zongoraversenyt megszólaltatták Debrecenben



zenekarnál – mondja. – Sok minden köt a városhoz, a zenekarhoz, ma is ott élek. Úgy érzem, a vezetésem alatt komoly fejlődést ért el a zenekar – ezt díjak is igazolják –, jólesik gondolni az első olyan koncertekre, operaelőadásokra, amelyeken addig elképzelhetetlenül magas színvonalon szólalt meg az együttes. Emlékezetes számomra például az olyan nagyszabású alkotások előadása, mint Mahler II. szimfóniája vagy Liszt Krisztus-oratóriuma, de az általam bemutatott hetven opera közül különösen szívesen gondolok vissza a Borisz Godunovra, a Turandotra, A tüzes angyalra és A halott városra is.”



Kollár Imre a kilencvenes évek közepétől 2005-ig állt a zenekar élén. Mint mondja, fiatalon, huszonhat esztendősen került Debrecenbe, szakmai fejlődése szempontjából meghatározó időszakot töltött el itt. „Még nagyon keveset tudtam a szakmáról, az életéről, a zenei pályáról. Az, hogy én akkor ott dolgozhattam, nagy elismerést jelentett, és rendkívül sokat köszönhetek ennek a bő évtizedes időszaknak. Nem mondanám, hogy tanuló éveimet töltöttem itt, hiszen a Zeneakadémián rengeteget tanultam, de hiába van az ember kezében a diploma, még nagyon sok mindent nem tud. Például azt, mit jelent vezető pozícióban lenni. E téren is értékes tapasztalatokat szereztem Debrecenben – szakmailag mintha egy méretes lépcsőfokot léptem volna feljebb. Szívesen emlékszem arra, hogy meghívtam az akkor egészen fiatal Bogányi Gergelyt, aki velünk készítette élete első lemezfelvételét.”

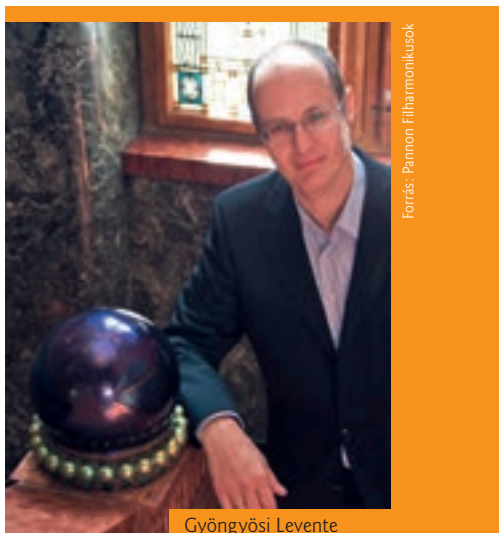
A Kodály Filharmonia 2011 óta művészeti vezetőként és igazgatóként is irányító Somogyi-Tóth Dániel koncepciója alapján változott meg ez együttes neve, újult meg arculata. „Az én munkám és felelősségem abban rejlik, hogy a zenekart strukturális fejlesztésekkel olyan pozícióba hozzam, hogy a lehető legnagyobb szakmai fejlődést érhesse el a következő években. Az együttesel szerzett legszebb karmesterei élményeim közé tartozik Richard Strauss Zarathustrája a pécsi Kodály Központban, valamint a Psalmus Hungaricus Nyíregyházán. Azt hiszem, számos alapvető fejlesztést sikerült megvalósítani, de még mindig sok a tennivalóm ezen a téren. Pontos céljaim voltak és vannak, azért dolgozom, hogy a Kodály Filharmonikusok neve már a közeljövőben a korábbinál jóval szélesebb körben legyen ismert és elismert.” Somogyi-Tóth Dánielt arra kértük, hogy ennek részleteit a Gramofon 2013 téli számában fejtsse ki. ■

**A Kodály Filharmonia hivatalos honlapja:**  
www.kodalyfilharmonia.hu

# Gyöngyösi Levente ősbemutatója

**Novemberben, Bogányi Tibor vezényletével mutatja be a Pannon Filharmonikusok Gyöngyösi Levente új művét, amely a zenekar és az Amadinda Ütőegyüttes felkérésére született. A zeneszerzőt és az ebben az évadban harmincadik születésnapját ünneplő ütőegyüttes vezetőjét, Rácz Zoltánt kérdeztük a részletekről.**

A Sinfonia concertante először Pécsen csendül fel november 14-én, majd másnap, a zenekar budapesti bérletében, a Művészetek Palotájában a fővárosi közönség is hallhatja. A mű négy ütőhangszeresre és zenekarra íródott, háromtételes, hagyományos tételrendet követő kompozíció. „Első szimfóniám kapcsán már volt alkalmam behatóan megismerni az ütőhangszerek csodálatos és végtelen lehetőségeket rejtő birodalmát. A kiváló pécsi zenekarnak írt alkotásban mégsem a sokféleség, hanem a logikusan berendezett hangszerösszeállítás eszménye vezetett – meséli a harmincnégy éves zeneszerző. – Redukált hangszerapparátust foglalkoztatok, a dallamos ütőhangszerek dominálnak, például marimba, vibrafon, xilofon, harangjáték. Az első és harmadik tételben a concerto-elv érvényesül, tehát a zenekar és az ütős blokk válaszolgat egymásnak. A nyitótétel érdekessége, hogy a lassú bevezető időről időre visszatér, a harmadik pedig rendkívül gyors és virtuóz, itt a szólisták megcsillogtathatják fantasztikus hangszertudásukat. A második tételben fontos szerepet játszik az afrikai talking drum (beszélő dob), amelynek az a különlegessége, hogy gyorsan és széles ambitust bejárva lehet játék közben változtatni a hangmagasságát. Ezzel a tétellel az idén elhunyt hegymászó, Eröss Zsolt emléke előtt kívántam tisztelni. Fiatal éveiben, a nyolcvanas években megfordult hegymászóedző édesapámnál is Kolozsvárott, jó barátságban voltak, én is ismertem őt személyesen, és rendkívül nagyra tartottam.” „Ez az évad különleges az Amadinda életében – veszi át a szót Rácz Zoltán –, mivel fennállásunk harmincadik évfordulóját ünnepeljük. Már korábban is számos alkalommal rendeltünk kompozíciót kortárs magyar zeneszerzőktől,



Forrás: Pannon Filharmonikusok

Gyöngyösi Levente



Forrás: Gramofon-archív

Rácz Zoltán

de ezúttal arra gondoltunk, hogy egy kiváló fiatal alkotót kérünk fel. Természetesen többen is vannak ilyenek, nem is szeretnék Leventénél megállni. Régóta figyelem munkásságát, nagyszerű, sokoldalú muzsikusként tartom, akiről köztudott, hogy előadóművészként is aktív. Néhány éve, amikor Első szimfóniáját írta, tőlünk kért tanácsot ütőhangszeres ügyekben, de a Sinfonia concertante születését is megelőzte közös konzultáció: Levente többször meglátogatott bennünket, eljött próbáinkra, koncertjeinkre.” Rácz Zoltán azt is elmondja, hogy kapcsolata a Pannon Filharmonikusokkal még arra az időre datálódik, amikor Hamar Zsolt volt a vezető karmester; ő hívta meg a zenekar minősítő próbajátékának zsűrijébe. Ezt érdekes közös koncert követte 2009-ben: az első félidőben az Amadinda játszott, a második részben a négy ütőhangszeres művész beült Stravinsky Tavaszai áldozatának zenekarába. „Ez a mű gyerekkorom óta az egyik legfontosabb darabom – meséli a művészeti vezető –, amit ráadásul soha nem játszottam, így azonnal igent mondtam a felkérésre. (Érdekes egybeesés – talán nem is véletlen? –, hogy a mostani koncerten is ez a Stravinsky-opus hangzik fel a koncert második felében.) Még abban az évben dirigálhattam is a zenekart, legutóbbi együttműködésünk pedig Ligeti György operájának előadása volt idén májusban. Ez az együttes az a Budapesten kívüli zenekar, amellyel úgy érzem, közös gondolataink vannak, és amellyel a jövőre vonatkozólag is vannak terveink.”

A Pannon Filharmonikusok honlapja:  
www.pfz.hu

# A Savaria Szimfonikusok újításai

**Lezárult az ötvenéves Savaria Szimfonikusok ünnepi évadja – kezdődhet az újabb fél évszázad! A közelmúlt és a távolabbi múlt sikerei, a jelenlegi működési struktúra és az együttes színes, változatos tevékenysége méltán tölti el bizalommal Mérei Tamás igazgatót, aki a 2013–2014-es szezon kiemelkedő eseményeiről és több újdonságról is beszámolt.**



Méri Tamás változatos és sikeres évadot tervez Szombathelyen

Ötödik szezonját kezdi a zenekar Vásáry Tamás tiszteletbeli elnök-karnaggyal, akinek nyolcvanadik születésnapja tiszteletére gálakonzertet adott az együttes az idei Iseumi Szabadtéri Játékokon. Négy évvel ezelőtt megváltozott a bérletstruktúra: az évadműsor gerincét jelentő szimfonikus koncertekhez akkor csatlakozott az opera és a kamarazene műfaj – informál Mérei Tamás igazgató. A Szimfónia bérlet évadnyitó koncertjét Vásáry Tamás vezényli; az évforduló kapcsán Wagner-operarészletek szólnak, de a dirigens Beethoven-estet is vezényel a szezonban, hiszen a zenekar vele rögzíti Beethoven összes szimfóniáját. Hosszú évek után látogat a szombathelyiekhez Jurij Szimonov, aki testhezálló orosz műsort dirigál majd. Tavaly elmaradt koncert pótlásaként Kocsis Zoltán vezényli Bartók Concertóját, Honegger Gordonkaversenyét pedig Perényi Miklós szólaltatja meg. Szintén különlegességnek ígérkezik a King's Singers első szombathelyi látogatása is – a világhírű brit énekegyüttes a Filharmóniával együttműködésben megvalósuló Szimfónia bérletben énekel. Szintén a Filharmónia jóvoltából hallhatja a bérletben a szombathelyi közönség a Nemzeti Filharmonikus Zenekart (szólista: Emmanuel Pahud), valamint a Budapesti Fesztiválzenekart (vezényel és közreműködik: Jos van Immerseel).

Az Operabérletben idén is három művet mutatnak be: a Verdi-évhez kapcsolódóan A végzet hatalmát Pál Tamás

vezényli, Mozart *Così fan tutte* című operáját Peskó Zoltán, Csajkovszkij *Anyeginjét* pedig Alexander Rudin. Utóbbi két éve már járt a zenekarnál, csellistaként kezdte a pályáját, és ma is aktívan csellózik, de zongoraművészként is sikeres; a moszkvai Csajkovszkij-versenyen egykor mindkét hangszerből díjazott volt. Orosz opera még nem csendült fel Szombathelyen – teszi hozzá Mérei Tamás, aki azt is elárulja, hogy a bérlet extra produkciójaként rendezik meg februárban Rost Andrea áriaestjét, Kovács János vezényletével. Három izgalmas, bérleten kívüli koncert kap helyet az évad programjában. A filmzene-estre már nyáron elkezdte foglalni a jegyeket a közönség, ez a produkció mára szinte kultikussá vált a városban. A szilveszteri telt ház hang-

versenyek az 1960-as évek óta vonzanak tömegeket – a közönség bizalma akkora, hogy már akkor veszik a jegyeket, amikor a műsor és a fellépők személye még nem is ismert. Nagy produkcióra készül az évad végén: Mahler Ötödik szimfóniáját szólaltatják meg, Madaras Gergely vezényletével. Az Angol Nemzeti Opera ösztöndíjas dirigensével a Művészetek Palotájában adtak nagy sikerű tavaszi hangversenyt, s most folytatják az együttműködést. Mint Mérei Tamás fogalmaz, a fiatal művész mély benyomást tett a zenekarra, és ő is élvezte a közös munkát. „Mióta a zenekar szolgálatában állok, nem tűztünk műsorra ilyen nagyszabású művet” – mondja az igazgató.

Méri Tamás arról is beszámol, hogy az együttes negyedéves, saját kiadású újságot indított SSO Magazin címmel, valamint kibocsátották a teljesen egyedülálló Exclusive Kártyát. „A dombornyomott, sorszámozott, névre szóló kártyát bérletvásárlóink, zenekari tagjaink kapják, valamint azok a vállalkozások, amelyeket meghívtunk, hogy csatlakozzanak, és adjanak kedvezményt a szolgáltatásaikból, termékeikből a kártya felmutatóinak. Cserébe mi is ugyanennyi kedvezményt adunk számukra a jegyárainkból, továbbá előfoglalási kedvezményhez is jutnak.” ■

**A Savaria Szimfonikus Zenekar honlapja:**

[www.sso.hu](http://www.sso.hu)





**J. S. BACH: KANTÁTÁK (20 CD)**  
**Agnes Giebel, Helmut Krebs, Heinrich-Schütz-Chor Heilbronn, Fritz Werner**

A hanglemezkiadás elhúzódó válságából adódó – a rendkívül költséges új felvételeket helyettesítő – kompilációk megjelenítésének sokszor nincs értelme. Az elmúlt években a Gramofon kritikái rovataiban is számtalanszor feltettük a kérdést: hány bört lehet még lehúzni, hányszor lehet profitot realizálni ugyanabból a művészből, repertoárból, felvételből? A Warner húszelemez Bach-kantáta válogatását hallgatva ilyen kérdések fel sem merülhetnek. A karmester, a mára szinte teljesen elfeledett Fritz Werner (1898–1977) ugyanis egy olyan előadóművészi hagyomány letéteményese, ami a 20. század közepén, amikor ezek a felvételek készültek, Németországban még élő valóság volt: mostanra viszont – talán az egyetlen, nyolcvan-éves Helmut Rilling kivételével – teljesen kivesztett. Werner nem tartozott az utazó dirigensek, „sztárkarmesterek” közé: kóruskarnagyként, templomi zeneigazgatóként, orgonaművészként és zeneszerzőként élte termékeny évtizedeit. 1947-ben, a Stuttgart melletti Heilbronn városkában hozta létre Heinrich Schützről elnevezett kórusát, amely nemcsak hiteles és professzionális előadásokra volt képes, hanem annál sokkal többre. Döbbenetes erővel tudták felidézni Buxtehude, Bach, Telemann és kortársaik 300–350 évvel korábbi világát. Nincs az a könyv, nincs az az érzékletes leírás Bach művészetéről és Lipcse zenei életéről, ami pótolná vagy legalább megközelítené ezt az élményt. Mindezek alapján Fritz Werner terjedelmes Bach-albuma nem egyszerűen zene- és interpretáció-történeti kordokumentum; hanem az Élet, a maga teljességében. 1950 – Konrad Adenauer NSZK-ja, mindössze öt évvel Hitler bukása után. És a Tamás-templom húszgyermekes karnagya mégis elismerően bólintott volna. *Retkes Áttila*

**Erato/Warner – Magneoton**  
 2564 64742-9

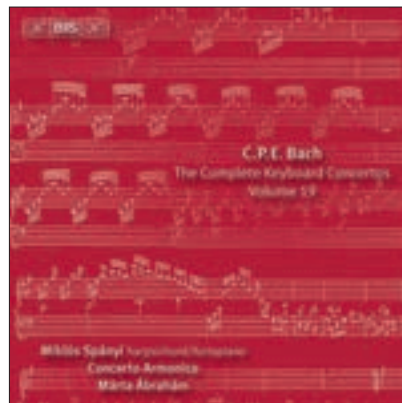


**J. S. BACH: PÜNKÖSDI KANTÁTÁK**  
**La Petite Bande, Sigiswald Kuijken**



Mikor Johann Sebastian Bach 1723-ban elnyerte a lipcsei Tamás-templom kántori állását, talán maga sem gondolta, milyen óriási terhet vett a vállára. Szerteágazó tevékenységének hétről-hétre megújuló feladata volt, hogy a teljes egyházi év vasárnapi istentiszteleteire és ünnepeire kantátákat komponáljon. Rövid idő alatt öt kantátaciklussal készült el – egyenként körülbelül 60 kantátával –, melyből mára mintegy 200 maradt fenn. Ezek nem mindig voltak új kompozíciók; és nemritkán az is előfordult, hogy egy korábbi művét igazította az éppen aktuális alkalomhoz. A Sigiswald Kuijken vezette La Petite Bande Bach-kantáta sorozatának legújabb lemezén felhangzó négy kantátából három éppen ilyen revideált világi – esküvői, születésnapi és újévi – kantáta „paródiája”, melyek pünkösd vasárnapját (BWV 34), második (BWV 173) és harmadik napját (BWV 184) ünneplik. Csak a negyedik teljes egészében új mű (BWV 129), mely a pünkösd ünnepét követő Szentháromság vasárnapjáról emlékezik meg. Kuijken előadói krédója mutatkozik meg a zenekar áttetsző hangzásában (a Bach rendelkezésére álló együttes nagyságát vette alapul), csakúgy, mint abban, hogy a szólítók éneklik a kórustételeket, így ezek is légiiesen könnyedekké válnak, részleteiben pedig akkurátusan kidolgozottak. Az igényes lemezkiadó-füzet rávilágít a kantáták zenéje és szövege közötti retorikus összefüggésekre és szövegfestő effektusokra. Ezek a Bach korabeli gyűlekezet számára még magától értődőek voltak, a mai hallgatók számára azonban már korántsem. Ilyenkor – a mű eszmei üzenetének kibontásakor – csodálkozhatunk rá, mennyi mesterségbeli tudás és kifejezőerő van néhány gesztusban, hosszan tartott hangban vagy a hangszerek megválasztásában. *Kovács Ilona*

**Accent – Karsay és Társa**  
 ACC 25316



**C. P. E. BACH: BILLENTYŰS VERSENYMŰVEK, 19. RÉSZ – Spányi Miklós, Concerto Armonico**



Kiemelkedő teljesítmény. Jobb historikus zenekari teljesítményt felidézni sem tudok. Az Ábrahám Márta és Spányi Miklós vezette Concerto Armonico precíz, finom; ugyanakkor nemcsak zenetudományban, nemcsak aktuális előadói praxisban gondolkodnak, hanem magában a zenében mozognak, megannyi színezéssel és árnyalással. Napjaink egyik valóban nagy lemezprojektjének 19. darabján a hamburgi Bach négy billentyűs versenye szerepel: kettő 1771-ből, kettő 1778-ból. Spányi okosan két hangszerrel használt. Nagyon jó a csembalón megszólaltatott két korábbi darab után fortepianón hallani a következőt – a műfaj fejlődésének későbbi állomásai villannak be. S ami külön érdekes, hogy a párdarabot Spányi ismét csembalón adja elő, talán az így igen pazarul zengő cadenza miatt. Ez a váltás sokat megmutat a hangszer- és műfaj-fejlődés, az ebből adódó szép elágazások gazdagságából, mindezek egymásra hatásából. A hallgató a fortepiano után másképp érzékeli a csembalót; felsejlik, hogy ami a zenekaron belül hangzik, valójában részben előtte van. Ezt persze egy régi, az önkényesebbtől kevésbé visszariadó hangmérnöki beállítás gond nélkül megtenné, csak akkor éppen a korhű hangzáson esne csorba. Az előadók nagy érdeme pedig az, hogy élvezetes zenélés közepette felelnek meg a zenetudományi elvárásoknak. Carl Philipp Emanuel Bach hatalmas billentyűs versenymű oeuve-jét épp csak megismerni kezdi a világ elsősorban e sorozat révén. Megjegyzem, hogy a művek egységességét jobban kiemeli, az előadásukban rejlő lehetőségeket közvetlenebb módon szemlélteti a fortepiano, így örülünk, ha gyakrabban esne e hangszerre a választás. Mindenestre a sorozat bizonyítja, hogy érdemes lenne ezt az oeuve-szegmenst élőben is gyakran előadni. *Zay Balázs*

**BIS – Karsay és Társa**  
 CD 1957



**A BACH NOTEBOOK FOR TRUMPET**

**Jonathan Freeman-Attwood – trombita,  
Daniel-Ben Pienaar – zongora** ●●●●●

A Bach-családfa köztudottan nagy számú kompozitát tartalmaz. Az 1615-ben született Heinrich Bachtól az 1795-ben elhunyt Johann Christoph Friedrich Bachig összesen 11 szerzőtől hallunk 20 darabot/tételt. Tízről egyet-egyet, Johann Sebastian-tól pedig tízet. Az ő muzsikája foglalja keretbe a hallgatnivalót, öt tétel egymásutánjával afféle gerincet biztosít a sokműfajú zenefolyamban, s tagolja az ösök, illetve utódok muzsikáját. A zárótétel az egyetlen, amelynek átírta Herbert Fryer munkája (a Bach Book for Harriet Cohen című gyűjteményből), a többi a szólistaként is jelentős karrierrel rendelkező Pienaar munkája. A trombitaművész munkássága sokrétű (tőle származik a kísérőfűzet remek ismertetője is), ő a Royal Academy of Music 14. igazgatója. Az összeállítás-készítés hálátlan feladat, hiszen ki-ki találhat hiányolnivalót. Ezt a programot végighallgatva ilyesmi fel sem merül; a trombita-zongora letét képes felmutatni a barokk műfajok-technikák tárházának gazdagságát. Teljes értékűnek érezzük az átíratokat, olyannyira élő-eleven muzsikálást hallunk. Énekel a trombitahang, megannyi zsánert-karaktert jelenít meg. Szólista, máskor a polifon szerkezet építésében vesz részt. Freeman-Attwood, kamatoztatva zenei rendezői tapasztalatait, nem törekszik steril perfekcióra, hanem annál sokkal fontosabbnak tartja a folyamatok, ívek gondolati végigvezetését. Az első hangtól az utolsóig bilbilincselő a közlés intenzitása. A hallgató könnyen megfedkedzik arról, hogy gyakran tételenként változik a szerző – gyönyörködik anélkül, hogy tudná, melyik Bachnak a műve szól éppen. Az érem másik oldala: utána készíttetést érez utánaolvasni a kevésbé ismert szerzők életének és munkásságának.

Fittler Katalin

**Linn Records – Karsay és Társa**  
CKD 418



**MOZART: KLARINÉTVERSENY,  
II. FUVOLVERSENY, FAGOTTVERSENY**

**Mozart Zenekar, Claudio Abbado** ●●●○○

Abbado új Mozart-lemeze igen vegyes hatást kelt. A fő kérdés a finomhangolás, a historikus tanulságok átültetése Abbado amúgy is érzékeny zenei világába. Az eredmény olykor csodás, máskor túlesztétizált, túlsterilizált. A Klarinétverseny Alessandro Carbonare szólójával nagyon szép; hiányoznak persze az erősebb kontrasztok, néhol több súly, több merészség. Ám ez az előadás a maga módján kiváló. Kevésbé találok sikerültnek a II. fuvolaversenyt és a Fagottversenyt. Egrészt ezekhez kevésbé illik Abbado mai lecsupaszított, nagyon visszafogott stílusa, maguk a művek megkívánják a kicsit elnyújtottabb, teltebb megszólaltatást; másrészt a hangszeres tudás terén kétségkívül megfelelő szólisták kevésbé megnyerő zenészegeyéniségek. Jacques Zoon játékból hiányzik a lágyabb hangzás, a több legato, a szólam költőibb megragadása. A Fagottverseny szólistája, Guillaume Santana megnyerőbb lenne talán egy vidámabb darabban, de ez Mozart egyik utolsó alkotása, és kifejezetten méltóság-teljes, nagyszabású, kimért darab. Itt még jobban hiányzik a kontrasztok megjelenése, az olykor súlyosabb hangzás. A magánszólam olykor elveszti faktúráját és díszítéssé válik, míg eredetileg inkább biztos alap volt. Ezek persze a barokk zene fogalmai, de Mozart e betetőző műve kapcsán ezek még ha áttélesen is, relevánsak. Abbado az egyik legjobb kísérő karmester, de tekintélye miatt olykor fordul a kocka, nem ő alkalmazkodik a szólistához, hanem jó hangszerek alkalmazkodnak az ő mármár túl finom, visszafogott modorához és folyamatos finomhangolásához. Megint barokk analógia: Abbado mintha a sokszólamúság esztétikája szerinti tisztaságra és objektivitásra törekednék, s mellette elvész a szükséges szubjektivitás és több érzelem.

Zay Balázs

**Deutsche Grammophon – Universal**  
0289 477 9331



**GERMAN BRASS CELEBRATING  
WAGNER**

●●●●●

Talán csak a legvérmesebb wagnerianusokat volna nehéz meggyőzni róla, hogy a német szerző műveiből lehetséges színvonalas esztrád-műsort szerkeszteni. Azaz, elhagyva a dalművekből minden filozófiai háttér gondolatot és ideológiai visszacsatolást, tisztán a muzsikára koncentrálvá fordulni felé. Kétségtelen, Wagner dalműveiről ma már nem könnyű lehántani a múlt század során rájuk rakódott hordalékot, de ha pusztán a zenére figyelünk, megpillanthatjuk a zeneszerző egy ritkán vizslatott arcélét. A German Brass lemeze ékes bizonyíték arra, milyen életképesek önmagukban is Wagner zenei ötletei, dallamai. A rézfúvós zenekar ugyan nehezen imitál vonós glissandót vagy fuvolaszólot, de a vendégek bevonulása a Tannhäuserből jöttányit sem veszít ünnepélyességéből, a Lohengrin-részletekben hiánytalanul megjelenik a nagyromantika nemes pátosza, a harmadik Wesendonck-dal fojtott érzékisége, a valkürök lovaglásának harcias bujasága. A zarándokok kórusa vagy A bolygó hollandi fonódala is gyönyörű vázat kap a trombitákon és a kürtökön. A lemez legszebb pillanatait azonban minden bizonnyal a Mesterdálnokok-részletnek köszönhetjük: a harmadik felvonás kvintettje (Selig, wie die Sonne) fenséges, méltóság-teljes és intim egyszerre. A German Brass – melynek törzstagjai eminens német szimfonikus zenekarok megbecsült tagjaiból verbuválódtak – ezen a felvételen négy-négy trombitást és harsonást, három kürtöst, egy tubást és két ütőhangszert alkalmaz, s ami még lényegesebb: valamennyien makulátlan tisztasággal és irigylésre méltó alázattal muzsikálnak. Ha valakit ez a lemez sem győz meg arról, hogy lebírja az átíratokkal vagy az életmű-keresztmetszetekkel szemben táplált averzióit, nem érdemes tovább próbálkoznia.

Balázs Miklós

**Berlin Classics – Karsay és Társa**  
0300533 BC



**BRUCH: I. HEGEDŰVERSENY,  
SARASATE ÉS BLOCH MŰVEI**

**Fabrizio von Arx, Prágai Szimfonikus  
Zenekar, Christian Benda**



Fabrizio Von Arx a sok feltörekvő ifjú hegedős egyike, akik jönnek-mennek. Lemeze érdekes. Jól ötvöz népszerűt és ritkát. Von Arx tehetséges hegedős, biztosan intonál, izléssel játszik. Kissé szárazon, s hangja is kemény valamelyest. Bruch I. hegedűversenye jó, de nem kiváló. Vannak benne apró szokatlanságok, de csak aprók. Pablo de Sarasate Carmen-fantáziáját otthonosabban játssza, a melódiák magukkal ragadják, s technikailag is ügyes. Ha a bejátszás nem éri is el a legjobb szintjét, izléses és élvezetes, és a technikai nehézségeket is jól bírja. Fő érdeme az előadásnak a dallamvonalból való kiindulás – amire parafrazisok hangszeres előadói gyakran nem figyelnek. Ugyanez áll Sarasate ritkában felcsendülő Bevezetés és Tarantella című darabjára. A lemez értékét növeli a vége, két ritkaság: a még mindig alulértékelt Ernest Bloch két szóló-hegedű-szvitje. Nem kimagaslóan zseniális – Bach vagy Bartók szintű – darabok, de nem is rosszak, érdemes odafigyelni rájuk. Oly kicsiny e repertoár, hogy vétek e négy-négy tételes műveket ignorálni. Az említett nagyk, valamint Paganini és Isaye után nem sokkal ezek jönnek – de hol maradnak az előadók? Von Arx felkészülten, kicsit óvatosan, kicsit keményen, de abszolút megfelelően interpretálja őket. Jó lenne benne több személyesség, több árnyalás. Von Arx előtt nyitva az út, megbízható hegedős, akinek még érné kell. Ugyanakkor már most hitelesebb, mint néhány külseje vagy extravaganciája alapján híressé vált társa. A Christian Benda vezette Prágai Szimfonikus Zenekar kicsit fád, nem elsőrangú hangszeres játéku, de ami az interpretációt illeti, megfelelő. Stílus tekintetében kicsit kamazás, nem a nagy szimfonikus hagyományban mozgó.

Zay Balázs

RCA Red Seal – Sony Music  
88725455422



**BARTÓK: HEGEDŰVERSENYEK**

**Isabelle Faust, Svéd Rádiózenekar,  
Daniel Harding**



„Fing’ eine diese Faust!” Azaz: „Ha egyet megfogna ez az ököl!” – éneklí Alberich A Rajna kincsében, a három sellővel incselkedve. Hát, egy másik Faust, a hegedűművész Isabelle most megfogott kettőt is: Bartók két hegedűversenyét. A Rajna kincsére való utalás mögött azonban nem csak a név egybeesése áll. E Bartók-előadások hangzása wagneri fogantatású, sejtelmes, morajló, mint A Rajna kincse bevezetése, amihez egyébként nagy crescendójával mindenképp kapcsolódik az I. hegedűverseny első tétele. Ez a hang azonban differenciált, expresszív, így az időközben eltelt időszak haladása is benne van. A Svéd Rádió – Daniel Harding vezette – Szimfonikus Zenekara igényes, felkészült. Faust ihletetlen, egyedien közelít a darabokhoz. Az I. hegedűverseny expresszivitását fogja meg, szép az arány a látható forma és a varázslatos fátyolosság között. A II. hegedűverseny igen alternatív: a már említett sejtelmesebb hanggal indul, nem a darab paraszti karakterét helyezi előtérbe, hanem annak részben lírai oldalát, részben kortárs zenetörténeti párhuzamait. Például Alban Berg világát. Talán nem véletlenül, hiszen Faust az ő Hegedűversenyét is rögzítette már. Ugyanakkor nem olyan műidegen, erőten, mint Gil Shaham és Pierre Boulez bejátszása. A második tétel gyorsabb az ideálisnál, de egészében jó. A harmadik a sajátos, kicsit matt, de a korszak haladó zenéjének megfelelő objektivitás mellett folyondárszerű megszólalással tűnik ki. Míg egészében sajátos, újszerű előadások, egy pillanatig sem idegen akcentusúak. Alberich az idézett mondatot a libretto szerint „kaum seiner mächtig”, azaz alig tudva magáról mondja. Faust és Harding viszont tudatában van annak, amit tesz, amikor lírai-expresszív módon közelítenek a két koncerthez.

Zay Balázs

Harmonia Mundi – Karsay és Társa  
HMC 902146



**LIGETI GYÖRGY: VONÓSNÉGYESEK,  
BARBER: ADAGIO**

**Keller Quartet**



Ligeti György műveinek diszkográfiáját áttekintve nem lehet kétséges: a vonósnégyesek a szerző leggyakrabban lemezre vett két opusza. Többnyire párban szokás rögzíteni őket; annak ellenére, hogy a darabok, ha időben nem is okvetlenül, mondanivalójukban, világról alkotott képükben, kifejezőkészletükben markánsan különböznek, intenciójukban látványosan távolodnak egymástól. A kvartettek megkomponálása között eltelt tizennégy hosszú esztendő eszerint döntő változásokat hozott Ligeti pályáján, s ez tisztán érezhető e szerzeményein. A két vonósnégyes így inkább élesen kontrasztál egymással, semmint az életmű homogenitását demonstrálná. Ugyanakkor tükrözi a mester korai budapesti éveinek a bartóki örökség feldolgozására fókuszáló irányultságát, és a hatvanas évek második felének nyugati, immár posztmodern tendenciái felé való közeledését. Ligeti maga az öttételes 2. kvartettet tartotta egyik legmeghatározóbb alkotásának. Jó okkal, hiszen rendkívül impulzív, hallatlan koncentrációval kidolgozott, szigorú, de mindenekelőtt tiszteletet parancsoló kompozíció. A Keller Vonósnégyes felkészült, finom hangú, elkötelezett együttes – ezt régóta tudhatjuk, hiszen a kilencvenes években fölött Bartók-ciklusukat sokan ma is etalon-értékűnek tekintik. Őszinte műgonddal, szorgalommal, szakértelemmel, sőt empátiával fordulnak Ligeti darabjai felé. Samuel Barbernek az 1930-as évekből ránk maradt, kendőzetlenül érzelmes-patetikus, híres Adagiójának – mely itt eredeti formájában hangzik el – betoldása a két ízig-vérig újszerűnek ható Ligeti-mű közé egy sajátos és érdekes kísérlet a retrográd posztromantika és a progresszív modernizmus alkalmi összekacsintására.

Balázs Miklós

ECM Records – Hangvető  
ECM 2197





**EDISON DENISOV:  
AU PLUS HAUT DES CIEUX**

**Brigitte Peyré, Ensemble Orchestral  
Contemporain, Daniel Kawka ●●●●○**

Tagadhatatlan, hogy Edison Vasziljevics Gyenyiszov orosz zeneszerző munkássága a nálánál nagyobb hírnévre szert tett kortársai mellett valósággal elhalványul. Gubajdulina, Schnittke vagy Scsedrin – akik ugyancsak a 20. század első harmadának végén születtek a Szovjetunióban – kissé talán elvették a reflektorfényt Gyenyiszov elől, aki így sohasem élvezhette azt a megbecsülést, mely az említett pályatársaknak megadatott. Holott zenei tehetség, elkötelezettség és invenció tekintetében nem okvetlenül volt alábbvaló náluk. Egy olyan korszakban született, amikor a kulturális bürokrácia és annak pártállami mecenatúrája már nem tűrte meg a formalizmusnak bélyegzett avantgárd irányzatokat. Ám művészete már egy olyan időszak közepete teljesegett ki, amikor az „antikollektivistá” vagy „nonkonformista” hitvallást nem büntették a terror sújtó szigorával. Így Gyenyiszov – aki annak ellenére sem emigrált hazájából, hogy 1979-ben feketelistára tették – csakis egy tudatosan vállalt, mondhatni „underground” stratégia, egyfajta posztavangárd útkeresés jegyében maradhatott a pályán. Munkái egy mélyen önreflexív, befelé forduló, hiperérzékeny intellektusra mutatnak, aki rendületlenül keresi az utat a nyugati tendenciák felé, mégis megmarad egy sajátosan kelet-európai neurózis fojtogató, ezernyi apróbb-nagyobb szorongással és gátlással terhes világában. Gyenyiszov zenei univerzuma, melyet hűen illusztrál a Harmonia Mundi lemezén hallható két kamaraszimfóniája és két dalciklusa, egy valóságos, mégis a végletekig absztrahált magánmitológia kivetítése. Benne a büntudat, a gyónás, a végletekig fokozódó lelki és fizikai teher kifejeződése helyenként rendkívül expresszív impulzusokban jut felszínre. *Balázs Miklós*

**Harmonia Mundi – Karsay és Társa**  
HMC 905268

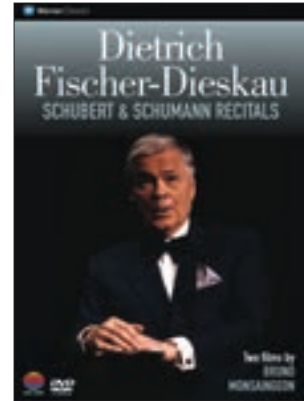


**POULENC, HINDEMITH, DUTILLEUX,  
MUCZYNSKI, FRANK MARTIN**

**Anne-Catherine Heinzmann (fuvola),  
Thomas Hoppe (zongora) ●●●●●**

A lemez borítójának fantáziaszegénysége szerencsére nem jelenik meg a műsor összeállításában. A gondosan megválasztott program ugyanis fél siker, amiből az előadók egyéniségére is következtethetünk. Hiszen egy válogatás önmagában véve is művészi megnyilvánulás, mely ezúttal a fuvola sokoldalúságát és különböző arcait villantja fel. Anne-Catherine Heinzmann és Thomas Hoppe fuvola-zongoraszonátákból összeállított lemeze a 20. század valamivel több, mint húsz évét fogja át. A felhangzó öt mű közül az első, Poulenc Szonátája (1957) a leggyakrabban játszott, mely kiváló alkalmat kínál az előadóknak, hogy hangszerük tág dinamikai és színskáláját vonultassák fel. A kompozíció francia hagyományokon alapuló formai szerkezete, chansont idéző melankolikus hangvétele többek között arra is rámutat, hogy a 19. században alapos technikai újításokon átesett hangszer múlt századi előretörése és ugrásszerűen megnövekedett irodalma Debussynek és Ravelnek köszönhető. A lemezen hallható alkotások közül a Hindemith-szonáta (1936) a legkorábbi, melynek szarkasztikus indulót idéző I. tétel és elégikus lassúja a korong legszebb pillanatai közé tartozik. Központi helyet foglal el az idén májusban elhunyt Henri Dutilleux Szonatinája (1943), a szerző korai alkotása, ami – Poulenchez képest egy másik úton elindulva – szintén a nagy francia elődök hatását viseli magán. A két „legmodernebb” mű Muczynski Szonátája (1961) és Frank Martin Balladája (1939). Utóbbi – a lemez kezdő darabjához hasonlóan – szintén standard darabja a fuvola repertoárnak, melyben az előadók hallható élvezettel merülnek bele meg a 20. század furcsa harmóniáinak, sajátos ritmusainak és meghökkenítő hangsúlyainak gazdag kavalkádjába. *Kovács Ilona*

**Audite**  
92667



**DIETRICH FISCHER DIESKAU  
SCHUBERT- ÉS SCHUMANN-ESTJEI**

**Bruno Monsaingeon filmjei** **★★★★★**

Mennyi ellentmondás és dráma kötődik a Schubert- és Schumann-dalok létezéséhez! A Schubert-művek kéziratai olykor gyűjtősként végeztek (még így is több mint 600 maradt fenn); Schumann pedig, annak ellenére, hogy élete legboldogabb szakaszában – a Clara Wieck-kel 1840-ben kötött házassága évében – fordult a dalok felé, döntő többségében mégis szomorú, sőt tragikus hangvételű költeményeket zenésített meg. Ezekben az olykor még egy percig sem tartó miniatűrökben minden benne van: az életet ábrázolja, annak minden érzelmével, indulatával, örömeivel és fájdalmával. Nem véletlen, hogy a 20. század egyik legnagyobb daléneke, Dietrich Fischer-Dieskau pályafutása utolsó fellépéseihez közeledvén (Schumann-est: 1991, Schubert-est: 1992) e két, számára igen fontos mester dalteremből válogatott. Esményi művésze volt a romantikus színárnyalatok kikeverésének, az érzelmek drámai szembeállításának és az éles kontrasztok összeütköztetésének. Virtuóz énektechnikája mindig ezek szolgálatában áll. Előadását hihetetlen szuggesztivitás jellemzi, amit a DVD-felvétel még intenzívebbé tesz: szemtanúi lehetünk a dalokat kísérő gesztusainak és mimikáinak. Annak, hogy néhány másodperc alatt képes átváltozni és a különböző karakterű kompozíciók érzelmi világára ráhangolódni. Bámulatos szellemi teljesítmény az is, hogy a 23 Schubert- és a 33 Schumann-dalt kotta nélkül adja elő. Ahogy a Schubert-dalokról írott könyvében írja, szerinte a művészet lényege „a fokok, összpontosítás, tiszta formába öntött tartalom”. Nála ez a legmagasabb szinten valósul meg. Szerencse, hogy a technikának köszönhetően még mindig gyönyörködhetünk benne. *Kovács Ilona*

**NVC Arts – Warner – Magneoton**  
2564 65646-1



**HILDEGARD**

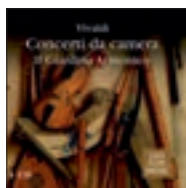
**Sinfonye, Stevie Wishart**

**Decca – Universal**

476 5117



Napjainkban bevett gyakorlat, hogy – elsősorban kamaragyüttesek – egyazon műsor keretében a legrégebbi és a legújabb kompozíciókat állítják egymás mellé. Fiktív párbeszéd jön létre ezáltal, a tér-idő dimenziók kiküszöbölésével. Stevie Wishart és az általa alapított Sinfonye a 12. századi Hildegard von Bingennek sajátos módon állít emléket. Részben vagy egészben felhasználva néhány kompozícióját, az apátnő életének meghatározó hangzásélményeit felidézve (harangok, vecsernyék) a 21. századi technika eszközkészletének alkalmazásával mintegy újrafogalmazzák az egykori zenei gondolatokat. Zenei kommentárok egy olyan történeti anyaghoz, amely historikus hűségű rekonstrukciókból (is) kevésbé ismert. Szent Hildegard zenéje tehát általuk kiválasztott „talált tárgy”, amelyet saját ízlésük szerint alakítanak. A hangzás a kreatív előadók zenei névjegyé. *FK*



**VIVALDI:**

**CONCERTI DA CAMERA**

**Il Giardino Armonico**

**Warner Classics – Magneoton**

2564 64662



A historikus előadói gyakorlat mértékadó zenekara, az Il Giardino Armonico 1990 és 1992 között vette lemezre Vivaldi 24 „kamarakonzertjét”, amelyek most ízléses kivitelű dobozban (4 CD) kerültek ismét piacra. A műfajmegjelölésnél azért

használtam idézőjelet, mert a 24 kompozíció megformálása korántsem egységes: vannak köztük zene-kari kíséretes szonáták, „majdnem-versenyművek”, illetve szólista nélküli ripieno-concertók is. Stílusán persze sokkal homogénebb a kép, és nem meglepő, hogy a tapasztalt itáliai együttes tévedhetetlen biztonsággal érzi Vivaldi világát; túlzás nélkül mondható, hogy képes belebújni a komponista és a korabeli előadók bőrébe. Ezért a mostani album etalon-értékű felvételek gyűjteménye: valami nagyon mást, nagyon eredetit kell csinálnia annak, aki még lemezfelvételt akar készíteni ebből a repertoárból. *ReA*



**MOZART: NÉGYKEZES**

**ÉS KÉTZONGORÁS MŰVEK**

**Martha Argerich,**

**Alexandre Rabinovitch**

**Warner Apex – Magneoton**

2564 65168-7



A gyermek Wolfgang Amadeus Mozart és nővére, Nannerl egyik zenei játéka, a négykezeses számos mő-kára, például kézkereszteszre adott alkalmat a kis művészeknek. A zeneszerző életében a későbbiekben is nagy szerepet játszott a kamarazenélés eme formája, mely – akár nővérel közös fellépéseire szolgáltatott játszánivalót, akár növendékei számára vagy megbízásra íródott – nála e műfajban is tülemelkedett a szokásos házimuzsikálás keretein. Martha Argerich és Alexandre Rabinovitch ezúttal a kétzongorás D-dúr (K. 448), a négykezes C-dúr (K. 521) és D-dúr szonátát (K. 381), valamint a bájos G-dúr variációkat (K. 501) vette lemezre. A K. 448 nyitótételének derűje magával ragadó, a folytatás is briliáns, bár néhány tétel katonaindulós hangsúlyozása olykor feleslegesnek tűnik. *KI*



**BRAHMS:**

**KVINTETTEK, OP. 34 ÉS OP. 115**

**Tokyo Quartet**

**Harmonia Mundi – Karsay és Társa**

HMU 807558



A Tokyo Vonósnégyest azért jó hallgatni, mert nyilvánvalóan nemcsak a kezek vannak – ahogyan manapság mondani szokás – nagyon együtt, hanem fejben is tökéletes az összhang. Ha valamiben, akkor e letisztultságban, sallangmentességben alig akad párja e kvintettnek a Földgolyón. Ezt a kivételesen csiszolt, makulátlanul tiszta, szinte túpolírozott játékmódot Brahms kamaramuzsikája minden ellenkezés nélkül meghálálja. Tűnhet ugyan sterilnek, netán öncélúnak, néhol távolságtartónak a vonósok produkciója, de ekkor hol a zongora (Jon Nakamatsu), hol a klarinét (Jon Manasse) segíti tovább a muzsikálás élő-lélegző lüktetését, pulzálását. Mindkét szólista kikezdhethetetlen virtuóza a hangszerének és ideális kamarapartner egy vonósnégyes számára. Idillien szép, meghittén szívélyes és nem melleleg igen muzikális előadásokkal szolgál a lemez. *BM*



**PAUL HINDEMITH: ORATORIKUS**

**ÉS KÓRUSMŰVEK**

**Marcus Creed**

**Hänssler Classic – Karsay és Társa**

CD 93295



Paul Hindemith énekari műveivel meglehetősen keveset foglalkozott eddig a hanglemezkiadás – lévén alig akadt mivel, hiszen a szerző kórusra írt darabjai csekély számúak. Kivált,

ha tekintetbe vesszük Hindemith operai, kamarazenei vagy zenekari apparátusra komponált műveinek nagyszámú halmazát – a kórusdarabok valósággal elenyésznek az életműben. A Hänssler kiadó lemezén megszóló munkák is alig hallhatóak másutt; nincs tehát szó korszakos remekéről, csupán marginális kompozíciók mintegy egyórányi minoritásáról. De a vegyeskari a cappella Mise a mester utolsó befejezett szerzeménye, s már csak emiatt is érdemes a figyelemre. Jóllehet a végső, felhőtlen nyári vakáció terméke, szó sincs arról, hogy áthatná azt a fenyegető haláltudat. Ahogy a többi, a pálya derekán (1925–47) született alkotások is könnyű kézzel megírt, jelentéktelen produktumoknak tűnnek. *BM*



**ZÁDOR JENŐ MŰVEI**

**MÁV Szimfonikusok,**

**Hadady László, Mariusz Smolij**

**Naxos – Mevex**

8.572549



E korong a tavaly nyáron megjelent szerzői album folytatása, ugyancsak a MÁV Szimfonikus Zenekar tolmácsolásában. Azt példázza: a megélhetést biztosító Hollywood nem kötötte le Zádor Jenő energiáit, jutott belőlük saját kompozíciók írására is. Amerikában született darabokat tartalmaz: az Elégia és Tánc, valamint a vonósokra szánt Divertimento az 1954-es év termése, a Studies for Orchestra 1969-ből való, az Oboaverseny pedig 1975-ben készült. Az Oboaversenyt Hadady László hangjának szépsége avatja élménnyé. Műfajválasztásával is nosztalgikus a harmóniát és optimizmust sugárzó, a széles közönségreget megszólító Divertimento. A legélvezetesebb a tételenként egy-egy ötletet kibontó, humoros karaktereket is megjelenítő Studies, amely igényt tart az előadók asszociációs készségének aktivizálására. *FK*



**HÄNDEL: GIULIO CESARE**

**Lemieux, Gauvin, Basso, Baráth, Il Complexo Barocco, Alan Curtis**



Londoni ősbemutatója (1724) után Händel háromszor is felújította a Giulio Cesarét, sőt hamarosan Braunschweig, Hamburg, talán Bécs is játszotta a művet. Aztán majd' kétszáz év szünet következett, míg 1922-ben a Göttingeni Fesztiválon föl nem felezték újra. A Giulio Cesare sikersorozata ettől kezdve töretlenül tart napjainkig. Mik e siker okai? – kérdi a jelen kiadvány kísérőtanulmánya. „A karizmatikus szereplők portréja? A Hollywoodba illő cselekmény? A ragyogó áriák? Mindez együtt, kétségtelenül. Ám hangsúlyozni kell, hogy a mű szembeszökő kiegyenlítettége sokkal inkább ellentétes erőktől áthatott görökis katedrálisé, mint harmonikus arányú görög templomé (...) Ebből a szempontból a Giulio Cesare egyike Händel leginkább barokk partitúráinak. És talán egyike a legkevésbé itáliaiaknak is.” Alan Curtis energiájától kicsattanó felvételét akkor is érdemes volna meghallgatni, ha egy fontos szerepet nem a legfiatalabb magyar énekes nemzedék egyik legígéretesebb tehetsége alakítana rajta. Így azonban, hogy Sesto szolámát Baráth Emőke énekli (ld. interjúnkat a 20–21. oldalon) – még inkább érdemes! Az apja (Pompeo) halálát mindvégig megbosszulni akaró ifjú öt áriája többnyire moll hangnemű, pregnánsan ritmikus, a dacapo-részekben gyakran nyaktörő díszítéseket igényel. De van köztük dúr hangnemű, lassú tempójú, éteri szépségű is. Baráth mindegyiket oly üdén (ám nem üresen) csengő hangon, és olyan pontos muzikalitással formálja meg, hogy nem kétséges: Zádori Mária óta legjobb szoprán barokkénekesnőnek üdvözölhetjük benne. A Romina Bassóval énekelt, siciliano-lejtésű Cornelia-Sesto duettben közvetlenül is megtapasztalhatjuk: Baráth Emőke egyenrangú tagja a nemzetközi szolistagárdának.

Mesterházi Máté

**Naïve – Karsay és Társa**  
OP 30536



**PERGOLESI: OPERAÁRIÁK**

**Daniela Barcellona, Concerto de' Cavalieri, Marcello Di Lisa**



Valljuk meg, keveset tudunk Pergolesiről, s főképp rövid élete során létrehozott jelentős életművéről. E hiánypótláshoz kínál remek anyagot a felvétel, amely ugyanakkor zenetörténeti tanulságai miatt is értékes. Négy opera seriából (L'Olimpiade, Il prigionier superbo, La Salustia, Adriano in Siria) tartalmaz 12 virtuóz áriát, valamint az operanyitányokat. Felmérhetjük, milyen biztonsággal beszélt a korabeli zenei nyelvet az ifjú komponista, s azt is, milyen képzett énekes-előadókra számíthatott. E művek ismeretében még meglepőbb a korszakos jelentőségű intermezzo, a La serva padrona – így tudjuk igazán elképzelni akkori meglepetés-erejét! Daniela Barcellona és a Marcello Di Lisa irányításával működő Concerto de' Cavalieri második közös felvétele ez: az öt korongra tervezett barokk projekt keretében. Di Lisa par excellence kamaramuzsikusként (klasszika-filológusként zeneszerzés, csembaló és zongora tanszakokat végzett), 2003-ban alapított együttesét continuo-játékosként hangszere mellől irányítja. Kis létszámú együttesek könnyen abba a kísértésbe esnek, hogy erőltetik a tutti-hangzást. Ilyen érzésünk támad e felvétel hallgatása közben is, amikor egy idő után ferasztó a dinamika szűk terjedelme. Ez az elképzelés azonban – profi zenei rendező és hangmérnök által készített felvételtől lévén szó – korántsem írható ki zárólag az előadók számlájára. Mindenesetre célszerű olyan antológiának tekinteni a felvételt, amelyet nem elsősorban végighallgatásra szántak. Részleteiben érdemes megismerni – úgy szép perceket szerez az operakedvelőknek. A technikai nehézségeket semmiféle problémát nem ismerően uralja a mezzoszoprán – azonban az áriák egymásutánját hallgatva, előadásában leginkább azok tipikus vonásai érvényesülnek.

Fittler Katalin

**Sony Music**  
88691965082



**DAUVERGNE: HERCULE MOURANT**

**Foster-Williams, Gens, Gonzalez Toro, Les Talens Lyriques, Christophe Rousset**

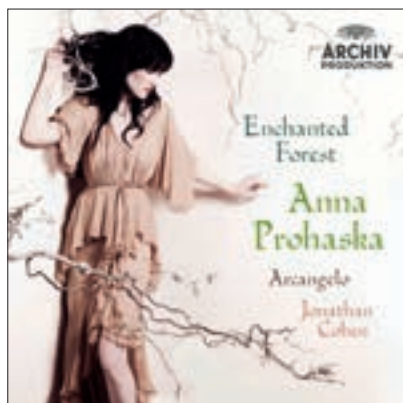


Már a szövegíró, Jean-François Marmontel is külön fejezetet érdemel a francia felvilágosodás történetében. Fiatalemberként Voltaire tanácsára ment Párizsba, hogy pap helyett színházi szerzővé váljék, marandónak azonban inkább csak librettói bizonyultak. Korszerűsítette a „tragédie lyrique” műtípust, amennyiben egyes Lully-operák szövegkönyveit átírdogozta: többek között elhagyta a prológust, és lerövidítette a recitativókat. Jóllehet az Hercule mourant (A haldokló Herkules; 1761) szövegkönyve még a glucki operareform felé mutató megzenésítésre adott lehetőséget, Esszé a zene forradalmairól című írásával (1777) Marmontel már Piccini oldalán robbantotta ki a gluckisták és piccinisták közötti vitát. Merthogy – akárcsak Rousseau – Marmontel is az olasz ideálban érezte teljesülni a zene öntörvényűségének feltételeit, szemben a francia Rameau-Gluck vonulat (kettejük összekötő „kapcsa” éppen Dauvergne!) elavultnak tartott mimézis-esztétikájával. A forradalom kitörése után Marmontel – Madame de Pompadour egykori kegyeltje – éppúgy vidékre vonult vissza, mint Antoine Dauvergne (1713–1797), aki az ancien régime-ben a francia zeneélet elképzelhető összes vezető posztját betöltötte. A párizsi opera igazgatójaként ő döntött Gluck első ottani színreviteléről is, amelyet a bécsi komponista egykori tanítványa, Marie-Antoinette királyné különösen szorgalmazott. Dauvergne maga nem sietett volna a konkurencia befogadásával, pedig az Hercule mourant leghatásosabb pillanatai (accompagnato recitativók, szóló-kórus váltakozásos tempolomi rítusok) éppen Gluckot juttatják az eszünkbe. A Versailles-i Barokk Zenei Központ újabb ragyogó felvétele a kastélyszínházban rendezett hangversenyen készült.

Mesterházi Máté

**Aparté – Karsay és Társa**  
AP 042





**ENCHANTED FOREST**

**Anna Prohaska, Arcangelo együttes, Jonathan Cohen**



Anna Prohaska két évvel ezelőtti zongorakíséretes szólóalbuma (Sírène) szakmai elismerésben részesült. Most a Jonathan Cohen által alapított Arcangelo kíséretével ária-albummal jelentkezett, amelynek anyagát a 17–18. század zenéjéből állította össze. Az osztrák operarendező és írángol énekesnő lánya Berlin zenei neveltje. A Hanns Eisler Zeneművészeti Főiskolán tanult, majd az Unter der Linden Állami Operaház társulatának tagja lett. Pódiuménekesi repertoárja és operaszerepeinek sora több évszázadot ölel fel. A mindössze 30 éves koloratúrsoprán azon művészek közé tartozik, akik a szépség szerelmesei; megtalálják bármely kor zenéjében, s hangzó valóságként képesek megosztani másokkal. Varázslónő – nem véletlenül vonzza az elvarázsolt erdő, a csodák birodalma. Életre kelti a nimfákat, személy szerint legtöbbször Daphné és Calistót, érző lényekként mutatva be őket. Vivaldi nimfájának énekére rímel Monteverdi nimfájának híres Lamentója. E két zene keretében Händel- és Purcell-áriák váltják egymást, majd Cavalli muzsikája vezet a záró Monteverdi-madrigálhoz. Anna Prohaska hangja éterien tiszta. Már-már anyagtalannak tűnik, kiváltképp, amikor oly magától értetődő természetességgel szólaltat meg technikailag igényes fordulatokat is. Egészen kivételes az az eszköztelenség, amellyel már az első hangoknál atmoszférát terem, s egy-egy tétel világában magától értetődő biztonsággal kalauzolja hallgatóit. Érzékenyen követi a hangulatok legkisebb rezdüléseit is, a külső és belső (cselekményből és lelkiállapottól adódó) történéseket. Mindez az alapos kidolgozottság magától értetődő természetességgel jelenik meg, a környezetnek megfelelő „kisvilág” keretei között, a nagy mesemondók formáló ösztönével. *Fittler Katalin*

**Deutsche Grammophon – Universal**  
479 0077



**VERDI: RIGOLETTO**

**Lučić, Damrau, Beczala, Kocán Metropolitan Opera Ének és Zenekara, Michele Mariotti**



Az élő operaközvetítések sorozatban, a 2012/13-as évadban sugárzott New York-i Rigoletto előadás erősen megosztotta a nézőket. Michael Mayer egy 21. századi Las Vegas-i kaszinó díszletét kérte (vagy fogadta el) színpadkép gyanánt Christine Jonestól. Az ötlet kevésbé működne, ha nem csupa remek énekes lenne színpadon. Željko Lučić a címszerepben, Diana Damrau Gildaként és Štefan Kocán Sparafucile alakjában már 2008-ban, Drezdában, a Semperoperben sikerre vitte a darabot; Nikolaus Lehnhoff mértékértartó rendezésében. Damrau egyébként énekelte Gildát korábban is MET-ben: Otto Schenk ma már klasszikusnak számító koncepciója több évadon keresztül műsoron volt. Peter Gelb intendáns okkal gondolta, itt az ideje valami újjal előrukkolni. A Rigoletto olyannyira az emberi viszonyokról szól, hogy semmiféle kórités nem teszi orvosolhatatlanul tönkre az operát. Egy amerikai filmötletet kölcsönvéve, sok évvel ezelőtt a Margitszigeten is játszottak egy hatalmas autókat, motorokat, maffiózókat felvonultató verziót. A kaszinó-ötlet talán nem túl ízléses, ám alaposan végiggondolt. Damrau hangja az utóbbi öt évben tetté vált, de nem nehezült el, a koloratúrákban éppoly karcsú, kristályosan csengő, mint mindig. Željko Lučić ma valószínűleg a világ legjobb „civil” Rigolettója. Főlöszleg lenne púpot erőltetni az inge alá; a kiszolgáltatottságot, amit ez a nagydarab férfi érezhet, ha nyikhaj hercegecskék és udvaroncok megalázzák, a szerb bariton külsőségek nélkül is hajszálpontosan eljátssza. Hangban, stílusban Štefan Kocán egyenrangú figurája a triónak. Hercegeként Piotr Beczala kifogástalan, a hang szépsége nem átlagon felüli, de a lengyel tenor a két lábon járó megbízhatóság. *Albert Mária*

**Deutsche Grammophon – Universal**  
073 4935



**RICHARD STRAUSS: ARIADNE NAXOSBAN**

**Fleming, Koch, Dean Smith, Archibald Staatskapelle Dresden, Christian Thielemann**



Hugo von Hofmannstahl 1911/12-ben írt egy ropant mulatságos librettót, melyhez Strauss elbűvölő, olaszos melódiáktól csillogó muzsikát komponált. Egy rendes operaháznak, ha műsorra tűzi, nincs is más dolga, mint a műben jelenlévő – az operavilágot öngúnnyal ábrázoló – tartalmat bemutatni mindenféle belemagyarázás nélkül. Bizonyos operák a lényeg sérülése nélkül kifordíthatók, mint a kesztyű; az Ariadne Naxosban nem tartozik ezek közé. A kettős kulturális iskolázottságú és identitású – francia és német – Philippe Arlaud bölcsen tartózkodik a szükségletlen bravúroktól. A 2012-es Baden-Badeni Fesztiválon rögzített darab színrevitele egyszerű, stílusos. A színpad felépítése – ez és a világitás Arlaud munkája – Filippo Sanjust már elhunyt olasz rendező rendkívül sikeres bécsi Ariadnéját idézi. (Karl Böhm vezényelte azt a legendás produkciót, Ariadne Gundula Janowicz volt, Zerbinettaként pedig Edita Gruberova mutatkozott be akkor.) A két előadás összevetésének pikantériája, hogy Bécsben René Kollo alakította Bacchust, a baden-badeniben a Háznagy karakterfiguráját adja tiszteletreméltó művészi nagysággal. A tiszta, világos játékhoz mesterfokú énekesek szükségesek. René Fleming vokális intelligenciája, finoman kidolgozott, könnyed játéka Ariadné figurájában is hibátlan. Robert Dean Smith fénylő, hajlékony tenorját a Budapesti Wagner-napok közönsége is ismeri, az önrónia sem hiányzik a szerepformálásból. Sophie Koch újra nadrágszerepet játszik: a Komponistát, zenei és partneri biztonsággal. Zerbinetta Jane Archibald, a szerepben méltó utódja Gruberovának. A produkciót, más szereplőkkel ugyan, de átvette a Hamar Zsolt zenei vezetésével működő Wiesbadeni Állami Opera. *Albert Mária*

**Decca – Universal**  
074 3809



**PUCCINI: TOSCA**

**Domingo, Malfitano, Raimondi**  
**A RAI Ének és Zenekara, Zubin Mehta**

Zsilipet húzott fel Andrea Andermann producer 1992-ben, Puccini Toscájának élő televíziós közvetítésével. Nem egyszerű live sugárzást láthatott a néző, hanem eredeti helyszíneken, a cselekménynek megfelelő napszakban adták a jeleneteket, így a közönségnek egy teljes napot kellett rászánnia a mű élvezetére. Ettől kezdve a média és az opera viszonya gyökeresen megváltozott. A túlzó köz-helyet – drámaian fogy a publikum – cáfolja, hogy a rangos operaházak, zenekarok, koncertpaloták, fesztiválok sorra új operabarátokat szereznek, különféle kényelmi eszközök bevezetésével. A meglehetősen konzervatív bécsi operaház például októberben szintén csatlakozik az internetes közvetítésekhez, elsőként A rózsalovagot adják, Fischer Ádám vezényletével. Az eredeti helyszínen és napszakban sugárzás a világ több mint 100 országába monstre vállalkozás anyagi és művészi szempontból egyaránt. Nyilván ezért csak 2000-ben került sor Verdi Traviatájára Párizsból, és 2010-ben a Rigolettóra Mantovából. Itt a Tosca Cavaradossija, Plácido Domingo immár baritonként „debütált”, a király bolondjának szerepében. A Tosca és a Traviata vezető operatőre a többszörös Oscar- és egyéb díjas Vittorio Storaro volt; Bertolucci és Coppola munkatársa, az Apokalipszis most, Az utolsó császár, az Oltalmazó ég fotográfusa. Róma szépségei helikopterről táruznak fel a nyitány alatt és a szünetben, de Storaro az arcok és az apró gesztusok megmutatására is ügyel. Domingo karrierje hőstenor szakaszának csúcspan; Catherine Malfitano is pályája egyik legkimunkáltabb zenei és színészi teljesítményét adja, ma már csak rendezőként dolgozik. Ruggiero Raimondi hangban és figurában egyaránt ideális. Jó visszatekinteni a kezdetre.

*Albert Mária*

**Warner Classics – Magneoton**  
 2564-64529-3



**BUSONI: DOKTOR FAUST**

**Henschel, Begley, Jenis, Fischer-Dieskau,**  
**Lyoni Nemzeti Opera, Kent Nagano**

Problematikus darab. Busoni főműve, de – hasonlóan például a Hoffmann meséihez, a Turandothoz – szerzője befejezetlenül hagyta. Nagyszabású és jelentős alkotás, melynek ha nincs is abszolút magával ragadó, egyedi, az operát sikerre vinni tudó részlete, ihletett és igényes megoldások sora lelhető benne. Az operai hagyományhűség és a kompozíciós modernség aránya, ezek egymásmellettisége akár ideális eredményhez is vezethetett volna. Ám a mű töredezett, hosszú, nem olyan mély és ihletett, hogy igazán élvezhető, illetve intellektuálisan sokatmondó, magával ragadó legyen. E kvalitások közelében jár, de e minőségek igazi egységének elérése a kortársak közül Bergnek sikerült, a Wozzeckkel és a szintén befejezetlenül maradt Luluval. Goethe Faustjának zenei visszaadása nem kis feladat. Liszt szimfóniája talán a legsikerültebb, méltatlanul mellőzött remekmű. Berlioz darabja ihletett, fontos alternatíva. Gounod darabja remek, csak épp nem goethei mélységben jár, egyfajta tartalomjegyzék csak. Busoni művének ez a legjobb felvétele, kivüle csak húzott élő élő felvételek vannak. Az első Jarnach-kiegészítésen túl, alternatívaként Nagano felvette a Beaumont-befejezést is. Fischer-Dieskau prózai szereplése nem volt jó választás, az igen hosszú monológokhoz igazi színész kellett volna. Henschel Faustként, Begley Mefisztóként felkészült, hihető. Nagano igényes felkészítő és vezető. Valahogy máshogy kellett volna összeráznia Busoninak a művet – avagy nekünk kell nagyon odafigyelni, mert ez az opera rengeteg mélységet, kérdésfeltevést foglal magába, csak éppen elég hosszas és nehézkes. Akárcsak Liszt Krisztusa, végül sokkal többet hoz át, mint ahogy eleinte érzékeljük.

*Zay Balázs*

**Warner Classics – Magneoton**  
 2564 64682-4



**ROSSINI: ZELMIRA**

**Gasdia, Matteuzzi,**  
**Merritt,**  
**Claudio Scimone**

Rossini Zelmirája hullámzó színvonalú mű. Sablonos részek váltakoznak benne igen szép, nagyobb ismertségre érdemesekkel. Két stúdiófelvételének egyike ez. Jó, de a nagyság szintjét el nem érő előadást dirigált Claudio Scimone, melyet érdekes módon szintén az említett hullámmás jellemez. Hol kidolgozott, de átlagos előadást hallunk, hol egész remek interpretációt. William Matteuzzi dicséretesen boldogul nehéz szólamával, s jó választás volt mellé a másik tenorista, Chris Merritt. A címszerepet alakító Cecilia Gasdia felkészült, odaadó lírai szoprán. A vitathatatlan felkészültség és magas színvonal mellett az igazi egyéni keret, a sodró vivőerő hiányzik sokszor. Egyénibb Virginia Zeani főszereplésével Carlo Franci élő, de húzott felvétele. A mű megérdemelne egy igazán nagy, korszakalkotó bejátszást.

*ZB*

**Warner Classics – Magneoton**  
 2564 64677-8



**MEYERBEER:**  
**A HUGENOTTÁK**

**Raphanel, Leech,**  
**Pollet, Borst,**  
**Ghiuselev,**  
**Cyril Diederich**

Mint a par excellence francia nagyopera, A hugennották a zenetörténet fontos állomása, mégis alig van róla lemez. Erősen húzott élő felvételektől eltekintve csak kettő: Diederich Erato- és korábról Bonyngé Decca-felvétele. Mindkét említett stúdiófelvétel élő előadásokhoz kapcsolódott. Diederich avatott tolmácsolója a műnek, előadása lendületes és összefogott. A két lemez különbségét a főbb szereplők hangvétele, súlya adja. Raphanel Valois Margitja itt kevésbé hangsúlyos, mint Sutherlandé, ugyanakkor Leech szenvedélyes szereplése kellő hangsúlyt ad Raoulnak. Valentine szerepében is sokra tartom és preferálom Arroyo-t, de Pollet két-séggel kívül idiomatikusabb. Közös szereplő Ghiuselev. Bonyngé lemezén több az egyéni és kimagasló hang, Diederiché viszont úgy, ahogy van, autentikus.

*ZB*

**Warner Classics – Magneoton**  
 2564 66212-5

# Befejezetlen szimfónia – emlékezés Vukán Györgyre

**Lapzártánk előtt néhány nappal érkezett a tragikus és felfoghatatlan hír: váratlanul elhunyt Vukán György Kossuth-, Liszt Ferenc- és Erkel Ferenc-díjas zongoraművész. A hozzá legközelebb álló pályatársak közül kértük évtizedes duó- és triópartnereit, hogy emlékezzenek Gyurira.**

➔ Gramofon

Egy olyan társat veszítettem el, aki nemcsak jó barát, hanem fantasztikus muzsikos is volt. A klasszikus zenével, a jazzel és az improvizáció elengedhetetlen szükségességével kapcsolatban is mindenben abszolút egyetértettünk egymással. Kétfonórás improvizációt csak vele tudtam játszani, ez is nagyon fog hiányozni. Már 1972-ben barátok lettünk, amikor a Bartók Béla Szakfőiskolában, a Konziban tanítani kezdett. Azonnal éreztük, hogy egy hűlámhosszon vagyunk. Nagyon sokat beszélgettünk a zenéről, az életéről, Istenről. Szeptember 22-én lett volna az általa alapított Creative Art Díj döntője és a díjátadó, ahol én is zsűritag lettem volna. Nem tudom, hogy akkor tovább a díj sorsa.

Hiszem, hogy a halál után van élet. Nem történt más, csak a barátom előment. Találkozom majd vele.

**Szakcsi Lakatos Béla**

\* \* \*

Rettenetes úrt hagyott maga után Gyuri barátom, akit 51 éve ismertem meg. Nem is tudom, létezik-e a zenetörténetben ilyen hosszú és töretlen művészi és baráti kapcsolat. Nem szerette, hogy „vidéki fiúnak” neveztük, hiszen Szombathelyről járt föl Pestre, de ennek ellenére azonnal megteremtődött közöttünk az összhang a muzsika által. A Dália klubban kezdtünk együtt játszani, és a duónk aztán a különböző trió- és más formációinak lett az alapja. Kiváló dobosok sora csatlakozott hozzánk 1962-től: Rosenberg Tamás, Jávoró Vili, Kőszegi Imi, majd Balázs Elemér. Imivel aztán újraéledt a Super Trió – most vasárnap (augusztus 18-án) is lett volna egy koncertünk Balatonfüreden. Gyuri helyett Ifj. Szakcsi Lakatos Béla fog zongorázni. A muzsikos számára is megy tovább az élet, zenélnie kell, ha bánatában is. Még nagyon sokáig minden koncerten rá fogunk emlékezni azokkal a kedves muzsikustársakkal, akik elfoglalják a posztját.

Gyurival kapcsolatban óriási ajándék volt, hogy megismerhettem a partnerben a zsenit. Egy pillanat alatt tudott olyan improvizációs megoldásokat előhúzni a hihetetlen zenei fantáziája és technikai tudása révén, hogy lenyűgözött minket, társakat és a közönséget is. Azt hiszem, én voltam az első számú éljenzője és az első számú kritikusja is.



Foto: Sánta István Csaba

Fogalmam sincs, mi lesz a jövője a hétfő esti Mezzo Music Restaurant-beli duókoncerteknek. Sőt azt sem tudom elképzelni, hogyan fogok tudni tovább dolgozni, mert a kettőnk sorsa össze volt kötve a zene által; a duótól a szimfonikus zenekarrig minden formációban elválaszthatatlanok voltunk. Augusztus 1-jén, Balázs Elemérral trióban léptünk fel vele utoljára. Azt hiszem, jól játszottunk, méltó befejezése volt ez az 51 évnek.

**Berkes Balázs**

\* \* \*

Az első találkozás Gyurival a Dália klubhoz kötődik, ahol mindenki megfordult a hatvanas években. Közel ötven éven át játszottunk együtt. A Super Trióval bejártuk az országot és egész Európát. Nagy dolog volt abban az időben, hogy mindazokon a felvételeken, amelyek a Magyar Rádióban és a Televízióban készültek Gyuri szerzeményeiből, illetve a 150 filmzene, köztük A tanú felvételén is szerepelhettem. Történelmet írt a jazzben is. Olyan szöveggel dolgozott együtt, mint Ablakos Lakatos Dezső, Tomsits Rudolf, Dés László, Tony Lakatos. Az egykori nagy hazai jazzfesztiválok mindegyikén megfordultunk, és az idelátogató amerikai és európai jazz-zenészeket vele együtt kísértük. Játszottunk Kenny Wheelerrel, Jimmy Owensszel, Kai Windinggel, Albert Mangelsdorffal, Zbigniew Namysłowski-val, Jiří Stivínnel és még sokakkal. 1984-ben egy napon játszottunk Miles Davisszel a Pori Jazz fesztiválon, és mi adtuk a gála alaptrióját. Felejthetetlen élmény volt.

Gyuri megszállott ember volt, zseni, aki olyan termetes volt, mint senki más. Ennek a habitusnak azonban megvolt az árnyoldala is: a komponálás, zenélés és a fogorvosi praxis teljesen kitöltötte az életét. Nem volt senkije. Ahogy a vég elérte őt, abban is nagy szerepe volt a magányosságának. Sokan szerették, mégsem volt társa. Ám nem csak zenészkörökben örvendett nagy tiszteletnek, és ez szerintem a legnagyobb elismerés.

**Kőszegi Imre**

\* \* \*

Huszonöt évvel ezelőtt a Medicor Jazzklubban épp a No-Spa Quintettel játszottunk, amikor Gyuri lejött utánam, hogy meginvitáljon a triójába. Elsápadva a hirtelen megtiszteltetéstől boldogan mondtam igent. Nagy izgalommal vártam az első közös koncertet, amely nagyon jól sikerült, és mindkettőnknek az volt az érzése, mintha már hosszú idő óta együtt játszanánk. Rengeteget tanultam tőle a trió kamarazenéléstől a big bandben való közreműködésen át egészen a szimfonikus zenekarban való zenélésig a lehető legkülönbözőbb helyzetekben. Számtalan műfajt bejártunk együtt, a klasszikus zene és a jazz fúziójától a jazz számos ágáig. A zene megszállította volt, azok közé a zsenik közé tartozott, akiknek életét teljesen kitöltötte a muzsika. Édesanyja halála után a sok-sok barát és tisztelő mellett a zene volt a Társa. Ha benéztem hozzá a sztomatológiára (sokan tudják, hogy fogorvosként praktizált), ott is mindig a zene volt a téma. Mélyen hívő, igazi katolikus, keresztény ember volt, aki nem tudta elviselni a megalkuvást, a tisztességtelenséget! Szerette az embereket, sokan sajnos kihasználták jó értelemben vett naivságát, hatalmas szívét! 25 éves zenei szárnyalás ért most véget, de soha nem felejtjük Gyurit! Lénye és muzsikája bennünk marad örökre, és fennmarad az örökkévalónak!

**Balázs Elemér**



# „Isten az én menedzserem”

## Szakesi Lakatos Béla 70 éves

**Rekordmeleget mértek, amikor leültünk beszélgetni a jeles évfordulóhoz érkezett zongoraművésszel, mégis igen hosszan elidőztünk elsősorban a jelen és a jövő dolgain, hiszen – Szakesi szerint – csak az öreg, aki a múltban él.**

→ Bércesi Barbara



Fotó: Nagy Károly Zsolt

**Gramofon:** *Hogy vagy manapság? Tudjuk, hogy átestél egy komolyabb műtéten, amely jól sikerült, de a nyári hőség, gondolom, nem javítja a közérzetet...*

**Szakcsi Lakatos Béla:** Köszönöm, jól vagyok! Tavaly aorta szívbillentyű-meszesedéssel operáltak. Szerencsére időben felismerték a betegségemet, méghozzá egy veresegyházi doktornő. Először nem akartam elhinni, hogy baj van, ezért több orvoshoz is elmentem, de mind ugyanazt erősítette meg. Négy és fél óras volt a műtét. Biobillentyűt kaptam, ezért teljes életet élhetek, nem kell tartózkodnom a mozgástól, ehetek bármit.

**G.:** *Ha teheted, főleg nyaranta sok időt töltesz veresegyházi házában. Gondolom, a várostól távol jobban tudsz regenerálódni. Azon kívül, hogy a házba leutazol, milyen módokon próbálsz megőrizni az egészségedet, a kondíciódat?*

**Sz. L. B.:** Most folszedtem pár kilót, próbálok rá figyelni, mit eszem. Más nincs. Szerintem aki nagyon szereti a zenét, akár zenészként, akár zenehallgatóként, az tovább él; állítom, hogy a zene a hosszú élet titka. Ezt nem én találtam ki. A zene olyasfajta örömet ad, ami valamiféle kielégülést eredményez. Az emberek nagy százaléka boldogtalan, mert kielégítetlen, nem ad számára örömet a munkája, a hétköznapijai. Aki ilyen életet él, az megbetegszik. Én boldog ember vagyok, mert azt csinálom, amit szeretek, ez már több mint fél évszázad.

**G.:** *Július 8-án töltötted be a hetvenet. Születésnapod alkalmából rengeteg zenésztárs és barát együtt ünnepelt Veled a Budapest Jazz Clubban. Voltak zenei meglepetések is. Hogy érezted magad ezen az estén?*

**Sz. L. B.:** Megmondom őszintén, én ezt az ünnepséget nem akartam.

**G.:** *Nem szereted, ha ünneplenek?*

**Sz. L. B.:** Ez mindig inkább kellemetlen érzés. Jólesett, hogy nagyon sokan eljöttek, de alig tudtam egy-két kollégával beszélgetni, mert végig bent ültem a nézőtéren, és hallgattam, ahogy játsszák a szerzeményeimet. Sok alkalmi formáció lépett fel, volt több meglepetés. A végén én is zongoráztam egy kicsit.

**G.:** *Sok embert összegzésre készítenek a kerek évfordulók. Neked ez mennyire számít?*

**Sz. L. B.:** Semennyire. Én nem összegzek, egyáltalán nem gondolkodom a koromon. Úgysem tudsz mit csinálni. Mindenkinek vagy egy életpályája, amelyen végig kell mennie. Az ember születése pillanatában már megvannak az adottságai, jók és rosszabbak, amelyek másokat vonzanak vagy taszítanak. A zenész számára – ha amúgy a tehetsége is megvan – ezek határozzák meg, kikkel hogyan tud együtt dolgozni, zenésztársakkal, szervezőkkel, menedzserekkel.

Nekem az Isten adott tehetséget, amely a körülmények ellenére is utat tört magának, mondhatnám, az Isten az én menedzserem. A Rákosi-rendszerben születtem, nagyon



Nyakas Attila: Szakcsi Lakatos Béla, olaj, vászon, 2008

szegények voltunk. Nemhogy jazzt nem lehetett még akkoriban játszani, de klasszikus zenésszé sem válhatott akárki. Korán bekerültem a vendéglátóiparba, ahol amerikai számokat is játszottunk, és azokra magunktól próbáltunk improvizálni. Már 1970-ben kikerültem Nyugatra, bejártam egész Európát, Amerikában is eltöltöttem néhány hónapot. De csak harmincéves koromban találtam rá igazán arra, hogy mit kell csinálnom az életben, előtte csak szórakoztam, cigarettáztam, alkoholizáltam, legalább 15 évem elment a semmire. Mégsem bánkódom, mert nekem ez volt az utam. Én az örökkévalóságban élek, ezért nem is érdekel, hány éves vagyok. Nem félek a haláltól, tudom, hogy utána is van élet, és ott is van zene, mert a zenét is Isten találta ki. Érzem, hogy nagy tehetségem van a zeneszerzéshez, és néha eszembe jut, mi lett volna, ha már harmincévesen el tudom kezdeni a komoly zeneszerzői tanulmányokat. Sajnálom, hogy erre nem került sor, de nem kesergek, mert ha későn és jórészt saját erőből is, de megtanultam zenét szerezni.

Aki kesereg, az a múltban él, és csak az öregszik meg, aki folyton a régi dolgokról beszél. Pedig nekem volna miről beszélnem, hiszen például a Rákfogó együttessel megújítottuk az egész magyar könnyűzenét. Európa sok országában ünnepeltek bennünket, Lengyelországban etalonként tartottak számon minket. De erről már nincs mit beszélni. Nemrég megkérdezték, miért játszom fiatalokkal. Nagyképűnek tűnhetett a válaszom, de azt feleltem, hogy nincsenek hetvenéves partnerek, aki azt a zenét tudná játszani, ami engem érdekel. Szerencsés ember vagyok, hogy még hetvenévesen is arra van igényem, hogy minél modernebb zenét játsszak.

**G.:** *A régmúltba vezet a kérdés: kíváncsi vagyok rá, honnan a nevedben a 'Szakcsi' előnév? Mi a kapcsolata a családnak Szakcs községgel?*

**Sz. L. B.:** Nem élnek már ott rokonok, de onnan származunk. Szeretnék egyszer odalátogatni. Nagypám, aki szintén cigányzenész volt, Szakcsról jött fel. Amikor „berobbant” a fővárosi zenészek közé, a legendás Magyar Imre mellett kapott lehetőséget mint terces, később brácsás. Ez nagyon nagy dolog volt. Mivel ismeretlenül került ebbe a muzsikusi világba, mindenki róla kérdezgetett, és csak úgy azonosították, hogy „a szakcsi gyerek”. Aztán amikor én is bekerültem a kávéházak világába, ott is sok volt a cigány muzsikusi, engem is próbáltak elhelyezni, melyik családból származom. Ez azért volt kérdés, mert én nem cigányok közt nőtem föl, és hát a hierarchia náluk lényeges dolog. Mikor mondtam, ki volt a nagypám, és hogy több nagybátyám is híres zenész volt, nagy tisztelettel kezeltek.

Később az első Rákfogóban ott volt Bögöly Lakatos Béla, és volt még rajta kívül egy harmadik Lakatos Béla az Operaházban. Bögöly pedig mindig felvette mindhármunk pénzét a Z-felvételekért, mert akkoriban még nem kellett okmányokkal igazolni a személyazonosságot! Na, erre én eldöntöttem, hogy hivatalosan is felveszem a Szakcsi művésznevet. Beszéltem a rádióba, és onnantól nem volt gond.

Amikor megegyeztünk az amerikai GRP lemeztársasággal, hogy kiadják a lemezeimet, kerestek nekem művésznevet. Először a Bélából kiindulva a Bella nevet akarták nekem adni, aztán kikötöttünk a Sa-Chinál, mert abban benne van a „chi”, ami a kínaiaknál az életenergiát jelenti.

**G.:** *Vissza tudsz arra emlékezni, hogy mikor tudatosult benned a származásod kérdése, a tény, hogy azon túl, hogy magyar vagy, egy kisebbséghez tartozol, akik valamiben nagyon tehetségesek, de nem egyszerű a sorsuk? Ez a felismerés hogyan hatott rád?*

**Sz. L. B.:** Elmúltam tizenöt éves, amikor Ablakos Lakatos Dezső és Pecek Lakatos Géza zongoristát kerestek, és

engem elég tehetségesnek tartottak, hogy meghívjanak a zenekarukba, bár akkor még nem tudtam jazzt játszani. Ekkor kerültem ki a nyolcadik kerületbe. A Mátyás tér volt a cigány közösség központja. Én korábban nem jártam közéjük, a Pap téren futballoztam magyar gyerekekkel. Nagyon érdekes volt számomra a kontraszt. Más volt a tempójuk, az életfelfogásuk, és nekem nagyon tetszett a jazz, a szabad élet, bár sok rossz dologba is belevittek, amit csak később éreztem, hogy rossz volt: italoztak, cigarettáztak, kérdezték, járok-e valakivel, bemutattak nekem egy kislányt is (még nem a feleségemet). Eldöntöttem, hogy nem megyek a Zeneakadémiára, jazzt fogok játszani. De nem bántam meg, mert akkor nem tanultam volna meg improvizálni.

**G.:** *Hogyan kezdted el gyűjteni a cigány folklórkincset? Hogyan találtál rá pl. a Na Dara lemezen hallható dalokra, motívumokra?*

**Sz. L. B.:** Amikor Csemer Géza az Operett Színházból felkért, hogy megírjam a Piros karaván című musicalt, Lakatos Menyhért levitt engem kelet-magyarországi cigánytelepekre. Nagyon nagy hatással volt rám, amit ott láttam. A falu végén érkeztünk el hozzájuk, és mintha egyszerre Indiában vagy Afrikában találtam volna magam. Ekkor találgoztam először hagyományos életmódot folytató cigányokkal, akik még beszélték a nyelvet. Sajnáltam őket, hogy ilyen szegénységben élnek. Gyönyörű dalokat énekeltek a magnóra. Ez 1974-ben történt.

**G.:** *Hogy érezted, inkább a különbségek vagy a hasonlóságok voltak számottevőbbek közted és az ottani cigányok közt?*

**Sz. L. B.:** A városi muzsikusi cigányok, akiket az ottaniak romungtrónak hívnak, általában inkább a különbségeket hangsúlyozzák, de én azt mondom, több köztünk a hasonlóság. Tény, hogy mi pár száz évvel korábban jöttünk be, ami elég volt ahhoz, hogy jobban asszimilálódjunk, és elfelejtjük a nyelvet. A muzikuslét miatt leragadtunk a vármegyékben, felhagytunk a nomád életmóddal, hogy az urak szórakoztatásából éljünk. De a zene szeretete összeköt minket.

**G.:** *Az természetes és magától értetődik, hogy a fiatal roma zenészek tisztelettel tekintenek Rád mindazért amit elértél a pályádon, azért az értékrendért, amit képviselsz. Volt-e valaha olyan élményed, hogy a példád hatással volt akár nem zenesz cigányok életére vagy egy-egy döntésére?*

**Sz. L. B.:** Én sosem tagadtam, hogy cigány vagyok, pedig megtehettem volna, de már tizennyolc évesen, amikor az első TV-riport készült velem, büszkén vallottam a származásomról. Vannak, akik megpróbálják letagadni, eltitkolni a cigányságukat, de én nem tudtam volna titkolózásban, hazugságban élni. Beképzeltnek tűnhet, pedig nem kérkedem velem, de vannak olyan zongorista kollégák – köztük Oláh Kálmán –, akik azt mondják, „ha nincs a Szakcsi, akkor belőlünk nem lett volna jazz-zongorista”. Ez is fontos elismerés.

Úgy hiszem, hogy mindenkinek büszkének kéne lennie a származására, és másoknak is nyíltan ki kéne mondania, ha egy jó adottságú, sikeres emberről van szó. Én azt mondom, hogy büszkébbnek kéne lennünk a tehetséges cigányainkra, és fontos, hogy mondjuk is meg róluk, hogy ők cigányok. Ha sportolók, pop- és klasszikus zenészek kiemelkedően tehetségesek, dicsőséget hoznak az országra, azt is méltányoljuk. És akkor azt is ki lehetne mondani, hogy a cigányok lopnak vagy más bűnököt követnek el, mert így egyensúly jönne létre. Sokat kellene még fejlődni ezen a téren.



Fotó: Polónyi István

**G.:** *Mint fiatal zongorista növendék, aki klasszikus zenésznek készült, korán megismerkedtél a klasszikus zeneszerzők munkásságával, de nyilván időbe tellett, hogy a kortárs zeneszerzők, pl. Kurtág, Ligeti, Eötvös kompozíciós világába betekintést nyerjél. Melyek voltak az első benyomásaid a kortárs zenéről, és hogyan szerezted meg azt a „megoldó kulcsot” a műveikhez, amelyet nem mindenki tud megszerezni?*

**Sz. L. B.:** A klasszikus zenélést abbahagytam azért, hogy jazzt játsszak. Sok időbe telt, míg megértettem, hogy a nagy jazz-zongoristák – akik egyébként majdnem egyidősek velem, Keith Jarrett, Chick Corea és Herbie Hancock – mind a klasszikus zenéből táplálkoznak. Mindnyájan alkalmazták pl. Bartók zenéjének elemeit. Ennek a felismerése vezetett arra, hogy magam is visszatérjek a klasszikus zenéhez, de nem mint recitáló művész, hanem mint zeneszerző és improvizáló muzsikusi. Visszatérve a kérdéshez, én sok free jazzt is játszottam, amiben sokkal több az absztrakció, mint a hagyományos harmóniamenetekre épülő jazzben, megvolt tehát ehhez az affinitásom. Kurtág György kompozícióiban pedig felfedeztem olyan hangfűrtöket, úgynevezett clustereket, amelyeket nagyon izgalmasnak és szépnek találtam.





Fotó: Lethenyi László

A három Szakcsi: Béla, ifj. Béla és Róbert a zongoránál. Nem esett messze az alma...

**G.:** Pedig én nem tartom túl merész állításnak, hogy a kortárs zene sokszor nélküli a hagyományos értelemben vett szépségfogalomnak megfelelő megoldásokat.

**Sz. L. B.:** Szerintem Kurtág zenéje gyönyörű! Emlékszem, először a Játékok sorozatot kezdtem tanulmányozni, aztán A boldogult R. V. Trussova üzenetei dalciklust. Jártam is Gyuri bácsinál, akkor még Budapesten, a Rózsa utcában lakott. Elmondtam neki, hogy miket vettem észre a darabjaiban, és volt, amire azt mondta, nem, az nem úgy van. Odapattant a zongorához, és mutatta, mire gondol. De összességében az volt a véleménye, hogy jó nyomon vagyok, nem rosszak az elgondolásaim. Sok zeneszerző volt úgy a darabjaival – Bartók, Stravinsky, Szkrjabin –, hogy nem szerették, ha bizonyos rendszerek szerint próbálták kategorizálni őket, vagy egyéni kompozíciós technikákat tulajdonítottak nekik.

Amikor Balatonföldváron Kurtág-napokat rendeztek, lehetőségünk nyílt Kathy-Horváth Lajossal, hogy mi is fölépjünk egy közös improvizációval. Amolyan ráadásfélét adtunk. Ott volt az egész zenei szakma. Az életem egyik csúcspontja volt, hogy miután befejeztük a félórás műsorunkat, Kurtág följött a színpadra – nem volt szokása –, és annyit mondott nekem, „ma nagyon sokat tanultam”! Majdnem elájultam! Csak annyit tudtam felelni, hogy „az lehetetlen, mert amit én itt zongoráztam, azt mind öntől tanultam”. Erre ő: „Akkor jó; oda-vissza...” Nagyon sokat gondolkodtam rajta, hogy miért mondta ezt nekem Kurtág, most már tudom. Azért mondta, mert a saját zenéjéből hallott viszont elemeket, de improvizálva. Szerintem sok zeneszerző arra törekszik, hogy amit leírnak a kottába, az olyan elevenen hasson, mintha rögtönözve lenne. Eötvös Péter is azt mondta, ő maga is improvizál, csak a ceruza meggátolja a teljes szabadságban.

Nemrég Kocsis Zoltánnal beszélgettünk egy riportban – még nem sejtettük, hogy hamarosan mindketten szív műtéten fogunk átesni –, és ugyanazon a véleményen voltunk a zenei előadás lényegét illetően. Vagyis hogy aki nem tesz hozzá a kottába leírtakhoz valami pluszt, az semmit sem ér. Minden alkalommal újjá kell alkotni az adott művet, úgy kell eljátszani, mint még soha.

**G.:** Hogy áll jelenleg a Climate Change zenekar? Szandai Matyi külföldön él, és Dresch Misinek is szerteágazók az elfoglaltságai. Kikkel szeretnél tovább dolgozni?

**Sz. L. B.:** Sajnálom, hogy Dresch Misi nem vállalja a zenekari tagságot, de számára túlzottan kötött és stresszes ez a helyzet. Ennek ellenére vannak terveim. A BMC nyitott volna rá, hogy két nyilvános koncertet szervezzen amerikai sztárokkal, és a koncertfelvételtől lemezt is kiadnának. Egy biztos pont van, a szaxofonos Tim Ries, aki nagyon nagy elismeréssel és lelkesedéssel beszél mindig a magyar jazz-zenészekről. És persze kitűnő muzikus. A ritmusszekción még gondolkodunk. Ezen kívül más nagyobb koncerttervem is van, de azt majd később árulom el.

**G.:** Milyen egyéb tervek vannak a tarsolyodban?

**Sz. L. B.:** Az idei Kaposfesten egy újfajta, eddig nagyon sikeres zenei kísérletre vállalkozom (a beszélgetés augusztus 9-én zajlott – a szerk.). Elhangzik Bartók II. vonósnygyese, és előtte a darab motívumait felhasználva fogok improvizálni. Ugyanígy Richard Strauss Esz-dúr hegedű-zongoraszonátájára is fogok rögtönözni. Szeretném, ha a jövőben több efféle felkérést kaphatnék, mert úgy érzem, ez egy egészen újfajta előadási módja a zenének, amely által az ismert zenedarabok az improvizációknak köszönhetően új színben tűnnek fel, ezért különleges élményt kínálnak a hallgatónak.

Ha meg kéne határoznom, hogy jazz-zenész vagy klasszikus zongorista vagyok-e, azt mondanám, hogy improvizáló művész vagyok. Szerintem ez a legnagyobb dolog. Miles Davis mondta egyszer, hogy a jó zenész rizikóban tud biztonságban lenni. Ez nagyon jó mondás. Én is mindig erre törekedtem.

**G.:** Ahogy ismerlek, nem vagy hiú ember. Nagyon sok díjat nyertél, a legjelentősebb állami elismerést, a Kossuth-díjat is megkaptad. Van-e olyan szakmai, ha nem is díjak formájában kifejezett elismerés, amelyre még vágynál? Pl. együttműködések legendákkal?

**Sz. L. B.:** Nekem már minden ajándék, az is, hogy élek. Egy hetvenéves embernek már nem lehetnek világmegváltó tervei. Talán még a zeneszerzés területén lehetne új utakat keresni, mert ott nem számít a kor. Én azt gondolom, hogy aminek jönnie kell, az eljön. Nem vagyok egy harcos ember. Az egész életemben az intuícióimra hagyatkoztam. Sosem terveztem el előre, hogy ezt szeretnék meg azt szeretnék, hanem az Isten megadta, ami jó nekem. A zenészlét mindig tartogatott meglepetéseket, sosem lehettem benne biztos, hogy amint a beszélgetés elején említett nyugdíjas állásban dolgozó, de kihívások és kielégülések nélküli életet élő ember mindig megkapja a fizetését, nekem is meglesz annyi bevételem, amelynek köszönhetően rendes színvonalon tudok élni a családommal. Hála Istennek ez megadatott. Fontos, hogy én soha senkitől nem kértem semmit, mindig jött minden magától. Csak ki kellett várnom. ■

## Egy igazi zeneszerzőalkat – Tálás Áron

**Sokan csodájára járnak, hogy ahány hangszert a kezébe vesz, mindegyiken magas szinten improvizál. Pedig még csak éppen hogy lediplomázott jazz-zongora előadóművészként. Nem esoda, hogy már számos zenekarba kapott meghívást.**

⇨ BB

Minden azzal kezdődött, hogy Tálás Áron édesanyja annak ellenére fontosnak érezte, hogy a fia zenét tanuljon, hogy nem voltak a családban muzsikos felmenők. Áron furulyán, dobon és zongorán is elsajátította az alapokat, aztán a miskolci konzervatóriumba klaszszikus ütő és jazzdob szakra nyert felvételt. Előbbi iránt hamar lanyhult az érdeklődése, viszont gyorsan mellévette a jazz-zongorát. Ekkor tehát már megvolt a vonzalma a jazz iránt, amit részben Veres Gyula dobtanárnak köszönhet. A konzervatóriumban Kacsenyák Gábor volt a dob-, Bundzik István a zongoratanára. A Liszt Akadémiára éppenséggel jazz-zongora szakra nyert felvételt, de ahogy Áron magyarázza, „az volt a lényeg, hogy egyáltalán bekerüljek, mert onnan már azt csinálja az ember, amit szeretne, ha megtalálja a megfelelő partnereket; és én megtaláltam őket” – mondja örömmel. A BA fokozatot már megszerezte – amiben Binder Károly és Oláh Kálmán, illetve dobon Berdisz Tamás és Jeszenszky György voltak segítségére –, s ősszel folytatja is tanulmányait, hogy mesterfokozatú diplomára is szert tegyen. „Itthon csak tanári MA-diplomát lehet szerezni, de nem bánom, mert szívesen tanítok, ha nem is épp alapfokon; bár biztos annak is megvan a varázsa. Azért is szeretek tanítani, mert akkor megtapasztalom, mi mindent tudok, míg gyakorlás közben inkább azzal szembesül az ember, amit nem tud”. Büszkesége, hogy Binder Károly jóvoltából egy éve korrepetitori állást kapott a jazzének szakon. Papírja tehát arról van, hogy zongorázni tud, de a dobolással sem hagyott fel. „Fiatalabb koromban többféle zenét hallgattam, volt köztük rock, alternatív rock, sokat hallgattam például Red Hot Chili Pepperst. Vannak zenekarok, akikkel ebbe az irányba mozdulunk el, és ott dobon játszom. Nem akarom egy stílushoz kötni magam, mert túl sokféle zenét szeretek.” Áron sokoldalúsága tehetségén túl azzal is magyarázható, hogy nem jazzmuzsikus-dinasztia szülötte, érdeklődése mindenféle irányba elindította. „Nem bánom, hogy így alakult, mert a döntésemért, hogy a jazz-



Fotó: Kertész Kornél

muzsikusi pályát választottam, egyedül magamnak tartozom felelősséggel. Nem voltam erre predesztinálva.”

Évek óta változatlan felállással működik Áron alapzenekara, a Hybrid Trió, amelyben társai Varga Gergely saxofonos és Csízi László dobos. Mindnyájan miskolci konzisok voltak. A szerzemények kilencven százalékát Áron írja. Tavaly nyár óta ő foglal helyet Karosi Júlia kvartettjében, sőt egy „tapasztaltabb róka”, Lantos Zoltán Open Source zenekarába is meghívást kapott. „Nagy megtiszteltetés és fontos visszajelzés nekem, hogy Babos Gyula is elhívott játszani. Dobokon Baló István működik közre – tehát a Hybrid Trióhoz hasonló a felállítás, itt is hoznom kell a basszusokat. Sajnos nagyon kevés fellépési lehetőséghez jutunk. Szinte ezzel egy időben kaptam meghívást Borbély Mihály-

tól is, hogy az amerikába költöző Szabó Dani helyett lépjek be a Borbély Műhelybe. Ez a feladat is nagy várakozással töltött el.”

Dobosként inkább groove-alapú zenét játszó bandákban vállalt feladatot, köztük a What's Up-ban (ifj. Tóth Istvánnal és Szeifert Bálinttal) és a Murielben, ahol Jobbágy Bence gitárossal mint az együttjátékban vele leginkább összecsiszolódt partnerrel dolgozik.

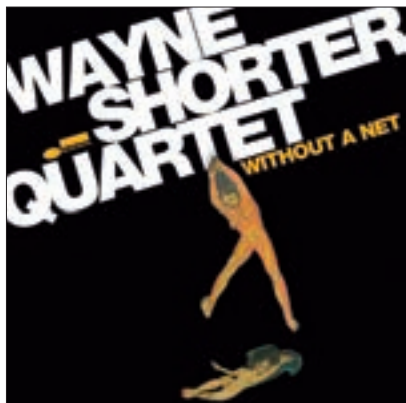
Mínt hogy billentyűsként is több együttesben rá hárul a basszusmenetek szolgáltatása, nem annyira meglepő, hogy helyenként basszusgitárosként is feltűnik. „Időnként Fonay Tibit szoktam helyettesíteni a görög népzenei játszó zenekarában. A hangszert is szeretem, de inkább arról van szó, hogy minden zenében van basszusszólam, amelyre billentyűsként kiélesedik az ember hallása. Ha meghallok egy zenét, rögtön rétegekbe tudom helyezni regiszterek szerint.” Óvatosan kérdezem Áront, tervezi-e még újabb hangszerek felvételét is tárházába, kacérkodik-e netán az énekléssel. Meglepetésemre utóbbira igen a válasz, sőt a szövegrással is szeretne foglalkozni, de hozzáteszi, „elsősorban jó zeneszerzővé szeretnék válni, mert abból nagyobb itthon a hiány”. Gondolkodása dallamközpontú, sokszor nem is hangszereken, hanem a fejében születnek meg a motívumok. Hosszú távon is ez a célja: időtálló darabokat komponálni. ■

### Tálás Áron következő fellépései:

Szeptember 28., A38 – Muriel (lemezbemutató koncert)

Október 19., Budapest Jazz Club – Borbély Műhely koncert

Tálás Áron felvételei elérhetők: <https://soundcloud.com/ron-t-las>



**WAYNE SHORTER QUARTET:  
WITHOUT A NET**



Without a net. Azaz háló nélkül. Mintha valami veszélyes dolgot csinálnának. Gondolhatjuk, hogy élő zenében végül is mindig adott a rontásnak, a rossz hangnak, a „leesésnek” a veszélye. Vagy talán annak, hogy nem sikerül elkapniuk a pillanatot, egymásra hangolódniuk a zenészeknek. Wayne Shorter és kvartettje persze ezeken már rég túl van. Az idén nyáron a nyolcvanhat betöltött mester nála nem kisebb kaliberű partnerekre talált Danilo Pérez zongorista, John Patitucci bőgős és Brian Blade dobos személyében. Több mint 2000 éve játszanak együtt... akarom mondani 2000 óta. Itt már rég nincs rossz hang, valami másról lehet szó: olyan magasságokba húzzák fel egymást, ahonnan könnyen le lehetne szédülni. De nem teszik, szárnyalnak szabadon, természetesen. Néha már zavarba ejtő a zene lendülete, robbanékonysága, s egyszerre szembesülnünk kell egyszerű őszinteségével. A formákon, dallamokon, harmóniakon, szólókon túl mintha csak a szintiszta energia maradt. Mindemiat az nem könnyű zene, de ha átadjuk magunkat neki, új dimenziók nyílnak meg előttünk. Ezért ajánlom ezt a lemezt azok számára, akik ódzkodnak a jazztól. A majdnem nyolcvanperces korongon 9 szerzemény szerepel, a kvartettre írt darabok mellett egy-egy szám, az Orbits és a Plaza Real megidézi a Miles Davis Quintet, illetve a Weather Report idejét. Odaillo kakukkjóként a 23 perces, Imani Winds fúvósaival előadott Pegasus, egyfajta szimfonikus költemény is helyett kapott a lemezen. Ettől az egytől eltekintve minden szerzemény csak egy forma, mely lehetővé teszi az energiák szabad áramlását. És a kvartett tagjai mernek élni a lehetőséggel. Háló nélkül. És nem felejtettem el hozzátenni: hihetetlen, ahogy a nyolcvanéves Shorter fúj!

Sütő Márton

**Blue Note – Universal**  
5099997951629



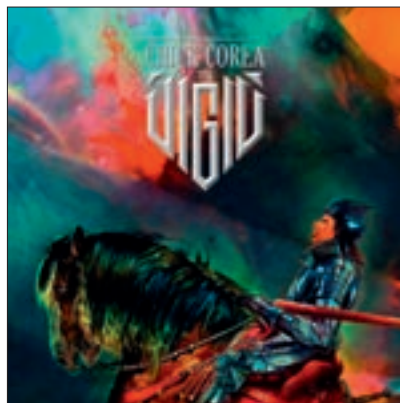
**JOHN SCOFIELD:  
ÜBERJAM DEUX**



John Scofield a jazz „nagy öregjei” közt az egyik, aki nemcsak második hullámos követőként próbált lépést tartani az új irányzatokkal, hanem képes volt a tradíciók és a legmodernebb eszközök használatának egyedi ötvözésével kifejleszteni a saját hangját, és olyan zenét csinálni, amitől az ember már-már azt gondolhatta, hogy a jazz helyzete talán mégsem olyan reménytelen. Emiatt mindig fokozott várakozással hallgattam az éppen megjelenő Scofield-CD-ket, legalábbis azokat, amelyekben új irányokat kerestek. Azoknak, akik hozzáam hasonlóan furcsállották, hogy egy ekkora zseni miért nem akar mindig az élen járni, és miért ejti időről időre azt az irányt, amelyben a legeredetibbet és legmaradandóbbat alkotta, a német Jazz Thing magazinban ő maga adta meg a választ: szinte évente kell stílust váltania, hogy fenn tudja tartani a koncertpromóterek érdeklődését. Nem kezdek hosszú elemzésbe arról, hogy ez a mondat milyen szomorú üzenetet hordoz, a lényeg, hogy az Überjam Deux több hosszú kör megtétele után közvetlen folytatása a tízéves Up All Night albumnak. Talán túlságosan is közvetlen a folytatás: az új album bármelyik száma simán felfért volna az Up All Nightra és viszont, ami számomra csalódás. Az akkor újnak és izgalmasnak számító Avi Bortnick-hangszerezések után azt vártam volna, hogy az eltelt tíz év hagy valami nyomot az Überjam Deux hangzásán, és kaphatunk megint valami kiemelkedően érdekeset, de sajnos nem, és ezen még a Scofielddal gyakran játszó billentyűs, John Medeski jelenléte sem segített. Ettől persze még nagyon jó ez a lemez, és ha 2003-ban jelenik meg, akkor biztos lett volna az öt csillag, de Scofield maga állította ilyen magasra a mércét, amelyhez képest most innováció tekintetében alulteljesített.

Huszár Endre

**Emarcy – Universal**  
0253733724



**CHICK COREA:  
THE VIGIL**



Chick Corea legforradalmibb jazz-rock akciói is ezer szállal kötődnek a múlthoz, és ez új kvintettje esetében sincs másképp. A borítón páncélos lovagként ábrázolt Corea azonos lehet a Romantic Warrior fedelén látható, lebecsátott sisakrostélyú harcossal. Az 1976-os albumot L. Ron Hubbardnak ajánlotta a muzsikusz, és a mostani lemez koncepciójában se nehéz felfedezni a Hubbard-indítást. Corea zenekara tavasszal debütált „nyilvános próbákkal”. Az akkor már formálódó lemezanyagban maradt hét friss saját szerzemény, amely mind arról tanúskodik, hogy a hetvenegy éves muzsikusz ma is meghökkenítő virtuozitással ír és ad elő, gyakorlatilag minden, számára fontos stílusban. Az Outside Of Space bossa novás melódiájú, a Portals to Forever latinosan kezdődik, észak-afrikai motívumokkal gazdagodik, majd modális jazzhymusz kerekedik belőle. A Pledge for Peace a Miles's Mode-ra emlékeztető valcer, melyből a Weather Report-hangzás sem hiányzik; a Galaxy 32 Star 4 pedig Return To Forevert idéző jazz-rock világ szintetizátorral és drámai dobolással, melyben mintha minden ritmuspatternek előre kigondolt, mégis spontán szerepe volna. A zongorista ismét parádés együttest hozott össze. Marcus Gilmore dobos (Roy Haynes unokája) talán a fő attrakció, de Hadrien Feraud basszer se maradhat említetlen: néhol Jaco-inspirálta játéka alkalmasint gitárjellegű akkordfogásokban, villámcsapászerű szólókban és szinte követhetetlenül gyors balkezes virgákban nyilvánul meg. Charles Altura sokszínű gitáros, akinek megvan az a nagy erénye, hogy mind akusztikus, mind elektromos hangszeren kiváló. Az idősebb brit szaxofonos, Tim Garland hosszú, komplex frázisokban gondolkozó fúvós, aki már korábban is dolgozott együtt a Spain szerzőjével.

Máté J. György

**Concord – Universal**  
7234578



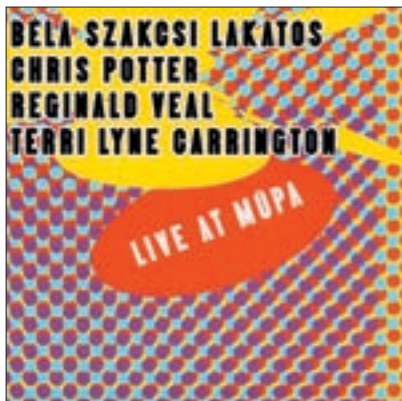


**TERJE RYPDAL:  
MELODIC WARRIOR**



Terje Rypdal a hatvanas évek vége óta komponál, s noha számos zenekari műve jelent meg, mégis csupán a jéghegy csúcsát ismerhetjük zeneszerzői munkásságából. A Norvég Zenei Információs Központ 120 kompozícióját tartja nyilván, melyek túlnyomó részben nem dokumentáltak hanghordozón. Úgy tűnik, valamiért nehezen kerülnek felvétele Rypdal szerzeményei, ezért is annál örömtelibb, hogy a művész Melodic Warrior című albuma kettőt is megörökít közülük. A címadó darab a Melodic Warrior (op. 79.), mely a Hilliard Ensemble és a Bruckner Orchestra játékában kel életre, amely mellett az And The Sky Was Coloured With Waterfalls And Angels (op. 97.) került a korongra a Wrocław Filharmonikusok előadásában. Az első, 45 perces opusz olyan, mint egy gyönyörűen kibontott természeti kép. A Hilliard tagjai chippewa, navajo és más tradicionális amerikai indián költészetből származó szövegeket énekelnek, ezek témái is a természet világából merítenek. A hangulaton érezzük a norvég eredetet: hideg északi ború sötétlik a dallamokban, melyen átszűrül az öröm is, majd feldúlt, sőt néha zaklatott gondolatok törnek elő a fokozásokban. A vonások szélesen áradó hangképeit a rézfúvósok crescendói súlypontoszák, Rypdal lebegős, melodikus elektromos gitárszólamai is súlyosan hatolnak a témákba. A Hilliard énekeseinek hangjai szakrális, éteri szépséget árasztanak, általuk lesz magasztos és felemelő is ez a drámai kinyilatkoztatás. A második műben erősebb a sötétség motívuma, de a játékoság és a szabadság is, ezekben fejeződik ki az ihlet, amit a szerzőnek a cannes-i tüzijáték fesztivál adott a komponáláshoz. Másfajta utazás ez, távolodunk az anyagi valóságtól, csupa misztikum és rejtély a darab négy tétele.

Laczkó Krisztián



**SZAKCSI/POTTER/VEAL/CARRINGTON:  
LIVE AT MŰPA**



Szerencsés ember Szakcsi Lakatos Béla: hatvanötödik születésnapját világsztárok közreműködésével rendezett koncerttel ünnepelte a Művészetek Palotájában, a hetvenedik pedig megkapta a felvétel CD-változatát. Nem ez az első alkalom, hogy a zongoristának első vonalbeli amerikai muzsikuskok a partnerei. Elég a GRP lemeztársaság által elindított, balul elsült „new age” sorozata közben 1994-ben készített Straight Ahead című szenzációs CD-jére utalni, amelyen Jay Leonhardt bőgőzött és Marvin Smitty Smith dobolt, de ide kívánczik a Jack DeJohnette-tel itthon rögzített lemeze is. A világszínvonalú zenék hallgatása kérdőjelet formál a hallgató fejében: vajon mire vitte volna Szakcsi, ha nem Budapestet, hanem Manhattant választja lakóhelyül? Ő azonban örömrökre a VIII. kerület mellett döntött, így hozzá jött Chris Potter szaxofonos, Reginald Veal bőgős és Terry Lyne Carrington dobos, hogy fergeteges koncerten köszöntsék a magyar „jazzvaidát”. A lemezen négy saját szerzeményen (Straight Ahead, B-A-C-H, Magic Makers, 8th District) kívül Monk-tól a Round Midnight, Keith Jarrett-től a Rainbow kapott helyet, érzékelhetően átszabva a koncert sorrendjét, meglehetősen rövidre vágva a számokat lezáró tapsokat. Minden megtalálható ezen a CD-n, ami napjaink jazzmuzsikáját jellemzi: tudatos építkezés, modern, olykor az atonalitásba csapó harmóniavilág, lendületes swingelés, remek kiállások, kiemelkedő hangszeres teljesítmények. A muzsikuskok összhangja feledtet, hogy alkalmi társulásról van szó. A középpontban természetesen Szakcsi áll, aki nagy kedvvel és invenciózussággal játszik, csakúgy mint a rendkívüli technikáját dinamikus szólókban megcsillantó Chris Potter és hasonlóan érdemes társai.

Turi Gábor

**BMC Records**  
BMC CD 198

**ECM – Hangvető**  
ECM 2006

**Fújjon bele!**

500 féle kipróbálható hangszer  
[www.fontrade.hu](http://www.fontrade.hu)

**FON**  
TRADE MUSIC

HANGSZERBOLT ÉS FÚVÓS  
HANGSZERÉSZMŰHELY  
1081 Budapest, Kiss József utca 14.  
Telefon: 1 210 2790, 30 488 6622  
Nyitva: munkanapokon  
9:00–17:30-ig



**RICHARD BONA:  
BONAFIED**

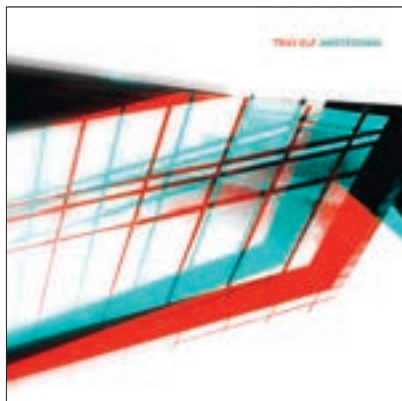


Több évtizede tart már a merev műfaji határok fel-lazulása, a fúzió, a crossover, a világzene térhódí-tása, amely új perspektívákat hozott a jazz világá-ba, sok tekintetben megújítva az immáron több mint száz éves műfajt. A különböző etnikai hatá-sok közül az utóbbi időben feltűnően megnőtt a fekete kontinens, az óshaza szerepe, gondoljunk csak Manu Dibango, Salif Keita vagy Habib Koité munkásságára. Egy mai jazzfesztivál már szinte el-képzelhetetlen a távoli földrészekről érkezett mű-vészek nélkül. A kameruni születésű, Párizson át Amerikában befutott énekes-basszgitáros-kompo-nista már hosszú ideje tartozik az élvonalába en-nek az irányzatnak, „referencialistájáról” nem hiá-nyoznak a jazzelit képviselői Joe Zawinultól Pat Metheny-ig. A hazai közönség már többször is ta-lálkozhatott az „afrikai Sting” művészetével.

Legújabb – csaknem teljesen szerzői – albumát nagyapjának dedikálta, aki már hároméves korától támogatta zenei érdeklődését. A számok fele jó értelemben vett eklektikus zenei anyag, a harmo-nikával kísért párizsi hangulattól a trombitát is fel-vonultató jazz bossáig és az afrikai ízekkel fűsze-rezett pop zenéig, mindez persze Bona behízselő hangján és olyan kísérettel, amelyben a gitár és a ritmushangszerek mellett olykor vonósok és a jel-legzetes afrikai balafon is helyet kapott. A többi track majdhogynem a cappella, még akkor is, ha egy-két hangszer is szól a háttérben. Ezek a fel-vételeken Bona a technika segítségével megsok-szorozva – az egzotikus douala nyelven – énekel, az afrikai kórusokra emlékeztető zenei világot idézve, miközben több hangszeren is játszik. A produkció olyan szenzációs megoldásokat vonul-tat fel, mint Bobby McFerrin Vocabularies című korongja.

*Márton Attila*

**Emarcy – Universal**  
3736377



**TRIO ELF :  
AMSTERDAM**



Ezt a triót lehetne Elf helyett akár három és félnek is hívni, ugyanis ennyi tagja van. A dobos Gerwin Eisenhauer, a zongorista Walter Lang és a bőgős Sven Faller a szóban forgó koncerten is úgy ját-szottak, hogy az „élő” elektronikát Marno Sütel kezelte, vagyis a hangszerek hangja technikai mo-duláción jutott el valós időben már a közönséghez is, nem csak a lemezhallgatókhoz. A trióban nincs kimondott vezető, a szerzőség eloszlik, és az akusztikai arányok hallatlanul precízen mozognak, annyira, hogy a lemez szinte kínálja magát high end teszteléshez. A német muzsikuskok bemutat-kozó albuma 2006-ban jelent meg ugyancsak az Enjánál, akkor a Stereo Magazine azt írta, hogy a technót egyesítik a jazzel. Én inkább úgy fogal-maznék, hogy azt hozzák be a jazzbe, ami jó a technóban, és az azért nem olyan sok. Lehetne egyértelmű hatások után kutatni, a dobosnak minden megvan, drum and bass, hip-hop és a többi táncritmus, ami nélkül ma már nem lehet meg jazzdobos, a bőgős néha Palle Danielsson sound-ján szól, a zongorista pedig Lüdemannig bezárólag egy sor trendi német pianista erényeit sajátította el, a korai előzményektől, mint Bad Plus, most el-vonatkoztatva. Egyébként Lang és Faller önmaga is alterálja hangszerének hangját elektronikus effek-teken keresztül. Mindettől függetlenül a háromés-feles koncepció és a szerzemények változatosan szórakoztatóak – mai cucc ez teljesen. Telitalálat az is, hogy az amsterdami Bimhuis épületrészletei adják a lemezborító képeinek motívumait – a fel-vétel ugyanis az itt idén februárban adott koncer-tet örökíti meg. A Trio Elf lassan már végigtornézta a fél világot, Amerikában is komoly sikert értek el, ezért ideje volt, hogy ilyen meggyőző koncertfel-vételt hozzanak ki.

*Zipernouszky Kornél*

**Enja – Varga**  
ENJ-9602 2



**NIGUN:  
LEBEDIK**



Élő, élénk – ez a jiddis Lebedik szó jelentése ma-gyarul. Esetünkben: koncertfelvétel. A Nigun ne-gyedik lemeze az elsőhöz hasonlóan közönség előtt örökítette meg az azóta jelentősen átalakult csapat játékát. A helyszín a Budapest Jazz Club, az időpont 2012 májusa és novembere. Az alapí-tók közül Párniczky András (gitár) és Nagy Péter (bőgő) maradt a fedélzeten, kettősük Bede Péter (altszaxofon, klarinét) és Jeszenszky György (dob) csatlakozásával bővült kvartetté. Változott a zene is. A Nigun eredetileg a tradicionális zsidó zenét (klezmer, szefárd, szakrális) ötvözte jazz- és sza-bad improvizatív elemekkel. A Lebedik anyaga túl-nyomórészt (két magyar népdal kivételével) a zsi-dó liturgiában használatos, a pihenőnappal kap-csolatos dallamokat veszi alapul. Szóba jön a számmisztika is, leginkább a gyakori poliritmikával összefüggésben. Háttérét és indítatását tekintve ennek a zenének kétfajta megközelítése lehetsé-ges: egyfelől etnikai-vallási érintettséggel, másfelől absztrakt zenei szinten. Utóbbi (és jazz) néző-pontból úgy tűnik, a zenekar mélyebb dimenziók felé halad. A kiindulópont immár a (kortárs) jazz nyelvezete, amely témaként fordul a zsidó (és magyar) dallamkincshez. A kompozíciók elvek tu-datosabbá váltak (összetettebb struktúrák, pár-huzamos szólók), a kifejezőmód érettebb, benső-ségesebb, érzelmileg kifejezőbb lett. A két világ szintéziséből létrejött anyag világosan érzékelteti a vonatkozási pontokat, ugyanakkor egytetemes érvénnyel szólal meg. Párniczky dallamfejleszté-sei, improvizációi egy saját hangját megtalált mu-zsikus nagy ívű megnyilatkozásai, amelyekhez szervesen illeszkednek Bede Péternek a jazz és a népzene kiejtőmódjában egyaránt otthonos rög-tönzései.

*Turi Gábor*

**Fidelio**  
FID CD 009

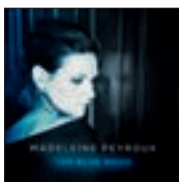


**GEORGE BENSON:  
INSPIRATION**

● ● ● ● ○

Egy kortárs sztár főhajtása a jazztörténet egyik nagy alakja előtt – ez az Inspiration dióhéjban. Benson elsősorban énekesként, nem pedig gitárosként közelíti meg Nat King Cole számainak, amihez tökéletes segítséget kap a The Henry Mancini Institute Orchestrától, illetve a zenekart irányító zongorista/arranzsőr Randy Waldmantól. Amerikában ma is van piaca az efféle romantikus, helyenként édeskes-melankolikus programoknak, amelyek egy, ha nem is boldogabb, de szabályosabb és átláthatóbb világot idéznek vissza mesteri hangszerelésekkel és előadással. Az azonban kétséges, mit mondhat egy ilyen érzelmes retró dalgyűjtemény azoknak, akiknek az Unforgettable típusú számok nem jelentenek többet fülbemászó jazzslágernél. Wynton Marsalis és Till Brönner egy-egy szép trombitaszólója se oldja fel a profi, de innen hallgatva korszerűtlen zene kérdőjeleit. *MJGy*

**Concord – Universal**  
0577137



**MADELEINE  
PEYROUX:  
THE BLUE ROOM**

● ● ● ● ○

A kellemes hangú, főként Amerikában népszerű diva hatodik albumán sem hoz semmi meglepőt, bár ezúttal Vince Mendoza vezetésével vonósok is csatlakoznak a megszokott kísérethez. Előadásmódja inkább a pop, a country és a bluegrass zenei világát idézi fel, és erre rímél ez a korong is. Ms Peyroux már korábban is műsorára tűzte a régi és az újabb amerikai daloskönyvek jó néhány gyöngyszemét, sőt készített szerzői lemezt is. Most a Ray Charles előadásában fél évszázada világsiker aratott dalok kerültek terítékre, de éppen ez a probléma. Az I Can't Stop Loving You vagy a Born to Lose feldolgozásából hiányzik az a drámai erő, amely a Genius tolmácsolásában megrázta a világot. Egyébként a lemez kitűnő háttérzene lehet, jó szolgálatot tesz pl. hosszú utazásnál, de semmi több. Madeleine Peyroux aligha veszélyezteti Dianne Reeves vagy Cassandra Wilson hegemoniáját. *MÁ*

**Emarcy – Universal**  
0602537242689



**TRILOK GURTU:  
SPELLBOUND**

● ● ● ● ●

Bár Trilok Gurtu egy ideje túl nagy elánnal keresi hallgatósága kegyeit, az erre vonatkozó gyanú most hamar elillan. Hiteles az indíttatás: emléket állítani egykori zenészpartnere, mentora Don Cherry művészetének. Gazdag és mives a kidolgozás: Tulug Tirpan billentyűs és Jonathan Cuniado basszer alkotja alaptríójához különféle temperamentumú, stílusú, gyökerű trombitások csatlakoznak, hogy Gurtu személyre szabott szerzeményeit vagy jól ismert opusokat szólaltassanak meg. A world fusion mintaalbuma is lehetne a Spellbound a török Hasan Gözetlik, a norvég Nils Petter Molvær, az olasz Paolo Fresu, a német Matthias Schriefl és Matthias Höfs, a tunéziai Ibrahim Maalouf és az egy szem amerikai Ambrose Akinmusire felvonulatásával. Bizonyára Cherrynek is tetszenének a játékos-frappáns dallamok, az izes groove-ok és a jó értelemben vett multikulturalitás. *BB*

**Moosic – Varga**  
M-1206



**H&G FACTORY:  
PUTTIN' 2GETHER**

● ● ● ● ○

A bandanévből és a címből, no meg a borítófotó alapján is sejthető, hogy itt egy, a legmodernebb trendeket követő anyag született, méghozzá a hiphop, az R&B, a jazz, végül a soul elemeit fölhasználva, vegyítve. Az R&B-ből úgy lesz H&G, hogy a ritmust Hodek Dávid, a bluest, a harmóniakat és a szerzemények nagy részét pedig Tomas Gajlik zongorista, Rhodes-bűvölő szolgáltatja. Alaptag még Tamas Heilig basszer és Rahatmahatix effektmester, a vendégek közt pedig feltűnik a brit Soweto Kinch szaxofonos, rapper, Anita Soul és Király Linda énekesnők, illetve Gitano gitáron. H&G sok Robert Glaspert és Chris Dave-et hallgatott, s ugyan új stílus nem teremtettek ihlető forrásaik nyomán, páriukat ritkító és bőrszínüket meghatoló módon sajátították el a dög, a feszes lazaság, s nem kevésbé a virtuóz és stílushű hangszerkezelés és pontos együttjáték technikáit. *BB*

**Gajlo Records**  
GR 2193-001-2

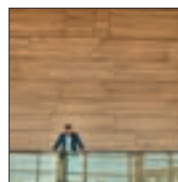


**SANTA DIVER  
CD és DVD**

● ● ● ● ●

Sok kockázatot vállal a Santa Diver trió – mintha piros sipkában, teli puttonnyal a hátán ugrana fejest a mélyvízbe. A hegedű-basszusgitár-dob felállás számára közel nem olyan kitaposott az ösvény, mintha a szóló hangszer gitár vagy főleg zongora lenne, Kézdy Luca, Szesztay Dávid és Sárvári Kovács Zsolt viszont még azokba a kötelekbe sem kapaszkodik, amelyek már korábban kifeszítették. Végig az az érzésünk, hogy óriási szabadságfokkal játszanak, holott nagyon is kitaláltak a fordulópontok. Kötött groove-ból terem szabad improvizáció és viszont, sűrű szövetségből válik laza, aztán megint sűrű, amihez Luca néhol az elektronikát hívja segítségül. Sok-sok komoly játék. Mindenki kicsomagolhatja az ajándékát: mi képpel vagy anélkül közel hetven perc zenét kapunk (az élő lemezfelvétel a Szimpla kertben készült), a trió pedig ezt már megtette, amikor egymásra talált. *BB*

**Narrator Records**  
NRR 132



**JÁVORI DÁVID:  
MI PADRE**

● ● ● ● ○

A fiatal zeneszerző, Jávori Dávid különös atmoszférájú, eklektikus albumot írt édesapja, a 2007-ben elhunyt legendás jazzdobos, Jávori Vilmos emlékére. A zenei gyökereket kutatva elsőként a magyar népdalt és a cigány folklórkinccset kell megemlítenünk, de markáns szerephez jut a „spanyol kapcsolat”, az ifjú Jávorinak a latin zene iránti vonzalma is. És természetesen a mainstream jazz, amelynek örökségét egy pillanatra sem akarja megtagadni. A közreműködők listája rendkívül gazdag: egy-egy szám erejéig nagyon sokan lerótták tiszteletüket Vili emléke előtt – még olyan színész-egyéniségek is, mint Eszenyi Enikő vagy Bodrogi Gyula. Jávori Dávid a tucatnyi kompozícióba legalább öt lemezre való ötletet sürített bele, így érdeklődéssel várjuk, hogy e tribute-album után merre halad tovább alkotói pályáján. A lemezbemutatót október 24-én tartják a Műpában. *ReA*

**Szerzői kiadás**



# DJABE

## A szabadság zenéje



Fotó: Polcz Péter

*Az úgynevezett world jazz kiemelkedő hazai képviselője, a Djabe együttes a közelmúltban dupla bakelitlemezzel jelentkezett, amelyen együtt zenélnek a Genesis egykori gitárosával, Steve Hackett-tel. Az eddig 42 országban fellépett zenekar a számukra még ismeretlen Afrika felé is nyitna, ha már nevük ashanti nyelven szabadságot jelent. Égerházi Attila zenekarvezető gitárossal és Barabás Tamással, a Djabe zenei vezetőjével, zeneszerző-basszusgitárossal beszélgettünk. Az együttes Down And Up című koncert DVD-jét a Gramofon 2013 őszi számának olvasói ajándékként hallgathatják meg.*

**Gramofon:** Eddig 42 országban adatok koncertet Szlovákiától Kirgízián át az Egyesült Államokig, ami egyedülálló a hazai zenekarok vonatkozásában. Hogyan lehetett ilyen sikeresen „eladni” az együttest?

**Égerházi Attila:** Alapvetően olyan muzsikát kell produkálni, amely magas színvonalú, egyedi, mégis könnyen befogadható szélesebb rétegek számára is. Ez azonban csak az alap. A másik a kapcsolatépítés. Természetesen néha a szerencsére is szükség van. Az első külföldi felkérés úgymond magától érkezett. Egy itthoni koncertünket hallva hívtak meg Pozsonyba, a jazzfesztiválra, majd nem sokkal később a horvátországi Csáktornyára. Ettől kezdve tudatosan kezdtük kiépíteni a külföldi kapcsolatrendszerünket, ami-



Fotó: Polcz Péter

Égerházi Attila

ben saját cégem, a Gramy Records is oroszánrészt vállalt és vállal a mai napig. Küldözgetjük a CD-ket, e-maileket és telefonálunk. Nem menedzselte minket egyetlen nemzetközi cég sem, közvetlenül kerestük meg a fesztiválokat. A world jazzt általában a jazzfesztiválok szervezői szeretik, mert üde színfoltja lehet a rendezvénynek. Türelmesnek kell lenni, mert például a birminghami fesztivál menedzsmentjével nyolc éven át tárgyaltunk, míg végül 2010-ben meghívtak. Segített ebben, hogy a közeli Walesben már volt lekötött fellépésünk. Bevetett módszerünk, hogy ha valahol megvetjük a lábunkat, akkor a környékre megpróbálunk még leszervezni néhány koncertet, mert így a szervezőket mentesíthetjük az útiköltségünk fedezése alól. Ha hívnak, örömmel megyünk bárhová. Szívesen játszunk akár 50 embernek egy kis klubban, és 15 ezernek is egy fesztivál nagyszínpadán. Mindössze két koncertet mondtunk le mostanáig, mert a szervezők végül az utolsó pillanatban nem küldték el a bevállalt repülőjegyet.

**G.:** Hol szól jobban a muzsikátok: tágas szabadtéren vagy inkább kisebb-nagyobb zárt térben, klubkörülmények között?

**É. A.:** Meglehetősen erőteljes a hangzásunk, mindenhol meg tud szólalni a zenénk, ha megfelelő a technika. Egy alkalommal Oroszországban léptünk fel, ahol gyenge, egyenesen vacak erősítés mellett is kitűnő koncertet adtunk, az egyik legjobbat életünkben. Sok függ a hely akusztikájától és a közönségtől is.



Fotó: Barta Imre

Barabás Tamás

**Barabás Tamás:** Jól idomulunk a körülményekhez, ami az évek során fölszedett rutinnal magyarázható. A hangzásunkat mindig próbáljuk az adott helyszíni körülményekhez igazítani, mind hangtechnikailag, mind a műsorunkat tekintve. Olykor könnyedebb műsort játszunk, ugyanakkor egy jazzfesztiválon nyilván próbáljuk megmutatni, mit tudunk.

**G.:** A fesztiválszervezők előszeretettel skatulyázzák a zenekarokat. A Djabe milyen címkét kap?

**B. T.:** Mára az egyes műfajok erősen összefonódtak, nincs olyan, hogy tisztán jazz, rock, folk. Az előadók kénytelenek ötvözni a különféle műfajokat és stílusokat, hogy az eladható legyen. Nálunk ez nem volt tudatos, pedig mi is öten ötféle területről jöttünk a zenekarba. Mindenki azt hozta, amiben a legjobb, és ebből próbáltunk létrehozni valami teljesen újszerűt. Banai Szilárd jazzes fúziós dobolást, Kovács Feri a népi hegedűjét és jazztrombitáját, Kovács Zoli klasszikus vonalról érkezett jazzfertoőzéssel. Mind ezt úgy próbálom hangszerelni, hogy Attila progresszív rockos gitárjátéka és az én funkos basszusgitározásom belesimuljon a zenei textúránkba. Elsősorban jazzfesztiválokra kapunk meghívásokat. A legjobb megfogalmazás a zenénkre talán a world-jazz fusion.

**É. A.:** Induláskor volt egy zenei előképem, amit szerettem volna megvalósítani. Ezt a nem kifejezetten jazzmuzsikát jazz-zenészek játszották az ECM kiadó keretein belül. Akusztikus hangszereken, dobfelszerelés nélkül adtak elő ma már a klasszikus world jazzhez sorolható zenét, ami engem nagyon megfogott. Azonban nem találtam hozzá megfelelő ütőt, egészen 1994-ig. Akkor találkoztam Sipos Andrással, akivel létrejött a ritmusszekció, amihez saját szerzeményeket játszottam gitáron, így születtek az első akusztikus groove-ok. Olyan zenészeket kerestünk, akikkel erre az alapra építkelhettünk tovább, akik úgy képesek improvizálni, hogy azzal önálló kompozíciókat hoznak létre. Aztán az eredetileg basszus szólólistának kinézett Tamás elkezdte hangszerelni a zenét, új szerzeményeket írt, és ebből a műhelymunkából alakult ki a Djabe mai hangzása. E fejlődés hozta magával, hogy számos vendégmuzsikussal dolgoztunk együtt; különösen 2007-től, amikor elvesztettük Sipit, a zenekar motorját. A tiszteletére rendezett em-



Kovács Ferenc, Kovács Zoltán, Barabás Tamás, Égerházi Attila és Banai Szilárd – jazz és world music fúzióját hozták létre

lékkoncerten döbbsentünk rá, hogy az együttes addigi, megbonthatatlanak hitt zárt egysége tarthatatlan. Azon a koncerten játszott velünk először – egy 2004-es londoni fellépéstől eltekintve – Steve Hackett, akit annyira magával ragadott a zenénk, hogy utána felhívott: szívesen muzikálna velünk a jövőben is. Azóta teljesen egyenrangú partnere a Djabénak. Játstottunk együtt – többek között – Ben Castle szaxofonossal vagy az ősi azerbajdzsáni tar hangszer nagymesterével, Malik Mansurovval és John Nugent amerikai szaxofonossal is.

**G.:** *Summer Storms And Rocking Rivers* címen dupla koncertalbumot adtatok ki idén Steve Hackettrel – méghozzá bakeliten.

**É. A.:** Elsősorban egykori Genesis- és Steve Hackett-rajongók jöttek el arra a koncertre. Játstottunk Genesis- és Hackett-, valamint Djabe-kompozíciókat, vagyis mi adtuk az alapot Steve-nek, ő pedig zenélt a mi számainkban. Örömmel tapasztaltuk, hogy a közönség nem tekintett minket Steve Hackett kísérezzenekarának. A lemez érdekessége, hogy Steve akusztikus zenei blokkját is beemeltük a műsorba – úgy, hogy a Djabe zenészei kísérik kamara jelleggel. Így eddig még nem játszott számok is terítékre kerülhettek. A vinyl vagy ismert nevén bakelit formátumról pedig azt gondoljuk, hogy a hagyományos fizikai hanghordozóknak nincs itt a halála, ráadásul ezek az LP-k remekül is szólnak. A művészeknek és a közönség széles rétegének szüksége van arra, hogy a munkájuk, az album megtestesüljön fizikai valójában is. A CD leáldozása nyomán a feketelemez újra reneszánszát éli. A Summers Storms albumot illetően a lemezjátszóval már nem rendelkezők megnyugtatóására szolgál, hogy a koncertről készült filmet némi változtatással jövőre DVD-n is kiadjuk.

**G.:** *Down And Up* című albumotok is többféle hanghordozón látott napvilágot, ugyancsak 2013-ban.

**É. A.:** Ez egy mérőföldkő a Djabe életében, mint általában a stúdióalbumok. Mi pedig az elmúlt néhány évet ki is hagytuk, 2008-ban jelent meg ezt megelőzően stúdiólemezzünk. Elsősorban a Steve-vel közös koncertekre összpontosítottunk, ezekből adtuk ki élőzenés albumokat. A Down And Up-pal sikerült elérnünk, hogy megtartva a régi djabés hangzást, újat is létrehoztunk a zenénkben. CD-n, DVD Audio változatban 5.1-es hangzásban és 180 grammos vinylen is elérhető a kiadvány. Az extrák pedig nem a CD-n, hanem a vinylen és a DVD Audio változaton vannak. Örülünk, hogy most a Gramofon olvasóit is megajándékozhatjuk ezzel a muzsikával.

**G.:** *Mennyire telt be az őszi koncertnaptáratok?*

**É. A.:** Van néhány lekötött koncertünk önállóan és Steve Hackettrel közösen is. Játstunk Kassán, illetve egy csehországi jazzfesztiválon. Steve-vel Ukrainát és Hong Kongot célozzuk meg, de a tervek között szerepel egy nyugat-európai túra is.

**G.:** *Afrikában még nem léptetek fel, holott nevetek afrikai eredetű.*

**É. A.:** Az egyik célállomás lehet Dél-Afrika, de kapcsolatban állunk Marokkóval és Tunéziával is. Egy-két éven belül remélem, hogy tető alá hozható lesz néhány afrikai koncert. A nevünkről pedig annyit: Sipi, a zenekar névadója, valamint Tomi és én alapvetően nem iskolában tanultunk meg muzikálni, hanem magunkra szedtünk innen is, onnan is valamit, amivel szabadon bánunk a zenénkben. Számunkra ez jelenti a szabadságot, ami a zenekar nevének jelentése. Ezt a filozófiát tették magukévá és gazdagabbá a szakma minden csínját-bínját ismerő zenésztársaink és barátaink, akikre én személy szerint is nagyon büszke vagyok. ■

**A zenekar honlapja:** [www.djabe.hu](http://www.djabe.hu)

**Bővebb információ a Djabe-kiadványokról:** [www.gramy.com](http://www.gramy.com)



## Lajkó Félix a világzenei toplista élén

**Augusztusban a World Music Charts Europe nemzetközi listáján Lajkó Félix legújabb – és egyben első citerás – lemeze került az első helyre. A lista élén nagyon hosszú idő óta nem szerepelt magyar lemez; legutóbb az 1990-es években Sebestyén Márta egy felvétele kapott ilyen elismerést. Lajkó Félixnek a Fonó gondozásában, áprilisban megjelent Mező című albumát 24 ország összesen 50 világzenei szakemberének szavazatai alapján választották a legjobbnak.**

❖ Fonó/Gramofon



„1983 – Lajkó Félix megkapja élete első citeráját. 2013 – Lajkó Félix elkészíti élete első citerás lemezét. Harminc év nem kevés idő, különösen egy citera „szemszögéből”. Lajkó Félix ennyi ideje használja azt a citerát, melyet akkoriban édesanyjától kapott. A citera pedig ez idő alatt követi, viseli, tűri tulajdonosa allűrjeit; vállalva azt az egyediséget, hangzást, küldetést, amelyre rendeltetett. Ennek az egyedülálló kapcsolatnak a csodálatos lenyomata ez az album. Vélhetően mérföldkő a citerát értők, használók, fogyasztók körében... Mert mindeddig nem tudtuk, hogy citera így is szólhat. Félix új távlatokat, mélységeket, sí-



kokat nyit meg, újat mutat és talán ismételtetlent is egy hangszer értelmezésében, kihasználásában. Hogy világzene született? Talán több is annál, de ezt már mindenki maga döntse el, 1x, 10x, 100x meghallgatva ezt az albumot” (részlet a lemezborítóról).

A lemezen Lajkó Félix több mint 30 évvel ezelőtti, az édesanyjától kapott citeráján játszik. A zenésztársak pedig: Brasnyó Antal – brácsa, Kurina Mihály – cimbalom és Kurina Ferenc – bőgő. A Mező című lemez megvásárolható a Fonó webboltjában és a terjesztőknél, valamint digitális terjesztésben is az online felületeken. A Gramofon szakkritikája lapunk 68. oldalán olvasható.

FONÓ  
webbolt

Megjelent!  
webbolt.fono.hu

Fonó Budai Zeneház  
1113 Sztregova u. 3.  
www.fono.hu  
fono@fono.hu

Digitális terjesztésben: Deezer, iTunes, Amazon, Sonygo felületen



Lajkó Félix  
Mező • Field



Shutka Roma Rap  
Me sujim underground  
(I am underground)

FONÓ  
Budai Zeneház  
18

Nagykorú lett a Fonó!

Csik zenekar • Lajkó Félix • Dresch Mihály  
Harcsa Veronika • Palya Bea • Szalóki Ági  
Lukács Miklós • Balázs Elemér • Buda Folk Band  
Pál István Szalonna • Both Miklós FolkSide  
Lakatos Róbert RÉV • Borbély Mihály  
Balkan Jazz Project • Fonó zenekar  
Szokolay Dongó Balázs • Snétberger Ferenc  
Gyémánt Bálint • Juhász Gábor • Berka és Felvonó  
zenekarok és sokan mások...  
a **Fonó** ünnepi sorozatában.

FONÓ  
Budai Zeneház

Fonó Budai Zeneház • 1113 Sztregova u. 3. • www.fono.hu



### LAJKÓ FÉLIX: MEZŐ



A középgenerációhoz érkező, jövőre negyvenéves délvidéki hegedűvirtuóz, Lajkó Félix vezeti az európai világzenei toplistát (ld. cikkünket az előző oldalon), s ez kétségtől örömdetesz; a Gramofon szakkritikáját azonban semmilyen formában nem befolyásolja. A nem túl terjedelmes (49 perces), Mező című albumot háromszor-négyszer meghallgatva elsősorban arra próbáltam választ találni: Lajkó miért cserélhet fel a hegedűt ideiglenesen citerára, s képes-e kihozni valami igazán különlegeset ebből az egyszerű, hagyományos – már a honfoglalás kori magyarok által is magukkal hozott – népi húros hangszerből? Az ugyanis még önmagában nem elegendő indok, hogy Lajkó a hegedű mellett évtizedek óta, magas színvonalon játszik zongorán és citerán – egy multiinstrumentalistának pontosan tudnia kell, hogy melyik a fő hangszere. A Mező rövid tételei – amelyeknek tömörségét a címek (Eper, Szellő, Nyár, Kijárat, Vasút, Kuvasz stb.) is alátámasztják – azonban csattanós választ adnak e kérdésekre. A megállíthatatlan, sodró lendületű szólóiról ismert, élő fellépéseinek közönséget mindenkor lázba hozó muzsikusa teljesen új – hegedűn aligha reprodukálható – hangszíneket kísérletezett ki, s ez már önmagában is indokolja az instrumentum-váltást. Legalább ugyanilyen fontos, hogy a daltformálása is megváltozott. Továbbra is túlnyomórészt népzeneből és improvizációból építkezik, de a stílus-mozaikok és dallamtöredékek cserélgetése talán még sebesebb, váratlanabb és kreatívabb, mint hegedűs felvételein. Östehetségét és innovatív erejét nem a hangszerváltás, hanem a megszülető zenei minőség igazolja, s ezzel el is oszlatja az első percekben még meglévő aggodalmakat. Brasnyó Antal (brácsa), Kurina Michael (cimbalom) és Kurina Ferenc (bőgő) ezúttal is kiváló, megbízható zenésztársak.

Retkes Áttila

Fonó Budai Zeneház  
FA 283-2



### SZERDA 2 VAJDASZENTIVÁNY – MEZŐKÖLPÉNY



„Éljen a zenekar! Száz évig éljen!” – ezt kiáltják nagy lelkesen a zárószám után az áttevült táncosok és énekesek, és mi hallgatók is bátran átvethetjük az örömeiket: nagyon jó CD született a Szerda-sorozat következő darabjaként. (Csak emlékeztetőül: a Fonó Budai Zeneház Utolsó Óra táncművészeti zsebkönyve – Ördöngösfűzes.) Az első lemez erényei szerencsésen megtalálhatók itt a másodikban is, nevezetesen: a gondos válogatás (ez Árendás Pétert dicséri) és az átélte, magával sodró előadás, ami a koncert és a klasszikus értelemben vett táncmulatság közötti átmenet, zenészek és énekesek egyaránt nagyszerű teljesítményében. Külön szívmengető a férfi énekesek egészséges, erős, minden mesterkéltég nélküli hangja, ami fittet hány az aktuális divatra, és a régi szépségeszményt idézi. Igényes, jó zene, talán a cimbalomszóló kivételével, ami technikailag kevésbé szerencsés. Bizonyára lehetett volna tökéletesebb adatközlőt is megidézni ezekről a vidékekről. Persze olyan elvárás, hogy tökéletes, jól tudjuk, nincsen, így inkább azt mondom: minőségileg „kifőzött” a többi közül, viszont érdeme, hogy a többi harsány, nagy apparátust foglalkoztató zene mellett amolyan csendesebb pihenőként szolgál. Apróság csupán, hogy többször is lassúnak érzetem a táncot a tempót (ld. például szentiványi sebes forduló), de kiválóak a csujogatások! Akárhogy is, ez az egyik legjobb dolog, ami történhet velünk a huszonegyedik században: az őseink és elődeink lélegzete-gondolata átívelhet hozzánk a technika segítségével, és ha átadjuk magunkat az áramlásnak, megérezhetjük, hogy az ő egykori lendületüknek mi is – mindmáig – boldogszomorú részesei vagyunk.

Pődör Eszter

Fonó Budai Zeneház  
FA 281-2



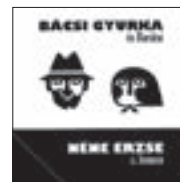
### DEMETER ERIKA: ÉDES ÉNEK



Van mit szeretni ezen a lemezen, ami Könczei Árpád szerzői munkásságából vonultat fel darabokat. Nagyszerű hangszeres közreműködők, változatos zenei anyag, arányos tagolás. A tíz szám különböző színpadi és filmes produkciókhoz köthető, amelyek 1997 és 2012 között keletkeztek. Ezeket a borítót precízen részletezi, s a dalszövegek is nagyon igényes, szép fotókkal díszített kis füzetben kaptak helyet. (A füzetke akár önállóan is megállna a lábán.) A zenék között mindenféle van, mérsékelt tempójú alapra recitált hosszú lírai szöveg (Dúdoló), lassú, balladisztikus strófák (Esik eső), blues (ezzel a címmel) és táncra hívogató (Kelj fel...). A legszebben a mély hangnemekben szól az ének, tiszta, kifejező és minden esetben kiválóan érthető a szöveg. Néhol akár erőteljesebb hang is jól jött volna, de az egy-két pontatlanságot, kétes megoldást a pozitív összkép messze feledteti.

PE

Fonó Budai Zeneház  
FA 282-2



### BÁCSI GYURKA ÉS BARÁTAI: NÉMÉ ERZSE



A moldvai zene a huszadik század során hatalmas átalakuláson ment át: hangszerek szorultak háttérbe, helyükön újak tűntek fel, az archaikus zenekari felállítás teljesen megváltozott, újabb és újabb hatások érték a korábban teljes elzártságban élő zenei világot. A Bákó környéki hagyományos tánczenét játszó Bácsi Gyurka és barátai zenekar nem nyúl világzenei eszközökhöz: az élő moldvai muzsikát igyekszik visszaadni, mégpedig abban a formában, azzal a hangszerezéssel, ahogy most az ezredforduló környékén megszólal. A magyarfalusi Cserynik Gyurka bácsiról elnevezett zenekar klasszikus városi népzenei tanuló fiatalokból állt össze, akiknek alapos tudásához sokat tettek a gyűjtőutak és a hagyományörzőkkel való közös muzsikálások. S mivel a legtöbb autentikus moldvai korong inkább a múltat képviseli, az itt és most „különösen” is érdekes.

KEV

Szerzői kiadás  
BCD-001



**MÓKUS  
ÉS A FABULA RASA:  
HŰHÓ**



Van olyan, hogy álmodoztató? A címek tanúsága szerint van... a 12-es track rezesbandás-quimbis hangulatában bárki meggyőződhet róla. Előző munkáihoz híven ötletes lemezzel jelentkezett Mókus és a Fabula Rasa: ez a sok hűhó bizony megérte! Sok rétegű, megfejtendő szövegek, cseppet sem triviális harmóniák, zenei felelgetés, áttűnések, beúszások, sőt akár a legszokványosabb értelemben vett mese hallható ebben a válogatásban. A Lélekvesztő kromatikus keserves, a Pupalu jó tempójú tánczene, a végén tarka effektekkel, a Tündéporos bátor hangnemi váltásaival hívja fel magára a figyelmet. Hosszú bevezető után szólal meg a Sír az egyik szemem, az Abigél pedig csellós, intim zene ének nélkül... Pupalu meséje meg aláfestés nélkül, teljesen prózában szól. Egy-két ügyetlen apróság (monotónia egy-két lezárásnál, túl sok utalás a szövegekben...), de sebaj, egészében jó szívvel ajánlható. *PE*

**Gramy Records**  
GR-105



**TÁRKÁNY MŰVEK:  
CÍMESINCS**



Hőségriadó – redőny le, CD be és lám a megszólaló első mondat: „Itt a nyár, és az élet oly könnyű...” A 2008-ban alakult Tárkány a második nagylemezzel rukkolt elő, és biztos vagyok benne, hogy nem csak a rajongók öröme! A tízegynéhány számból sugárzik a jókedv, az élet és a jó zene szeretete. Szellemes, kiváló hangszeros megoldások, a régi és az új ízlés keverése (archaikus, népdalos „körítésben” a hatmilliárd ember és a facebook emlegetése cseppet sem mesterkelt vagy erőltetett...). Némely szöveg egyenesen társadalomtörténeti tanulmányok is beillik. A zenéről szólva is csak a pozitív jelzőket halmozhatom – maradjunk annyiban: a zenekar által eddig kiérdemelt díjak és elismerések jogosan adnak okot a büszkeségre. Gershwin is felbukkan, Dresch Mihály is, mégpedig milyen jól! Mostanság sokat turnézik a banda épp az új lemez apropóján: mindenki szaladjon jegyért! *PE*

**Szerzői kiadás**



**OANA CĂTĂLINA  
CHIȚU: DIVINE**



Romániában idén ünneplik a 20. század kimagasló énekesnője, Maria Tănase (1913–1963) születésének centenáriumát. A fiatalon elhunyt Tănase olyan döntő szerepet játszott hazája vokális zenekultúrájának fejlődésében, mint az ugyanitt méltatott, nála sokkal ismertebb Amália Rodrigues és Mercedes Sosa. Énekelt tangót és sanzont, népdalt és románót, kuplét és cigányzenészek által kísért balkáni „világzenét”. Felvételeinek többsége a harmincas évek végén készült – a kommunista diktatúra mellőzte, bár népszerűségét megtörni nem tudta. Berlinben élő honfitársa, Oana Cătălina Chițu az évfordulóra újraértelmezte a legendás dalokat: nem is az énekstílus tér el, hanem a hangszerelés, a dalokat körülölelő zenei szövet. Az eredmény engem leginkább Szalóki Ági néhány évvel ezelőtti Karády-projektjére emlékeztet: izléses, esztétikus interpretáció. *ReA*

**Asphalt Tango – Varga**  
CD-ATR 3913



**SAM AMIDON:  
BRIGHT SUNNY  
SOUTH**



Kicsit mintha filmzenét hallgatnánk. A kamera kietlen északi tájakon pásztáz, szélfúttá tengerparti sziklakon. Szikár fiatalember énekel vékony hangon, letisztult, szövegyenes stílusban – a ragyogó, napos délről. Sam Amidon szülei is zenészek, még kisfiú korában velük együtt lépett fel folkezenei koncerteken, ahol az Appalache-hegység és az ír népzene dalait énekelték hangszeros kísérettel. Sam hegedülni tanult, majd felvette a gitárt és a bendzsót is hangszerei közé. Legújabb albumán is hallható mindezek, társai közt pedig ott találjuk Thomas Bartlettet, régi barátját, aki elektromos hangszereken, gitáron, Hammondon, Moog-szintetizátoron, Wurlitzeren működik közre. Főleg neki köszönhetőek azok a meglepő hangulati megborulások, amelyek pl. a He's Taken My Feet című népdalt torzított gitáros indie-rockba kanyarítják. Így kell szépen újragondolni a hagyományt. *BB*

**Nonesuch – Magneoton**  
530858



**MERCEDES SOSA:  
LA VOZ DE LA ZAFRA**

Mercedes Sosa (1935–2009) argentin énekesnőt itthon talán kevesebben ismerik, pedig a nagyvilágban Ella Fitzgerald-hoz, Edith Piaf-hoz, majd újabban Cesaria Evorához hasonlították – teljes joggal. Iskolateremtő művész volt, aki megmutatta, hogy hazájának autentikus muzsikája nem feltétlenül tangót jelent; az argentin (nép)zene stílár és műfaji szempontból hihetetlenül gazdag. A La Negra (A fekete) néven ismert Sosa dalait az argentin katonai diktatúra egykor betiltotta; a nueva canción (új ének) mozgalom elindító művésze nyugat-európai és észak-amerikai baloldali körökben is nagy népszerűséget szerzett. A Milan Records válogatásalbuma Sosa legkorábbi (1959 és 1963 közötti) felvételeiből szemezget. Különös időutazás ez, s ha elég érzékenyen, empátikusan figyeljük, szinte Buena Vista Social Club-erejű, sokkoló élmény. *ReA*

**Milan Records/Warner – Magneoton**  
399 362-2



**AMÁLIA RODRIGUES:  
À PARIS**

A legendás portugál városi népzene, a fado ma már terebélyes fához hasonlít, amelynek ágai nagyon különböző irányokba mutatnak. Ha azonban a közös gyökeret keressük, akkor nyilvánvaló, hogy Amália Rodrigues (1920–1999) énekesnő életműve mindenki számára elfogadható kiindulópont, sőt etalon. Hatalmas színpadi életművéből most újabb fontos kordokumentumokat jelentetett meg a Milan Records: a párizsi Olympiában rögzített élő felvétel 1957 áprilisából, míg a francia főváros neves revüszínházában, a Bobinóban készült hanganyag 1960 februárjából való. Amália Rodrigues és a két gitáros pontosan azt hozza, amit várhatunk tőlük: fájdalom és érzelemgazdag melódiákat ötvöznek a portugál nyelv különös zamatával. Olyan ez, mint egy széki keserves: aki egyszer megismerte és megszerette, soha nem tud szabadulni a hatásától. *ReA*

**Milan Records/Warner – Magneoton**  
399 451-2



# Az akusztikus művészetek mostohagyermek: a hangfelvétel-esztétika

## Első rész: A korai felvételekről

**A zenefelvételek esztétikai kérdéseit sem a zenetudomány, sem az elektroakusztika nem vállalja fel igazán, mert az előbbi inkább a művekkel és az előadással foglalkozik, az elektroakusztika pedig szívesebben vizsgálja a hangfelvételek technikai minőségét. Korábbi írásainkban bemutattuk ugyan a hangfelvételek szubjektív elemzésének szempontjait (teremézet, sztereóhatás, hangtisztaság, hangzásegyensúly, hangszínezet, zajmentesség, összbenyomás), melyek nagyon alkalmasak egy zenei hangzás megítélésére, ám annak eldöntésére már kevésbé, hogy azok miként „állnak össze” egy hangzó műalkotássá. Következő írásainkban ezt a „kompozíciós értéket” mutatjuk be abban segítve olvasóinkat, hogy egy hangfelvétel hallgatásakor ne csupán a zeneműben és az előadásban, hanem a hangzás, az „akusztikai tálalás” szépségében is örömet leljék.**

• Ujházy László

### Bevezető gondolatok

Egy hangfelvétel – legyen akár zene, akár művészi próza – három szempont szerint minősíthető. Ezek közül az első a művészi kivitel, tehát annak megítélése, hogy az előadók milyen művészi hőfokon tolmácsolják a szerző üzenetét. Ez elvileg független a hangtechnikai kivitelről, bár – mint azt a későbbiekben még olvashatjuk – ebben a tekintetben a technikának olykor mégis meghatározó lehet a szerepe.

A második szempont a felvétel hangtechnikai minősége, amely szinte teljes egészében műszaki kérdés, illetve műszaki kérdésekre vezethető vissza. A korábbi írásainkban bemutatott szubjektív elemzési szempontok legtöbbször objektíven, műszerekkel is megmérhető, jóllehet szinte valamennyi paraméter esztétikai vonatkozásokkal is rendelkezik. Más kérdés természetesen, hogy ezek a mérések érdekesek lehetnek pl. abban a tekintetben, hogy a hangrögzítés-történet során hogyan változott a felvételek dinamikája, ám az, hogy ez a megváltozott dinamika hogyan szolgálta a művészi hatást, a mérésekből nem deríthető ki. Minden hangrögzítési korszaknak van tehát egy objektíven is jól körülírható technikai minősége, de ez a felvételek értékelésekor még nem elegendő, s ezért kell bevezetni a harmadik szempontot: a hangfelvétel esztétikai megjelenését. Itt figyelhető meg a hangmérnök és zenei rendező alkotókészsége, stílusa, vagyis maga a folyamat, ahogyan az adott művészi produkciót a rendelkezésre álló objektív akusztikai és hangtechnikai körülmények között átültették a hangszórók közegébe. Természetesen nem választható el a művészi kivitelről és az említett szubjektív paraméterektől, hiszen egy hangfelvétel annyira összetett alkotás, hogy abban szinte minden mindennel összefügg. A hangmérnök legjobban a filmes operatőr tevékenységéhez hasonlítható, mert a film technikai minősége önmagában még ott sem elegendő, a technika csupán eszköz, de a lényeg a művészi alkalmazáson, a kompozíción van. (Egyes nyelveken nem véletlenül nevezik a hangmérnököt, zenei rendezőt hang-operatőrként.) Márpedig e tevé-

kenységek eredménye – akár kép, akár hang – művészi alkotás, s mint ilyen, megítélése nagymértékben esztétikai kérdés.

A következőkben ezt az „esztétikai kérdést” a hangfelvétel-történet egyes korszakaira bontva vizsgáljuk.

### Az akusztikus korszak (1877–1925) felvételei

Ez az az időszak, amely a hangfelvételt elektromosság igénybevétele nélkül, tisztán akusztikus eljárással készítette. Mivel a későbbi mikrofon helyén csupán egy „hang-gyűjtő” tölcser volt, ezt az időszakot „tölcseres” korszaknak is nevezzük. Felvételtkor a henger vagy lemez barázdáit kizárólag az előadók hangenergiája deformálta, ezért ez a hangfelvétel legkevésbé érzékeny korszaka.

Az első évtizedekben még nem sokat foglalkoztak a gépi hangátvitel esztétikai kérdéseivel. A fő célkitűzés a természet utánzása volt, ami elsősorban a hangforrás minél hűségesebb leképzelését jelentette. Ugyanezt várták el a fényképezéstől is, amint ezt Apollinaire 1910-ben a kubizmusról írott esszéjében leírta: „Minden istenség a maga képére alkot, így a festők is. És tisztán csak a fényképezés gyártja a természet másolatait.” A művészi alkotás és a gyártás ellentétét olvashatjuk e sorokban, s valószínű, hogy a hangmérnöki tevékenység ismeretében róluk is így vélekedett volna, hiszen a gépi művészeteket sokszor állították szembe a művészi alkotással.

A természetes hangzást annyira komolyan gondolták, hogy már egészen korán utópisztikus rajzok formájában olyan víziók is megjelentek, melyek szerint a hangversenytermek művészeit idővel felváltják a gramofontölcserék. A hangfelvételek dinamikájával foglalkozó írásunkban már bemutattuk azt az 1889-ből származó rajzot, mely egy ének-zongora felvételt ábrázol. A rajz legmeglepőbb üzenetét a falon függő kép közvetíti, mert felirata szerint az Albert Hallban 100 év múlva már nem zenészek, hanem gramofontölcserék lesznek a pódiumon. A gépzenét tehát már megjelenése után egy évtizeddel az élő zene vetélytársának tekintették – és ez már nem volt utópia.

A hangfelvétel természetességét kísérletekkel is vizsgálták: egy korabeli fénykép szerint bekötött szemű tesztelők felváltva hallgatták egy énekesnő élő hangját és az arról készült felvételt, hogy elemezhesék a kettő közötti különbséget. (Ha egyáltalán hallottak különbséget, ugyanis a fénykép tanúsága szerint a tesztelők java korabeli öregúr volt, kik nyilván nem elégedtek meg időskori természetes halláskárosodásukkal, hanem szemüket is úgy kötötték be, hogy ezzel egyben fülüket is elfedték.) Mindenesetre tény, hogy egy ehhez hasonló összehasonlítást ma a szakmában senki sem merne elvégezni.

A hangzás természetességét említi Nikisch Arthúr is, aki az első, eredeti hangszerelésében elhangzó Beethoven-szimfónia felvételének karmestereként a későbbiekben így ír: „El voltam ragadtatva ettől a csodálatos szerkezettől. Akár a vokális, akár az instrumentális zene reprodukálását vizsgálom, a közvetítés művészi szempontból teljesen természetű, és a hatás egyenesen lehengető”.

Mint később még látni fogjuk, a hangzás természetessége (lényegében a koncert-hangzás) mint alapvető célkitűzés még évtizedekig irányadó volt, szemben a ma már valamennyi „gépi” művészetre jellemző művészi újjáteremtéssel.

Ezek után három tipikus „hangfelvételi műfaj” korabeli felvétele alapján vonjunk le néhány jellemző hangzássztétikai következtetést.

### Zongoraszólók

A zongorafelvételeket sokszor készítették olyan speciális tölcserrel, mely derékszögben meghajlítva egészen benyúlt a húrok fölé. A tölcser szájának a hangszer méretéhez viszonyított korlátozott kiterjedtsége természetesen nem tette lehetővé valamennyi hangfekvés arányos rögzítését, ezért e felvételek hangzása általában nem kiegyenlített. Ám éppen ez a belső aránytalanság olykor meglepően érdekes hangzást eredményezett. Pl. a Deutsche Grammfon centenáriuma megjelentetett ünnepi CD kiadványon van egy szép Chopin-felvétel, melyen a discant fekvésben a hangszer közeli, míg a basszusban távoli hangon szól, szinte olyan a hangkép, mintha egy közeli zongora magas hangjait egy másik zongora a távolból kísérné. Egy ilyen „kettős hangzás” ma már súlyos hiba lenne, pedig igen különleges, s nem is kell hangsúlyoznunk, hogy koncerten a zongorát nem így halljuk. Egy másik jellegzetesség, hogy mivel a felvevő tölcser torkában levő membrán nem képes a zongorahang rendkívül gyors berezgésének pontos követésére, a hang – még az esetlegesen élesebb hangszín ellenére is – lágy, tenuto benyomást kelt. Különleges, „nem létező” zongora szól e felvételen, s hallgatása közben azon is elgondolkodhatunk, hogy minden törekvés ellenére hová lett a hangzás természetessége.

### Énekes felvételek

Az ének felvétele azért is volt viszonylag egyszerűbb, mert az énekes egészen közel állhatott a tölcser torkához, s talán ennek is köszönhető, hogy ezekben az évtizedekben igen nagy számban készültek ilyen felvételek, mégpedig a könnyed dalocskáktól az operaáriákig a legváltozatosabb műfaji skálát fel-

ölve. S miközben a hangfelvétel gyarapította az énekesek hírnevét, ők ugyanakkor a hanglemezek népszerűségét növelték. Persze az énekesek és a hangfelvétel kapcsolata eléggé eltérő volt: egyesek idegenkedtek a felvételektől, míg mások örömmel fogadták a felkéréseket.

A kor egyik ünnevelt szopránja: Nellie Melba 1895-ben készítette első felvételét. A korabeli kritika rendkívül jó véleményvel volt róla, mégis amikor a művésznő meghallgatta, szörnyülködve jelentette ki, hogy inkább elmegy egy lakatlan szigetre, de felvételt nem készít. A stúdiókat nyolc évig valóban el is kerülte, sőt az általa kifogásolt lemezeket állítólag megsemmisítette. (E döntését később jóvátette: a rádiózás őskorában a nagy művészek közül elsőként vállalta az élő közvetítést.) Melbával ellentétben Caruso, bár barátai azzal akarták lebeszélni a lemezfelvételről, hogy ne pazarolja hangját az efféle játszadozásokra, 1902-ben a Rigoletto kesztyűáriájáról mégis elkészítette első felvételét, ráadásul a kor egyik tipikus „stúdiójában”: egy szállodai szobában. A helyszín talán különösnek tűnik, de akkoriban a csendes utcákról még nem szűrődött be a zaj, s szállodai porszívók sem zavarhatták a felvételt. Szerencse, hogy nem hallgatott a „jóakarókra”, mert számos gyönyörű felvétellel ajándékozta meg saját korát és az utókorat. Hogy kedvelte a felvételeket, azt az is tanúsítja, hogy le is fényképezte magát, amint az akkori „csúcstechnikájú” lemezjátékosja előtt állva éppen zenét hallgat.

Egy másik világhírű énekesnő: Adelina Patti már túl volt pályájának delén, amikor végre beengedte a kastélyába egy hanglemezcég stábját, s amikor a felvétel elkészült, azt azonnal vissza is hallgatta. Annyira elragadónak találta hangját a felvételen, hogy az anekdota szerint így lelkendezett: „Ó, istenem! Most már értem, miért vagyok Patti! Ó, igen! Micsoda hang! Micsoda művész! Mindent értek!” – s közben csókokat dobált a tölcserbe.

A korabeli felvételeken az énekes – aki szinte közvetlenül a tölcserbe énekelt – jól hallható, míg az igen gyakori zongora már eléggé a háttérben van. Zenekari kísérlet esetén a hangszernek egy része már éppen csak sejtethető, de törekedtek az esetleges szólók (fuvola, klarinét) kiemelésére, míg a basszust játszó hangszerek nehezebben azonosíthatók, de összhatásuk rendkívül különleges. Így akarva-akaratlanul itt is létrejött egy olyan mélységi tagozódás, ami a mai legjobb hangfelvételeknek is jellemzője. Csakhogy van egy nagy különbség: a mai felvételek legtávolabbi hangsíkjai is érthető, míg az akusztikus felvételeknél a távoli síkok elmosódtak. Vagyis mai füllel is van valami megnyerő, valami jellegzetes e felvételek hangzásában, emellett érezhetjük azt a közvetlenséget, ahogyan az énekes megszólal: mintha valóban előttünk állna, hiszen hangja minden elektronikus közvetítő eszköz nélkül, közvetlenül került a lemez barázdáiba. (Az analóg technika virágzásakor az úgynevezett direkt vágott lemezek is ezt a közvetlenséget szolgálták.)

### Szimfonikus felvételek

A tölcseres korszak legproblematisabb műfaját a szimfonikus felvételek jelentették. A felvevő rendszer kis érzékenysége nem tette lehetővé egy nagyobb együttes felvételét, mert a töl-

csérek érzékenységének „hatósugara” igen korlátozott volt. Mivel a lemezhallgatók egyre jobban követelték a szimfonikus műveket, azokat kezdetben tisztán fúvószenekari, majd részben áthangszerelt változatokban rögzítették. Ez utóbbi azt jelentette, hogy pl. a mély vonósokat mély fúvósokkal erősítették vagy helyettesítették. Ezért mind hangtechnikai, mind előadói szempontból óriási előrelépést jelentett, amikor 1914-ben a Deutsche Grammophon Nikisch Arthúr vezényletével elkészítette a korábban már említett első eredeti hangszerelésű felvételt Beethoven 5. szimfóniájáról.

Ha alaposan megvizsgáljuk az alábbi, korabeli fényképet, melyen egy „szimfonikus zenekar” felvételét látjuk, feltűnik, hogy a hangszerek elhelyezésének nincsen köze a szokásos pódium-ültetéshez. A felvevő rendszer érzéketlensége miatt ugyanis azokban az időkben az ültetést és a zenekari létszámot aprólékosan meg kellett tervezni, s ebben az előadóknak is – döntően a karmesternek – igen nagy szerep jutott. Jóllehet a hangteret valóban nem építették fel tudatosan, ám a hangforrások elhelyezésével valószínűleg többet bíbelődtek, mint ma.



„Szimfonikus zenei” felvétel a tölcseres korszakból

A képen a halk vonósok egészen a tölcser közelében ülnek, de a második pult hangszerén már sugárzásjavító tölcser van, hogy hangja eljusson a felvevő tölcserhez. (Ez a tölcser nem erősíti, csupán „tereli” a hangot, egyben javítva a hegedűhang sugárzásának hatáskörét.) A hangszerek egymás közötti takarását (aminek csökkentésére sajnos még napjaink koncertjein sem fektetnek különös gondot) a celló magasra helyezésével kerülik el. Meglepő a vonósok kis létszáma, ám ez indokolt döntés volt, hiszen a tölcserrel távolabbi vonósok hangja azt már úgysem érte volna el a rögzítéshez szükséges hangnyomással.

A hangosabb fúvók távolabb vannak, még a felvevő tölcser oldalán is fújják hangszereiket. Egyben láthatjuk a stúdiókra mindenkor jellemző akusztikai csillapításra szolgáló drapériákat, melyek kétségtelenül jól tettek a hangtisztaságnak, de elnyelésükkel nem szolgálták a hangerősséget, bár az is kétségtelen, hogy az ilyen kis csillapítatlan termek rezonanciái komoly elszíneződésekhez vezetnek.

Hogyan jellemezhetjük egy ilyen felvétel hangzását? Meghallgatva az 5. szimfónia már említett felvételét, a fúvósok domi-

nanciája főként a halkabb vonósállásoknál jelentős, néha olyan szólamok is markánsan jelennek meg, melyek a későbbi felvételeken már beágyazottabbak. A vonóskar a nagyzenekari hatás helyett inkább kamarazenei benyomást kelt. Nagyon visszafogott a teremhatás, a távolabbi hangszerek megszólalásán is érződik a felvételi helyszín csillapítottsága. Összességében azonban a felvétel maifüllel is élvezhető, s – Toscanini későbbi véleményével ellentétben – meggyőzően idézi fel számunkra Nikisch Arthúr kiemelkedő karmesteri adottságait, a hangfelvételekhez való viszonyát és a felvétel készítőinek szak tudását.

Ha össze szeretnénk foglalni az akusztikus korszak felvételeinek általános hangzásesztétikai jellemvonásait, akkor azok az alábbiak:

- a felvevő tölcser elszínező hatásából eredően jellegzetes „tölcseres” hangkarakter,
- különleges, a későbbi korok felvételein nem tapasztalható basszushangzás,
- a vágórendszer tehetetlensége következtében lágy hangindítási karakter,
- nagy kontraszt a közeli és a távoli hangsíkok között: a közeli sík olykor túlzott intimitásával szemben a távoli síkok elmosódottsága,
- zenekari felvételek esetén a nagyzenekari hangzás helyett inkább „kamara” jellegű megszólalás,
- viszonylag kis dinamika,
- visszafogott teremhatás,
- az énekhangon sokszor érződik az „emelkedettebb” hangképzés, hogy a művész legyőzze a felvevő rendszer érzéketlenségét.

Megjegyzendő, hogy a felsorolt néhány jellegzetességből eredően a tölcseres korszak hangzása ma már ugyanúgy a korábbi századforduló hangulatának egyik jelképe, mint a karcos, fekete-fehér némafilm villódzása.

Ugyan nem említettük a magasabb alapzajt, sercegést, tűzőrejt, azonban egyrészt ez nem esztétikai, hanem hangtechnikai kérdés, másrészt nem a korabeli felvétel sajátja, hanem a „hálátlan” utókor barázdaroncsolása. Amikor az előadók meghallgatták a frissen készült lemez próbanyomatát, akkor annak zaja nyilván sokkal alacsonyabb volt, mint azt napjainkban az agyonjátszott lemezekon hallhatjuk. Hozzá kell azonban tennünk, hogy az ma már teljesen reménytelen, hogy e felvételeket úgy hallgassuk, mint ahogyan azokat megjelenésükkor hallgatták. Egyrészt akkor a gépi hang még az újdonság varázásával hatott az emberekre, amitől ma nagyon távol vagyunk. Másrészt a mai hallgató már ismeri korának hangfelvételttechnikáját, ami igen magas és nehezen kikapcsolható mércét jelent számára.

Ettől függetlenül – hasonlóan ahhoz, ahogy egy régi ikon esetében sem a szűk által rágott lyukakat számolgatjuk, hanem a művész üzenetében leljük örömmünket – a régi hangfelvételek hallgatásakor is sok élményben lehet részünk, ha a sercegésekből kibányászva és a felsorolt esztétikai tulajdonságokra is figyelve magát a zenét hallgatjuk, egyben tiszteletet érzünk e hőskorszak művészei és műszaki szakemberei iránt. ■



# GRAMOFON KÖNYVEK

## Szirányi Gábor: Zongorabillentyűk

A Gramofon Könyvek sorozatban, 2013 június közepén jelenik meg Szirányi Gábor: Zongorabillentyűk című kötete, amely a Liszt Ferenc által megteremtett magyar zongorista mesteriskola három kimagasló pedagógusának, Thomán Istvánnak, Szalay Stefániának és Böszörményi-Nagy Bélának állít emléket. A szerző a Liszt Ferenc Zeneakadémia könyvtárának nyugalmazott igazgató-helyettese, az intézmény történetének avatott kutatója.

„Liszt Ferenc, a magyar zongoraiskola teremtő géniusza volt. Egész pályája során oly büszkén vállalt és hirdetett magyarságának – mintegy megkoronázásaként – a gyakorlatban is újabb bizonyosságát adta élete utolsó évtizedeiben, amikor Weimar és Róma mellett Pestre helyezte otthonát, majd tekintélyével és személyes részvételével döntő szerepet vállalt a pesti Zeneakadémia megalapításában, de talán legfőképp, fáradságot nem ismerő, lenyűgözően szuggesztív tanításával. Fiatalon szerzett zenei örökségét és óriássá teljesedett művészi minden-tudását a tanítványok tucatjaival osztotta meg – akik aztán nagyvilág-szerte szórták szét e megtermékenyítő magokat. Ahogy Thomán István is tette – karöltve Erkel Ferencsel –, Zeneakadémiánk legnagyobb dicsőségére (...) A mesterek és tanítványok végtelen folyamának újabb történéseit már kötetünk lapjai is őrzik. E tanulmányok szerzője, Szirányi Gábor a testvérem, akivel gyermekkorunkat zongorista Szüleink – a Dohnányi-tanítvány Édesapánk és Keéri-Szántó Imre-növédék Édesanyánk –, valamint a Nagyváradon zeneiskolát alapító egykori Thomán- majd Bartók-tanítvány Nagymamánk révén ugyanazok az erős zenei élmények határozták meg. De amíg én zongorista tanulmányaimmal talán jobban követtem a családi tradíciókat, Gáborban a zenei kvalitás, folyvást vetekedve remek íráskészségével, klarinétosként szólalt meg. Így hamar hivatássá érlelődő érdeklődése a Zeneakadémia Könyvtárhoz vezette, ahol

évtizedeken át nemcsak eredetiben kutathatta zenei múltunk sokáig csak a polcokon megbúvó titkait, hanem folyamatos publikációival rendre a nagyerdemű elé is tárhatta felfedezéseit. Most is bizvást állíthatom, hogy Zongorabillentyűk tanulmányai, túl azok személyességén és forrásértékű történetiségükön, fontos adalékok az immár másfél százados zongorista-történelmünk sajátos folyamatának pontosabb megismeréséhez.”

(Szirányi János zongoraművész,  
zenei szerkesztő, a Bartók Emlékház igazgatója)

**Gramofon  
1996 óta a klasszikus zene és  
a jazz szolgálatában!**

A Gramofon Könyvek sorozat korábbi kiadványai:



Kiadványainkról bővebb információ, és rendelés  
a [www.gramofon.hu](http://www.gramofon.hu) oldalon, és az [info@gramofon.hu](mailto:info@gramofon.hu) e-mail címen!

**Az 1996-ban alapított Gramofon – Klasszikus és Jazz című folyóirat nemcsak a szakmát, a magyar zenei élet szereplőit, illetve hűséges előfizetőit szeretné megszólítani, hanem a zenekedvelők, a klasszikus zene, a jazz és a népzene iránt érdeklődők lehető legszélesebb táborát. Ezért is fontos számunkra, hogy a Gramofon – terjesztési hálózatokon, illetve egyedi boltokon keresztül – az egész országban elérhető legyen. Az alábbiakban felsoroljuk lapunk terjesztési pontjait.**

**BUDAPESTI ZENEMŰBOLTOK**

- Budapest Music Center – Bp. IX., Mátyás utca 8.
- Concerto Hanglemezbolt – Bp. VII., Dob utca 33.
- Fonó Budai Zeneház – Bp. XI., Sztregova utca 3.
- Írók Boltja – Bp. VI., Andrássy út 45.
- Kodály Zoltán Zeneműbolt – Bp. V., Múzeum krt. 21.
- Művészetek Palotája hanglemezbolt – Bp. IX., Komor Marcell utca 1.
- Rózsavölgyi és Társa Zeneműbolt – Bp. V., Szervita tér 5.

**LAPKER – BUDAPEST**

- Relay 1011 Budapest, Batthyány tér – metró
- Inmedio 1025 Budapest, Lövház u. 1–5. – Mammút II.
- Inmedio 1026 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 121. – Budagyöngye
- Inmedio 1033 Budapest, Flórián tér – üzletközpont
- Relay 1042 Budapest, Újpest – metró
- Relay 1052 Budapest, Deák Ferenc tér – aluljáró
- Inmedio 1052 Budapest, Váci u. 10.
- Inmedio 1052 Budapest, Városház u. 3–5.
- Relay 1053 Budapest, Kálvin tér 1.
- Relay 1062 Budapest, Nyugati tér – aluljáró
- Relay 1071 Budapest, Blaha Lujza tér – aluljáró
- Inmedio 1082 Budapest, Corvin, Futó u. 37–45.
- Inmedio 1087 Budapest, Kerepesi út 9. – Aréna Pláza
- Inmedio 1106 Budapest, Örs Vezér tér 25/A – Árkád II.
- Inmedio Allee 1117 Budapest, Október 23. u. 6–10.
- Relay 1122 Budapest, Déli pályaudvar – metró
- Press Spot Kft. 1123 Budapest, Alkotás u. 53. – MOM Park
- Relay 1132 Budapest, Váci út – Róbert Károly krt. (Árpád híd I.)
- Inmedio 1152 Budapest, Szentmihályi u. 131. – Pólus Center
- Relay 1185 Budapest, Liszt Ferenc Repülőtér 2/B – Érkezés
- HUB 1185 Budapest, Liszt Ferenc Repülőtér Skycourt

**LAPKER – VIDÉK**

- Inmedio 2040 Budaörs, Sport u. 2. – Auchan
- Cora 2045 Törökbálint, Torbágy út 1. B/420.
- Városi Könyvtár 2100 Gödöllő, Dózsa Gy. út 8.
- Inmedio 2400 Dunaújváros, Dózsa György út 56.
- Relay 2890 Tata, Váralja út 5. – Volán
- Inmedio 3300 Eger, Széchenyi út 20.
- Inmedio 3532 Miskolc, József A. út 87. – Auchan

- 3963 Karcsa, Postahivatal
- Inmedio 3980 Sátoraljaújhely, Rákóczi út 10.
- Inmedio 4026 Debrecen, Péterfia u. 18. – Debrecen Pláza
- Inmedio 4400 Nyíregyháza, Szegfű u. 75. – Nyíregyháza Pláza
- Relay 5000 Szolnok, Gárdonyi u. 2. – Vasútállomás 1.
- Inmedio-TESCO 5900 Orosháza, Vásárhelyi út 23/a
- Inmedio 6000 Kecskemét, Petőfi S. u. 2.
- Inmedio 6722 Szeged Kárász, Dugonics tér 1.
- Relay 6722 Szeged, MÁV Pályaudvar
- Inmedio 6724 Szeged Árkád, Londoni krt. 3.
- Inmedio 7400 Kaposvár, Berzsenyi u. 1–3. – Kaposvár Pláza
- Inmedio 7621 Pécs, Bajcsy u. 11. – Árkád
- Tabak & News 7621 Pécs, Irgalmasok u. 5.
- Inmedio 8000 Székesfehérvár, Palotai út 1. – Alba Pláza
- Inmedio 8200 Veszprém, Kossuth u. 1.
- Inmedio 8200 Veszprém, Kossuth u. 19.
- Inmedio 8800 Nagykanizsa, Európa Tanács u. 2. – Nagykanizsa Pláza
- Inmedio 9400 Sopron, Széchenyi tér
- Relay 9700 Szombathely, MÁV Csarnok

**VIDÉKI KÖNYV- ÉS HANGLEMEZBOLTOK**

- Antikvárium Kft. – 6720 Szeged, Kárász u. 16.
- Blue Train Hanglemezbolt – 8000 Székesfehérvár, Károly J. u. 43/A
- CD Café – 2000 Szentendre, Alkotmány u. 5.
- Deák Könyvesház – 8800 Nagykanizsa, Deák tér 2.
- Filharmónia Kelet-Magyarország Nkft. jegyiroda – 3525 Miskolc, Kossuth u. 3.
- Hold Antikvárium és Hanglemezbolt – 8000 Székesfehérvár, Kossuth u. 2. Miskolci Könyvpavilon – 6721 Szeged, Bartók Béla tér
- Könyvpavilon – 7100 Szekszárd, Szent István tér
- Könyvjelző Kkt. Babó Könyvesbolt – 4400 Nyíregyháza, Dózsa György u. 8.
- Miskolci Szimfonikus Zenekar közösségszolgálati iroda – 3525 Miskolc, Rákóczi u. 2.
- Rivalda Antikvárium – 9021 Győr, Kazinczy u. 6.
- Roger's – 4024 Debrecen, Batthyány u. 22.
- Sziget Könyvesbolt (Debreceni Egyetem főépület) – 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
- Unicus Antikvárium – 9400 Sopron, Szt. György u. 14.
- Victor Audio hanglemez- és CD-szaküzlet – 6000 Kecskemét, Vörösmarty u. 6.
- Vörös Cédrus – 9400 Sopron, Mátyás király u. 34/F

**GRAMOFON**  
Klasszikus és Jazz

**Olvasson tovább!**

- koncertek
- fesztiválok
- interjúk
- kritikák
- hírek

**A klasszikus zene és a jazz internetes folyóirata: [www.gramofon.hu](http://www.gramofon.hu)**



# ŐSZIFORGATAG A HONVÉD EGYÜTTESSEL

## HONVÉD TÁNCSZÍNHÁZ

### » A TENKES KAPITÁNYA

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ, 2013. SZEPTEMBER 22. 15h

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA, 2013. NOVEMBER 24. 15h

### » MONARCHIA – NÉPEK TÁNCZAI

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA, 2013. OKTÓBER 14. ÉS DECEMBER 5. 19h

### » CSIPKERÓZSIKA

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ, 2013. OKTÓBER 27. 10.30h

### » ÉLŐ MARTIN ARCHIVUM – SZATMÁR

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ, 2013. OKTÓBER 30. 19h

RENDEZŐ-KOREOGRÁFUS

ZSURÁFSZKY ZOLTÁN

## HONVÉD FÉRFIKAR

CHERUBINI: REQUIEM

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA DÍSZTERME,

2013. OKTÓBER 31. 19h

VEZÉNYEL: STRAUZ KÁLMÁN

MEGJELENT A HONVÉD FÉRFIKAR LEGÚJABB HANGLEMEZE,  
NEMZEDÉKEK ZENÉJE CÍMMEL!



A HONVÉD EGYÜTTES MŰVÉSZETI VEZETŐJE:

ZSURÁFSZKY ZOLTÁN KOSSUTH-DÍJAS, KIVÁLÓ MŰVÉSZ

[www.honvedart.hu](http://www.honvedart.hu)

[info@honvedart.hu](mailto:info@honvedart.hu)



HONVÉD  
EGYÜTTES





budapesti  
fesztiválzenekar

# MARIA JOÃO PIRES

**október 18-19-20.**

Művészetek Palotája

Veress, Chopin, Brahms, Schönberg

Vezényel: Fischer Iván

Zongora: Maria João Pires

[www.bfz.hu](http://www.bfz.hu)